

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Mgr. Petr Jakubčanin

**SKINHEADSKÁ SUBKULTURA V POSTINDUSTRIÁLNÍ
DOBĚ A JEJÍ MOŽNÝ VÝVOJ OČIMA JEJÍCH ČLENŮ**

Diplomová práce

Praha 2024

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studijní program: Historická sociologie

**SKINHEADSKÁ SUBKULTURA V POSTINDUSTRIÁLNÍ
DOBĚ A JEJÍ MOŽNÝ VÝVOJ OČIMA JEJÍCH ČLENŮ**

**SKINHEAD SUBCULTURE WITHIN POST-INDUSTRIAL
ERA AND ITS POSSIBLE DEVELOPMENT THROUGH
THE EYES OF ITS OWN MEMBERS**

Magisterská diplomová práce

Autor: **Mgr. Petr Jakubčanin**

Vedoucí práce: **Mgr. Nicolas Maslowski, D.E.A., Ph.D.**

Praha 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval naprosto samostatně a pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce. Práce nebyla využita k získání stejného ani jiného titulu. Také prohlašuji, že jsem uvedl všechny použité zdroje a že jsem se závazně řídil zásadami vědecké etiky.

V Úpici dne 10.04.2024

Podpis

.....

„Čím víc se historie stane sociologickou, a sociologie historickou, tím lépe pro obě.“

Edward Carr

Poděkování:

Na tomto čestném místě chci poděkovat vedoucímu mé diplomové práce za sdílnou komunikaci a podnětné postřehy. Především pak hlavně za chuť a odhodlání toto téma vést. Dále své rodině za neutuchající trpělivost a shovívavost. Také všem vyučujícím, kteří mně dostatečně připravovali a motivovali. Samozřejmě i subkultuře samotné a jejím členům jakožto účastníkům výzkumu. Mé neutuchající veliké díky patří v neposlední řadě i síle Nejvyšší, která mi umožňuje míti pevnou vůli a možnost dále si plnit své sny.

Abstrakt

V diplomové práci se zabývám podstatou subkultury zakotvené v postindustriální éře. Skrze relevantní literaturu teoreticky analyzuji vztah subkultury skinheads ke kultuře dominantní a odkrývám její charakteristiky utvářené převážně vlivy globalizace, současného kapitalistického systému a vzájemnou interakcí různých společenských činitelů. Těž cílím na znaky a vnitřní diferenciaci subkultury, jež souvisí s její politizací. V empirické části se skrze kvalitativní výzkum orientuji na zodpovězení výzkumných otázek, které mají za cíl odkrýt emické vnímání subkultury v postindustriální době očima jejích samotných členů. Výpovědi skinheads o aktuálním stavu jejich subkultury a jejím možném budoucím vývoji jsou tak posléze důsledně analyzovány a interpretovány.

Klíčová slova

Kultura, subkultura, společnost, interakce, informace, globalizace, kapitalismus, skinheads, solidarita, hudba, sociální hnutí, politizace, postindustriální doba, identita, změna.

Abstract

This diploma thesis is based on the essence of the subculture anchored in the post-industrial era. Through the relevant literature, I theoretically analyze the relationship of the skinhead subculture to the dominant culture and uncover its characteristics formed mainly by the influences of globalization, actual capitalist system and mutual interaction of various social factors. I also focus on the specific signs and internal differentiation of the subculture, which are related to its politicization. In the empirical part, I focus on answering research questions through qualitative research, which aims to reveal the emic perception of subculture in the post-industrial era through the eyes of its members themselves. The testimonies of skinheads about the current state of their subculture and its possible future development are then thoroughly analyzed and interpreted.

Key words

Culture, subculture, society, interactions, information, globalization, capitalism, skinheads, solidarity, music, social movement, politicization, post-industrial era, identity, change.

Obsah:

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST	
1. POSTINDUSTRIÁLNÍ SPOLEČNOST A JEJÍ ÚSKALÍ.....	3
1.1 CHARAKTERISTIKA A JEDNOTLIVÉ ASPEKTY DOBY.....	6
1.2 SOUDOBA SPOLEČNOST A INFORMACE.....	11
1.3 ODCIZENÍ VERSUS SOLIDARITA.....	13
2. INTERAKCE SUBKULTURY A KULTURY.....	17
2.1 PODSTATA SUBKULTURY.....	20
3. SKINHEADS JAKO EXPORT MADE IN ENGLAND.....	23
3.1 FOTBALOVÁ (SUB)MÁNIE.....	26
3.2 HUDEBNÍ FÚZE.....	29
3.3 SOCIÁLNÍ Hnutí.....	35
4. MÉNĚ ZNÁMÉ ČÁSTI SUBKULTURY.....	38
4.1 LEVICOVÍ SKINHEADS (R.A.S.H.).....	39
4.2 POSTMODERNÍ SPECIFIKUM - NAZI PUNK.....	45
4.3 KALIŠNÍCI JAKO ČESKÝ FENOMÉN.....	49
4.4 SAMIZDATY - SUBKULTURA SAMA SOBĚ.....	53
EMPIRICKÁ ČÁST	
5. CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	56
5.1 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	59
5.2 KÓDY.....	60
6. METODOLOGIE VÝZKUMU	62

6.1	TECHNIKA SBĚRU DAT	63
6.2	VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	65
6.3	IDENTIFIKACE PARTICIPANTŮ.....	71
7.	ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	74
7.1	AKTUÁLNÍ STAV SUBKULTURY SKINHEADS.....	75
7.2	BUDOUCÍ VÝVOJ SUBKULTURY.....	79
8.	INTERPRETACE DAT.....	82
9.	ZÁVĚR.....	85
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	87
11.	PŘÍLOHY.....	92

ÚVOD

V teoretické části své diplomové práce v rámci první kapitoly podkřívám charakter a specifická rizika soudobé společnosti formované postindustriální dobou, která umocňuje oslabování tradiční solidarity, frustraci, vypjatý individualismus, riziko nadměrného výběru, vzájemnou alienaci, pomíjivost, plastičnost, polarizuje společnost a zapříčiňuje informační chaos. Vzdělávání, přínosná koordinace a interakční kooperace jednotlivců jsou zde pak představovány jako zcela nezbytné.

Ve druhé kapitole je proto mým cílem popsat tendenci jedinců sdružujících se v subkulturách, kde lépe čelí nestabilitě, odcizování a masivnímu konzumu. Přibližuji, jak současné společenské, ekonomické a kulturní problémy či otázky generují vznik subkultur. Též se zabývám otázkami vztahů kultury dominantní a subkulturní.

Ve třetí kapitole se zaměřuji skrze definice a specifické znaky na samotnou subkulturu skinheads, která v rámci dominantní kultury existuje již více než pětadesát let a která se z britských ostrovů vlivem globalizačních tendencí rozšířila téměř do všech kontinentů naší modré planety. Dotýkám se též subkulturní hudby jakožto nástroje přenosu informací a zdroje názorové modifikace způsobující mobilizaci a soudržnost jednotlivých subkulturních členů. Též podrobuji deskripci další nedílně integrované součásti subkultury, bez kterých by skinheads nezískávali svoji specifickou identitu. Mezi ty patří příslušnost k fotbalovým klubům, hudební žánry nebo influence sociálních hnutí. Subkultury jsou zde představovány jako cesta individuality, která umožňuje formování vlastního já jako subjektu, nikoliv jen jako ekonomického objektu. Formování skrze subkultury vytváří vlastní identitu. Součinnost, agregace zájmů a politická komunikace nadále vyúsťují v aktivitu a formování sociálních hnutí, což deklaruji právě na konci kapitoly třetí. Revolta a odpor nespokojených jsou v ní pomocí knižních zdrojů analyzovány mimo jiné jako pojistné ventily proti paralyzující uniformitě a nebezpečí totalitarizace.

V reakci na žitou každodennost a čelení problémům postindustriální doby se subkultura politizuje a následně i dělí do často až antagonistických vnitřních kontrakultur, které se však shodnou na nevraživosti vůči globalizaci a kapitalismu. V poslední kapitole teoretické části se proto věnuji méně známým proudům skinheadské subkultury, jakými jsou Kališníci, Nazi punkeři a levicovní skinheads. To

je z důvodu pochopení celého konceptu této práce zcela nezbytné, neboť se mnozí informátoři takto identifikují. Pro případné zájemce o toto nevšední téma představuji undergroundové samizdaty jako možný zdroj cenných informací koncipovaných na principu vzájemnosti, symbiózy a koherentního tmelícího informačního prvku.

V empirické části hledám odpověď na výzkumné otázky, z nichž první se zabývá současným stavem subkultury popisované očima jejích dlouholetých členů a druhá chce nalézt odpověď na možný vývoj a směřování subkultury skinheads v budoucnu. Postupoval jsem pomocí indukce tak, že jsem nejprve získával informace o subkultuře, abych si následně položil otázku, jakým směrem a způsobem se bude subkultura dále vyvíjet. K tomu jsem musel získat data, která nejprve vypovídala o stávajícím stavu subkultury očima jejích členů z jejich emické perspektivy, abych též mohl získávat data spojená s jejím dalším možným vývojem. Ze získaných informací, které jsem pomocí relevantní literatury a příslušných zdrojů zpracoval v teoretické části, jsem tak následně mohl vytvořit výzkumné otázky a určit metodu výzkumu. Technikou sběru dat jsou polostrukturované rozhovory. Po analyzování výpovědí daných participantů pomocí kódování mohu výsledky, kterými jsou kýžená data, podrobit deskripci. Data jsou poté interpretována s ohledem na pochopení skutečnosti, jak ji vnímají právě sami participanté. Na konci své diplomové práce uvádím všechny relevantní zdroje vztažené k tématu, se kterými pracuji. Snažím se tematicky propojovat nosné prvky a komplexně se zamýšlet nad jednotlivými ovlivňujícími aspekty.

Pro kýženou autentičnost, originalitu a transdisciplinární povahu své práce volím širší rozsah co možná neoriginálnějších literárních relevantních zdrojů, abych využíval analogií a citací z jiných přidružených oblastí.

1. POSTINDUSTRIÁLNÍ SPOLEČNOST A JEJÍ ÚSKALÍ

Je naprosto zřejmé, že aktuálně žijeme ve světě, který se leckdy až překotně mění každým dnem. Tyto změny jsou příznačné jak pro technologie, které se extrémní rychlostí inovují, tak i pro společnost jako takovou. Stěžejní úlohu v soudobém globalizovaném světě hraje komunikace. Urychlení komunikace bylo příznačné pro industriální éru, neboť umožňovalo rychlejší osvojování si „know-how“¹, což posilovalo vlastnictví a reprodukci kapitálu. Dle Fromma už kapitál aktuálně získal rozhodující význam. „Jeho nadosobní moc se stala determinující pro ekonomický, tedy i osobní, život. Kapitál přestal být služebníkem, ale stal se neohroženým pánem.“ (1993: 41). Jakožto kritik soudobých tendencí dokládá, že se v rámci kapitalismu veškerá ekonomická aktivita, jakou může být úspěch či materiální zisk, stávají samoúčelem. „Přispívat k růstu ekonomického systému, hromadit kapitál ne s cílem vlastního štěstí či spásy, ale jako samoúčel, se stává lidským osudem“ (tamtéž: 65). I k těmto individualistickým účelům slouží komunikace a utváří tak nepochybně znak postindustrialismu². Toffler poznamenává (1992: 84), že superindustriální období se vyznačuje ještě intenzivnějším úsilím proces komunikace urychlit, kdy „vlny kódovaných informací přicházejí ve stále kratších intervalech hledajíc si cestu do našeho nervového systému“. Lidské chování je tak převážně motivováno a formováno přitažlivostí nebo odporem k životnímu tempu, které člověku vnucuje společnost, jejíž je členem. Stále větší důraz je kladen na využití vědění a informací. Tento stav je též nazýván vědomostní ekonomikou nebo společností vědění, tj. „knowledge society“. Tímto souslovím je postindustriální doba také obvykle častována. Počet vysokoškoláků zdaleka neurčuje a netvoří obsah vzdělanosti či přímo společnost vědění. Vzdělanostní společnost se tak se společností vědění (znalostní společností) kryje paradoxně jen zčásti (Keller – Tvrđý, 2008: 10). Podstatou a významem

¹ Know-how = vědomosti, schopnosti, znalosti, přeneseně posléze i zformované dovednosti. Základním prvkem jsou data, ze kterých jsou následně vytvářeny informace, které jsou dnes brány jako stěžejní prvek získaného kapitálu.

² Daniel Bell, který poprvé přišel s pojem „postindustriální“ a tento koncept dále rozvíjel, sám sebe popisoval jako socialistu v ekonomice, liberála v politice a konzervativce v kultuře. Definoval čtyři typy společností – agrární, obchodní, industriální a postindustriální. Ta je charakteristická mimo jiné od 50. let přelivem pracujících sil ze sektoru ekonomiky a průmyslu do sektoru služeb (terciární a kvartérní sféry. Srov. např. Keller – Tvrđý (2008: 24). Postindustriální je společnost, kde se vědění stává ústředním produktivním faktorem, zdrojem růstu a tvorby hodnot.

komunikace se zabývají i Hvízd'ala – Příběh, kdy i samotnou společnost přibližují systémem komunikace postaveným na předpokládaném společném mínění. O společnosti můžeme mluvit jen tam, kde existuje právě komunikace a významy, které nejsou jen subjektivně, ale i společensky platné. Komunikací tak není jen jazyk, ale i jiná sociální média, jakými jsou například v ekonomice peníze, v právu legalita a v politice moc. (2021: 17). Zde stojí za zmínku, jak se autorům jeví kultura takovéto mediální komunikace: „kulturu diskuse diktují sociální média, kde je názor tím sdílenější, čím je vyhrocenější a neurvalejší a kde se vše přelévá do bakchanálií obdivu a nenávisti.“ (tamtéž: 54).

V kontrastu s pamětmi dříve narozených ročníků nebo s dnes již téměř archivními filmy vytvořenými v socialistickém Československu může postindustriální doba dneška působit až chaoticky a nepřívětivě. A to především s přihlédnutím na tehdejší jistoty, stabilitu a jistou strukturovanost. Autorky Heitlingerová – Trnková popisují tehdejší společnost jako období komunismu, pro které byla „charakteristická plná zaměstnanost, systém obsáhlých přímých i nepřímých sociálních dávek, populační stimuly pro matky a rodiny s dětmi – v takovémto prostředí nevznikala žádná velká potřeba volby a kontroly životní strategie.“ (1998: 13). Životy většiny lidí byly proto homogenní, stabilní a stávaly se celkem lehce předpověditelnými. Sociální jistoty byly, jsou a zřejmě i budou vždy spjaté se statusem zaměstnanosti. Napsáno slovy Krejčího (1999: 177) se ztrácí antropologický smysl práce a kapitál je dnes nejdůležitějším hlediskem. „Práce je však zdrojem rozvoje člověka, má sociální funkci, je komunikací s lidským celkem a tvorbou světové společnosti.“ Práce je brána jako nenahraditelný a nejdůležitější sociální statek. Pro zdůraznění stabilizace společenských poměrů postindustriální doby zcela logicky a jednoduše dodává, že „nezaměstnaný člověk nemůže být demokratem.“ Celkově v současnosti nezaměstnanost prohlubují takové trendy jako je zavádění nových technologií, které jedince jakožto součást výrobního ekonomického procesu nejen odcizují, ale činí ho nakonec přebytečným nejen v přímé výrobě, ale i v jejím řízení, v administrativě a v části služeb, kde je permanentně nahrazován computerizací, robotizací a dalšími „high-tech“ výtvarky (Mareš, 1994: 43). Obdobně vidí nezaměstnanost jako průvodní nepříjemný jev postmoderní společnosti rozvinutých společenských systémů založených na tržní ekonomice i Buchtová (2002: 1): „její vysoká míra nepříznivě ovlivňuje celospolečenské klima, zhoršuje hospodářskou situaci státu, spokojenost a

zdraví lidí. Ztráta práce však především ponižuje člověka, který umí a chce pracovat, narušuje jeho obvyklou psychickou pohodu, poškozují život jeho rodiny.“

Právě názory na tehdejší a současnou dobu jsou ekvivalentem, který společnost neustále rozděluje a staví antagonisticky do protichůdných pozic a politických směrů. Viz názor, že „všude znamenala transformace ekonomik i přechod státní a podnikové byrokracie do soukromého sektoru a úzké provázání státního aparátu s prostředím privátních firem. V tomto spojení platí prebendy a podvody za synonyma.“ (Zbořil, 2002: 143). Socialistický³ východní blok je minulostí a již neexistuje. „Světový systém totálně mobilizovaných společností pod imperiálním vedením USA zvítězil nad totalitarismem komunistickým, málo efektivním v mobilizaci mas, a stal se vítěznou formou totalitarismu pro 3. tisíciletí“ (Bělohradský, 2007: 42). Dynamiku dějin a historických procesů s ohledem na dnes přebujelý byrokratický aparát přibližuje Bárta (2015: 22-23), kdy historii vnímá skutečně jako „puntuovanou“ neboli přerušovanou. Nikdy se tak nejedná o jeden jediný izolovaný faktor, který by mohl být příčinou. „Vždy je to celý soubor vnitřních faktorů spolených a aktivizovaných ve vnějším environmentálním rámci. Například byrokratický aparát lze uvést jako příklad, kdy se původně jednoznačně pozitivní a prorůstové faktory přemění v systém vyčerpávající a navádějící na trajektorii kolapsu.“ Bipolární rozdělení světa na jakési politické bloky je tak od devadesátých let, kdy padla tzv. Železná opona, již passé. Což ale neznamená že není rozdělená světová společnost či její dílčí kultury dle různých specifík. „Lidi na zeměkouli nerozděluje jen rasa, náboženství, národnost nebo ideologie, ale také umístění v čase“, přičemž jen 2-3 % lidské populace jsou lidé budoucnosti, kteří určují celý chod, trendy a směr (Toffler, 1992: 25). Společenské hodnoty ale nejsou fundamentální, neboť jsou závislé právě na proměně společnosti. Jde o vzájemnou interakci. Společnost nemá fundamentální normu, je funkcionálně diferenciovaná a žádný z jejích systémů nedokáže ovládnout její totalitu. Hodnoty tak nemají vždy schopnost společnost sjednotit, ale naopak jsou příčinou konfliktů a rozdílů. „Ve skutečnosti má každý ze systémů společnosti jen svou specifickou funkci a řídí se svou vnitřní logikou“, kterou ale nelze přenést do ostatních oblastí společnosti, natož pak

³ Nazývat socialistické státy tehdejšího východního bloku komunistickými by bylo nepřesné a vzhledem k pravé podstatě původní komunistické ideologie i jaksi zcestné. Jak píše Jandourek (2001: 127), teoretici marxismu (Bedřich Engels a Karel Marx) jeho detailní podobu konkrétně nerozváděli. Komunismus je hnutím či politickou ideologií, které chce zrušit kapitalistické uspořádání společnosti. Jde až o poslední fázi vývoje společnosti nastalé právě až po plánovaném období socialismu a po přechodném období diktatury proletariátu.

napříč kulturami různých světadílů. Dalšími autory, kteří popisují soudobou společnost jako nekonzistentní a rozporuplnou až konfliktní, jsou Hvižďala – Příbáň, (2021: 22-23). Globalizovaný svět, a globalizace sama o sobě jakožto průvodní jev liberalizace trhu, naráží na své oponenty a četné sociologické rozbory. „Fráze, že globalizace, lidské dílo jako kterékoliv jiné, se rovná přírodnímu jevu, jež lze snad využít, jemuž však nelze uniknout, je v podstatě výrazem nevzdělanosti, která už není příliš vzdálená od klasické podoby hlouposti.“ (Pernica, In Bárta 2015: 303). Skrze rozrůstající se válečné konflikty, neudržitelnou a stále se zvyšující sociální stratifikaci, ekonomické krize a teroristické útoky všeho druhu, se zdá býti současný stav neudržitelný. Se znovuoživenými diskusemi v rámci environmentální politiky a protlačovaného Green Dealu prakticky není možné být v tomto ohledu nestranný a například Foltýn (In Bárta, 2015: 178) vidí eskalovaný problém následovně: „Naše přebujelá spotřeba přírodních zdrojů bude vystavena konkurenčnímu tlaku. Ekologické a klimatické výkyvy povedou k bezpečnostním hrozbám. Pokud by tomu tak nebylo, bylo by to v dějinách poprvé.“ Člověk se staví proti přírodě a proměňuje ji svojí prací, kdy sice rozvíjí kulturu, ale vše má svá úskalí (Sutor, 1996: 23). Zbořil (2002: 116) popisuje obdobně jako Huntington, že soupeřící civilizační okruhy vedou permanentní konkurenční boj přerušovaný jen občasnými pragmatickými spojeneckými aliancemi vytvářenými takzvaně na oko. Že jednotný ekonomický systém a volný trh tyto skutečnosti pouze zakrývají. Globalizace je v jejich očích pouze mediálním falešným obrazem hořké reality. Skrze neustálý pokrok se dostáváme do drastických konfliktů s přírodou, které mají dnes již globální charakter a týkají se lidstva jako celku. Vědecko-technický pokrok ve spojení s masovou produkcí a spotřebou totiž vyvolávají ekologické krize.“ (Buriánek, 2008: 38). Zarytí ekologové říkají, že se lidé provinili druhovou diskriminací, tzv. speciesismem, což je forma iracionálního předsudku připomínající rasismus či sexismus, kdy práva jednoho druhu mají přednost před právy všech druhů ostatních (Heywood, 1994: 233).

1.1 CHARAKTERISTIKA A JEDNOTLIVÉ ASPEKTY DOBY

Dobu, ve které se nacházíme, vnímáme přes veškeré její charakteristiky a podstatu jako zrychlenou a často i extrémně nepřehlednou. Skrze různá specifika, která

v sobě nese a která odráží, je možno naši soudobou společnost označit až sty různými charakteristikami či přívlastky. Mluvíme o ní například jako o „pozdně moderní průmyslové společnosti, společnosti hojnosti, konci ideologie, důvěry, metamýtů, třetí vlně, spektaklu, společnosti vědění, volného času, prožitku, komunikačního nadbytku, přístupu, digitalismu, kreditních karet či organizovaného kapitalismu“ (Bělohradský, 2007: 9). Posledně zmíněný kapitalismus pak Jandourek charakterizuje jako systém poznamenaný vnitřními protiklady, ve kterém výroba a cirkulace zboží nejsou plánovány a dochází tak zákonitě k cyklickým krizím. Navíc vnímá kapitalismus jako projekci organizace dělnické třídy, kdy si tak kapitalismus vytváří podmínky pro svůj vlastní zánik (2001: 119). I vzdělávání se stává nutností a dle slov Kellera i nutnou hrází proti neorganizovanému kapitalismu. Škola a školou poskytované informace se v globalizované ekonomice a při potížích sociálního státu proměňuje v jakousi pojišťovnu – hráz (Keller – Tvrdý, 2008: 24). „Chytrého a vzdělaného občana nelze tak snadno ždímat jako občana hloupého a nevzdělaného. Hledat u politika jakékoliv altruistické motivy a snažit se na ně apelovat je utopické a kontraproduktivní.“ (Kuras, 2017: 80).

Přes všechny tyto snahy o deskripci soudobé společnosti dle Bělohradského neexistuje žádný popis světa, který by byl zcela objektivním. To, jak má být svět vnímán a popisován je určováno a předepisováno jen neprůhlednými idioty v nás a mimo nás. „Ti idioti v nás jsou předsudky, podvědomí, vůle k moci, ti mimo nás třeba ekonomický růst, vědecké poznání či NATO“ (2007: 79). Na složitost a rozporuplnost postindustriální doby poukazují mnozí sociologové. Viz Cílek (In Bárta, 2015: 66), kterému se jeví „svět jako složitý a začíná být nepředvídatelný. To platí nejenom pro škálu krizí, jaké nás mohou postihnout, ale i pro míru dobra a kreativity, kterou média vlivem jejich skrytosti nedokážou reflektovat.“ Zbořil (2002: 14-15) v tomto ohledu predikuje rozsáhlé migrační pohyby, které se stanou živnou půdou pro xenofobii, vyostřený nejen latentní rasismus, politický extremismus směřující od extrémní levice po ultrapravici či zmobilizované radikální náboženské směry. Zajímavý pohled na otázku rasy přináší ve své publikaci Myers (2016: 279), který ji obdobně jako jakýkoliv molekulární biolog vnímá jen jako bezvýznamnou lidskou charakteristiku ovlivněnou nepatrným genetickým rozdílem. V kontextu celého světa je pak každá určitá rasa pouhou minoritou. Například Běloši nehispanického původu tvoří jen jednu pětinu celosvětové populace a během dalších padesáti let jich bude pouze jedna

osmina. Průcha (2010: 64) pak popisuje rasismus jako „souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování verbálním nebo fyzickém.“ Nelze proto rasismus vnímat jen jako jednostranný ze strany bývalých bílých otrokářů či kolonizátorů, ale naopak v celé jeho škále a ve všech kontextech. Dále tamtéž dodává, že „nelze ztotožňovat rasismus s pocity sociální distance nebo nízké oblíbenosti příslušníků jedné rasy u příslušníků jiné rasy.“ Proces stigmatizace je tedy jakousi ideologií, která se snaží morálně ospravedlnit či racionalizovat nepřátelství, které má obvykle svůj prapůvod jinde, v nějakých jiných odlišnostech jako například třídních, etnických nebo věkových (Matouš, 1996: 81). Znesvářený islámský svět, rasismus a ekologické katastrofy konce 20. století vidí Zbořil (2002: 15) jako příčinu neústící jen v další totalitarismus, ale tuto skutečnost systémových krizí charakterizuje jako problém vedoucí v celkový rozklad sociálních a státních struktur. S odvoláním na Samuela Huntingtona⁴ pak dodává, že „společným jmenovatelem většiny soudobých konfliktů je nejen zápas o národní či náboženskou identitu, ale i geopolitické konstanty boje o surovinové zdroje s výslednou sociokulturní destabilizací dané oblasti. Stabilita systému tak může být destabilizována a nabourána ze strany sociálních hnutí, o kterých se zmiňuje Buriánek (2008: 129) s odkazem na Wallernsteina. A to v případě, kdy dochází k sociálním revolucím jakožto přeneseným společenským tlakům na sociální změnu ze strany většiny nebo některé z angažovaných skupin. Aktivizace takových skupin pramení z pohnutek, kdy „chybí přesvědčení, že základní hodnoty jako blahobyt a moc jsou distribuovány spravedlivě“ a dochází k rostoucímu očekávání členů v existenci možnosti jiného uspořádání systému. „Existující politické instituce ztrácejí legitimitu, přestávají fungovat; stávající moc nemůže spoléhat na loajalitu armádních nebo policejních složek.“

Bárta (2015: 69) ve své knize připomíná, což s ohledem na neustále rostoucí míru inflace a eskalující společenskou nespokojenost není vůbec nerelevantní, že „v chudém světě je více jak miliarda lidí, kteří dají za jídlo více než 50 % svých zisků. Jakékoliv zdražení potravin je uvrhne na pokraj hladu. Kdyby se jen 1 % z nich dalo

⁴ Huntington, S. *O střetu civilizací*. 2001. Civilizace rozdělil do devíti základních okruhů: západní, latinskoamerická, africká, islámská, čínská, hinduistická, pravoslavná, buddhistická a japonská. Například islámská je dále dělena do několika diferenciovaných větví – tzv. subcivilizací.

na pochod, dojde k novému stěhování národů. 1 promile pokud by se uchýlilo k terorismu, stane se svět velmi nejistým místem.“ Dle Buriánka (2008: 51) vyvolává neustále soupeření o různé pozice napětí, při kterém lépe situované skupiny mají tendenci hájit své pozice prostředky mocenské regulace, čímž hrozí eskalace sociálního konfliktu. Nerovnost má pak podstatu zcela dysfunkční, neboť ohrožuje stabilitu systému. V tomto případě jde tedy o společnost otevřenou. „Pokud určitý systém nerovnosti vytváří bariéry vůči změně pozice (například kastovní uspořádání), projevuje se sklon ke stagnaci. Společnost se jeví jako uzavřená.“

Před rokem 2020 byly dle Davida (1999: 100, 114) zřetelné odzbrojovací tendence, skrze které se předpokládalo, že by významné zdroje mohly být uvolněny na jiné než vojenské účely. Při přerozdělování těchto zdrojů mělo být přihlíženo převážně ke zlepšování životů (nejen strádajících) všech dětí. Poukazuje na fakt, že podle rčení „jaká rodina, taková společnost a takový stát“ zaujímá rodina specifickou pozici. Povinností státu je pak „zajistit rodině potřebnou sociální péči, nebo alespoň rodinu ekonomicky neznevýhodňovat. Investice do rodiny znamená, že společnost bude ušetřena výdajů na boj proti kriminalitě, včetně kriminality mládeže, proti drogám, prostituci, gamblerství, ale i nezaměstnanosti.“ Právě riziko nezaměstnanosti se postmoderní či postindustriální společnosti dotýká z makro i mikro ekonomických faktorů asi nejvíce. Flexibilizace práce dle Kellera (2006: 27) totiž sice v zemi snižuje opticky míru nezaměstnanosti, ale činí tak ovšem za cenu, že „stoupá podíl nízko placené práce a narůstá riziko, že výdělek ekonomicky činného člověka se bude pohybovat na hranici bídy či jen těsně nad ní.“ Tím se stále častěji rozšiřuje jev, který je označován za pracující chudobu. A to nejen chudobu relativní vypočítávanou komparačně s ohledem na tzv. spotřební koš. Mareš (1994: 13) vidí příčinu nezaměstnanosti striktně v mocných silách vymykajících se kontrole politiků a ekonomů - špatná distribuce bohatství, krátkozraké investice, spekulace, stupidní obchodní politika, neschopná vláda. Tíže nezaměstnanosti tudíž netkví primárně v lenosti, nepředvídavosti, osobní nedostatečnosti nebo morální netečnosti jí postižených jedinců. Strukturální nezaměstnanost je produkována a umocňována ztrátami zaměstnání v důsledku „rušení pracovních míst a nahrazení živé práce technikou. Je tedy dána poklesem poptávky po pracovnících v důsledku technologického a technického vývoje.“ (tamtéž, s. 20). Naopak jiní sociologové předpokládají, že většina populace bude třeba i v rámci konzumní podstaty post-

industriální společnosti „hledat rozmanité nové formy životního stylu mimo sféru stálých placených zaměstnání. Západ se blíží ke stádiu „duální společnosti“, rozdělené na 2 sektory.“ V tom prvním bude výroba a přidružená administrativa vedena skrze nejvyšší míru efektivity a v sektoru druhém se budou moci vyvolení jedinci „zabývat mimopracovními aktivitami, které jim budou poskytovat zábavu a seberealizaci.“ (Giddens, 1999: 332). A seberealizace může být cestou, jak čelit odcizení moderního člověka osvobozeného od pout předindividualistické společnosti. Ten totiž dle Fromma (1993: 7) nedosáhl svobody ve smyslu realizace své individuality, neboť mu svoboda sice na jednu stranu dala autonomii a racionalitu, ale na stranu druhou ho učinila izolovaným, úzkostlivým a bezmocným článkem moderní doby. Tudíž ani individualismus nemusí být vnímán jako cesta k vytváření vlastní identity plynoucí ke splynutí s ostatními stejně či obdobně smýšlejícími jednotkami. Šubrt (2008: 16) vnímá narůst individualismu jako rizikový prvek a faktor modernizace, který je spojen s oslabením tradiční solidarity, při kterém dochází k vykořenění a pocitu bezmoci. „V individualizovaných životních situacích zbavených kolektivních vazeb se pak i společné problémy proměňují na problémy individuální. A společenská selhání jsou brána jako selhání jednotlivců. O eliminaci projevů vzájemné solidarity v dnešní společnosti se zmiňuje i Veteška, který pociťuje mizející podstatu solidarity vyjádřenou „společnými cíli, aktivitami a hodnotami, jež mají probouzet vědomí sounáležitosti a soudržnosti, které volně přecházejí z generací na generaci“ (2016: 133). Jeník s Krejčím dodávají, že za úspěšného je pokládán jen ten, kdo vydělá hodně peněz. Proto se nedaří lidem vštěpovat pojmy jako jsou soucit či ochota pomoci. Ani se nedaří zvnitřnit jejich touhu po respektu vykazovanou starší generací. „Je nutno nasadit trhu etická pouta. Nastává zklamání z kapitalismu jako prostředku vytváření hmotného bohatství. Spotřební kultura se mívá účinkem a začíná vadit. Vzniká pesimistické přesvědčení: všechno lze na světě zlepšit, kromě člověka“ (1999: 15-16).

Postindustriální doba je přes všechna její specifika a výše popsané rozsáhlé charakteristiky převážně dobou informační. Informace přijímáme, vyhodnocujeme a využíváme. Mění se sice kultura diskuze a veskrze i formy předávání informací, ale jejich potenciál neustále narůstá. Skrze informace jsou lidé v neustálých spojených interakcích. Informovaností čelíme alienaci. Informace jsou globalizovány, stejně jako subkultury a společenské (sub)systémy. Kdo je informován, lépe kriticky přemýšlí a

je pro postindustriální věk věcněji připraven. Nejen o zneužívání informací například ze strany médií proto pojednává následující kapitola.

1.2 SOUDOBA SPOLEČNOST A INFORMACE

„Informační nedostatečnost člověka vůči budoucnosti je věčným jevem, nevíme, co budeme vědět. Nevíme ani, co nebudeme vědět.“⁵

Vše, co víme, dokážeme vstřebávat a následně opět reprodukovat skrze informace. Jak bylo výše uvedeno, moderní doba (ať už ji nazýváme jakkoliv), je érou postavenou převážně na informacích, které mají často globalizovaný rámec. Podléhají tak jisté unifikaci a rychlé přenositelnosti. Zbořil (2002: 159) tuto fázi vnímá jako vrcholnou civilizaci „třetí vlny“, kdy je ona informační společnost opravdu informovaná, tedy z jeho pohledu „in-formovaná“, tj. zformovaná a utvářená pro nevědomost a žití v neandrtálskou jeskyni. „Lidé se neorientují v záplavě informací. Navzdory komunikačním možnostem jsou často sami. Zklamání politiky i osobními neúspěchy (v době kultu úspěchu) propadají pocitu, že nic nezmění, že je nikdo nebere vážně, že nejsou vůbec důležití. Jako by se při všem pokroku staly jejich erbovním znamením vykořenění a frustrace“. Důsledkem tohoto vykořenění a frustrace a nadějného vývoje v uvozovkách jsou dle něj zdrogované děti, symptomy rodinných krizí, násilí, stresu a společenských nemocí. Předkládané informace jsou z velké části produktem médií, která jsou jednostranně orientovaná a očividně neobjektivní. Ta velmi často přispívají k polarizaci společnosti. Četnost takto polarizujících sdělení v mediálním prostoru je pak (Hvížd'ala – Příbáň, 2021: 266) přímo úměrná nenávisti jejich názorových oponentů. „Původně měla média poskytovat místo pro různé, často protichůdné a konfliktní názory. Jejich smyslem nebyla morální, stranická nebo ideologická indoktrinace. Aktuální pozice potvrzuje jejich úpadek.“ Kuras při definici pohřbívání svobody zachází ještě dál, když syndrom „kognitivní disonance“ připisuje propadu mediální spolehlivosti a věrohodnosti ohrožující svobodu informací. Při tomto syndromu „dochází k filtrování protikladných faktů a událostí autocenzurou negativně posuzovaných vjemů tak, aby jejich výklad nebo zamlčení odpovídaly našim představám“ (2017: 9), což může být pro formování jedince a jeho individuality

⁵ Karl Popper (in Jeník – Krejčí, 199: 177).

a pro jeho vlastní socializaci velmi nebezpečné. Informovanost a vzdělanost vyzdvihují i Keller – Tvrđý (2008: 31–32), kteří připomínají, že velcí sociologičtí myslitelé jako Durkheim nebo Comte chtěli pomocí školy eliminovat člověka jako egoistického nedisciplinovaného tvora. Pomocí školy a informací se tak musí člověk zbavit svého asociálního myšlení a naučit se kritickému přístupu k myšlení. „Jedinec se skrze vzdělávání stává zralým. Tím se nahrazují staré rituály. Šířit loajalitu jednotlivců, formovat ke svému obrazu.“ Potřebu být informován kvituje například i Veteška (2016), neboť jde o způsob, jak skrze formální a neformální působení zájmového vzdělávání dospělých pozitivně působit na populaci. Skrze různou škálu pohybových a sportovních aktivit, mnohostrannost výchovy, cestování, turistiku a environmentální (ekologickou) výchovu si informativně utváříme informace o vzájemných vztazích systému člověk – společnost (s. 130).

Liessman ve své Teorii nevzdělanosti (2012: 26) naopak nesouhlasí s ideou neustálé informovanosti a celoživotního vzdělávání jako nezrušitelného odsouzení, přičemž jako opoziční pohled uvádí P. Druckera, jenž popisuje společnost vědění jako postindustriální a postkapitalistickou zároveň, „neboť každý může vědění získat a účastnit se s ním hospodářské soutěže.“ Padnou tím tak třídní bariéry a plošně a svobodně získané vědění bude kapitálem vlastněným každým. Nicméně právě svobodný a volný pohyb informací (nezatížených jakoukoliv totalitární cenzurou) je „zbraní“ postindustriální doby, informační společnosti. Informace se dokáží globálně šířit, nacházet své konzumenty a vytvářet tak síť lidí se sociálním a kulturním kapitálem. Informace jsou základem pro utváření buněk vymezujících se proti většině symptomů, které byly zmíněny v rámci deskripce postindustriální společnosti výše. S odkazem na M. Foucaulta nevnímá nikterak optimisticky stav informovanosti ani Matouš (1996: 110): „nemilosrdná logika kapitalismu se promítá do tvrdých zásahů postupně do všech institucionalizovaných oblastí, jako jsou různé formy azylů: vězení, instituce pro duševně nemocné, kliniky, školy apod.“ Takovéto nazírání má velice blízko k anarchistickému světonázoru, který pronikal i do postojů k institucím a školám. Občané by dle anarchistických principů měli být svobodně informováni a vzděláváni bez zkreslujících nežádoucích skrupulí. Anarchie v praxi by byla očekávaná společnost, v níž bude dosaženo maximální osobní svobody a spravedlivě rozděleny hmotné statky a společné úkoly řešeny na základě dobrovolného souhlasu (Růžička, 2006: 21). Heywood zmiňuje například Paula Goodmana a jeho popis

donucovacího pseudovzdělávání nebo Ivana Illiche s jeho sympatiemi o odškolnění společnosti. „Lidé budou chamtiví a agresivní, když je bude vychovávat nespravedlivá a utlačitelská společnost, ovšem když budou vyrůstat ve společnosti, kde vládne spravedlnost a rovnost, budou vstřícní a kooperativní“ (1994: 196). Vzdělávání zabarveno jakoukoliv propagandou je též nazýváno „vymýváním mozků“ – tzv. Brainwashing. Jde o způsob kontroly myšlení, převýchovy a přeměny osobnosti. Postupuje od rozbití stávajícího obrazu světa až k přijetí a upevnění nového (srov. Jandourek, 2001: 41). V každém případě se tito shodují na faktu, který popsal Lawless, že modely společností, které jsou masám vnucovány socioekonomickými elitami, slouží právě jim samotným. „Tyto elity mají moc ovládat komunikaci a symboly, vynucovat si respekt, sankcionovat či přímo trestat ty nepoddajné a nepřizpůsobivé, kteří se od modelů odchyľují“ (1996: 15). A takových jedinců přibývá a sdružují se v subkulturách svým vlastním dobrovolným vymaněním se z mainstreamu. Zdali jim subkultura pomáhá zvyšovat práh vzájemnosti nebo naopak odcizování, přiblíží následující kapitola.

1.3 ODCIZENÍ VERSUS SOLIDARITA

Navzdory či paralelně ke všem výše uvedeným poznatkům, názorům a sociologickým rozborům, které se zabývají spíše rozpory a vzájemnou diferenciací společností, je ale též současná éra nazývána v souvislosti se společenským životem společností prázdná či družnosti. „Do popředí bouřlivého vývoje společnosti se v mnohem větší míře než v minulosti dostávají otázky věcné povahy, tj. problémy reálné modernizace výroby i způsobu života“ (Mansfeldová – Tuček, 2002: 23). To by nevyznívalo příliš pozitivně, kdyby právě uvedené problémy se společenskými otazníky nebyly podmínkou či generátorem ke vzniku (sou)částí společností, které se proti nim vymezují. Tyto součásti společností nazýváme subkulturami, uvnitř kterých se utváří hodnoty a normy a které pomáhají jedincům čelit odcizení či frustraci.

Nadhodnota čili zisk umožňuje velkým kapitalistům investovat do strojů a technologií, což vede k zaostávání poptávky po pracovních silách a zbídačování dělnické třídy, jak popisuje Jandourek (2001: 18). Zároveň podrobuje deskripci pojem odcizení či alienace, kterým se zabýval například Karel Marx nebo Émile Durkheim.

Karel Marx skrze vědecký koncept nové společnosti u ní předpokládal tyto významné znaky: „ústup byrokratických forem vlády, vznik samosprávy nahrazující dnešní podobu státu, zrušení sociálních rozdílů a rozdílů mezi městem a venkovem, překonání odcizení, kolektivní vlastnictví výrobních prostředků. Neodcizená práce jako prostředek seberealizace“ (Jandourek, 2001: 127). Odcizení je stavem, kdy se jedinec cítí bez vztahu, bez vlivu, kdy je oddělen od svého sociálního a materiálního prostředí nebo dokonce i vůči sobě samému, když ztrácí svoji vlastní identitu. Šubrt (2008: 9, 18) sděluje, že jedním ze znaků nynější společnosti je volání po konzumu spjaté s devastací tradičních hodnot, přičemž se skrze volání po blahobytu a konzumu vytrácí kolektivismus a solidarita. Lidé konzumují a pracují více než kdykoliv předtím, a to na úkor volného času, který by měli trávit spíše spolu. „Atmosféra euforie a nekritického vztahu k penězům, spotřebě, reklamě a sdělovacím prostředkům přeje prosazování kapitalistické vize štěstí“, předesílá Tadeusz (in Jeník – Krejčí, 1999: 215). „Pro takové štěstí se buduje velká a stále početnější společnost soustředěná na spotřebu.“ S ohledem na podstatu soudobé společnosti jako společnosti konzumní je nutné zdůraznit, že jde o „vytváření falešných potřeb, které se západní člověk snaží uspokojovat se stále se zvyšující spotřebou“. Matouš (1996: 55) doplňuje, že se „individualita mladých lidí, která bývá vyjadřována nejen typem provozovaných aktivit a chováním, ale také stylem oblečení, které je často výrazem vyznávání určitých idejí (Rokeři, Skinheadi)“, v postindustriální době paradoxně stává využitím v komerční oblasti a konzumu tak nepřímou pomocí skrze zábavní průmysl, oblečení, doplňky, subkulturní artefakty a jiné s tím související předměty.

Individualita jdoucí ruku v ruce s modernizací a postindustriálními formulemi společnosti ale nemusí vždy jen sekularizovat jednoho jedince od druhého. V reakci na soudobé plošné problémy ať už globalizačního nebo přeneseně glokalizačního rázu, lidé hledají něco společného. Společným může být právě odpor k pomíjivosti a konzumu. „Ne všichni se podílejí na tomto konzumním blahobytu. (...) Právě tato skutečnost musela být vměstnána a akceptována uvnitř nově se formujících sociálních hnutí.“ (Mareš, 1999). Tato hnutí reagují nejenom na třídní antagonismus a sociální stratifikaci, i když otázka nerovnoměrného rozvrstvení bohatství může být stále klíčová. Dle Mareše (1994: 114) „chudoba není malé množství existenčních prostředků nebo zboží, chudoba je vztahem mezi lidmi (sociálním statutem) a jako taková je produktem civilizace. Koncept chudoby je úzce spjat s konceptem bohatství,

implikuje existenci určitého nadbytku a princip vyloučení části populace z jeho užití.“ V rámci sociálních (antiglobalizačních, antimodernistických) hnutí se tak jedná o inkorporovaný pocit nutnosti sociální spravedlnosti. Autor poukazuje především na studenty, osamělé matky, ženy v domácnosti a další okrajové skupiny obyvatelstva žijící v exkluzi a dehonestující dehumanizaci, které nazýváme minoritami. Postupující krize sociálního státu je tedy souběžnou krizí všech tří součástí systému: národního státu, trhu práce a nukleární rodiny (Keller, 2006: 20), což ve svém pozitivnějším důsledku může vést k hledání alternativ ve formě různých komunit, hnutí, subkultur. Kapitalismus či liberální tržní ekonomika, jak ji známe, je dle Heywooda (1994) charakterizován „nejen třídním konfliktem, ale i progresivním ničením přirozeného životního prostředí. Využívá lidskou práci i přírodu, protože s nimi zachází jako s ekonomickými zdroji“. Tudíž jakýkoliv pokus o zlepšení životního prostředí musí být na bázi solidarity a společné koordinované akce spojený výlučně s radikální sociální změnou, se sociální revolucí (s. 242). Lidé potřebují k životu řád, mít osvojené nějaké principy. Například lidé obývající squaty a tvořící malé revoluční komunity jsou kosmopolitními bytostmi, „přesto se bojí toho, že nedokáží věci měnit a ovládat. Bojí se velkých prázdných a odosobněných celků. Hledají zázemí, rodinu, komunitu, soběstačnost, úzký okruh a bezprostřední běh věcí“ (Růžička, 2006: 17). Důležitá je součinnost, solidarita a agregace zájmů a potažmo i politické komunikace. Společnost je nejširší sociální skupinou, ke které člověk náleží. A to i přesto, že je odcizení průvodním znakem a nejvýznamnější vlastností průmyslové civilizace. Každá společnost má rozdílný styl života, a formy chování a přesvědčení. Je naučená a zároveň sdílená, což znamená, že si člověk osvojuje mentální vzorce průběžným stykem s jinými lidmi. Některé z těchto vzorců jsou limitovány a sdíleny pouze specifickou skupinou – subkulturou (Lawless, 1996: 43). A k tomu je zapotřebí právě potlačení extrémní individuality, socializace jedince, a hlavně vzájemná interakce.

Lipovetsky naopak opozičně tvrdí, jak to popisuje Znebejánek (in Šubrt 2008: 62), že lidé jsou příliš individualizovaní a atomizovaní na to, aby společně a kolektivně mohli vystoupit proti totalizujícímu státu ve formě sociálního hnutí. Basl – Straková uvádějí, že „mladí jsou obviňováni z individualismu a materialismu, z apatie vůči politickým otázkám, že si neváží těžce nabyté demokracie. Že prý dnešní doba vede k davovosti, nemyslíci spotřebě všeho možného i nemožného“, ale důrazně varují před takovými kategorizujícími soudy, neboť aktivity mladých jsou silně diferenciovány (in

Maříková – Kostecký, 2010: 334). Zavádění moderního kapitalismu bylo v mnoha zemích provázeno „údolím slz“ s hlubokými propady životní úrovně a nefunkční sociální diferenciací, nespokojeností a radikalizací postojů, nálad a chování velkých skupin obyvatelstva (Mansfeldová – Tuček, 2002: 19). A to hlavně v zemích, kde bývala rovnostářská minulost, tudíž i na našem území České republiky. Proto dochází i přes vyostřenou individualitu k solidárnějšímu sblížení různých občanských iniciativ. Zajímavé je s ohledem na sociální aktivity Giddensovo zjištění (1999: 318), že dle tří vymezených kritérií, jakými byly počet stávek za rok, počet aktivizovaných a participujících pracovních sil na nich se podílejících a konečných prokávaných pracovních dnů, patří ke státům s nejvyšší stávkovou aktivitou Itálie a Kanada. Relativně nejméně se stávkuje v Německu a Skandinávii. USA a Velká Británie jsou přibližně ve středním pásmu. Jak popíši ve své diplomové práci dále, tak v rámci sociálního podtextu skinheadské subkultury a její následné politizace hrály prim právě Spojené státy americké a Velká Británie. „Pro současnou společnost jsou charakteristické jednak dynamičnost a mezinárodní propojenost, a jednak časté sociální proměny. Tyto okolnosti vedou k utváření nových paradigmat ve společenských vědách, především pak ve vědách o člověku a společnosti“ (Veteška, 2016: 262). Proto jsem se rozhodl přispět i touto diplomovou prací k dalšímu dílčímu poznání. Veškeré nabyté poznatky, jak doplňuje Lawless (1996: 7), totiž nakonec pramení v poznání, že nemáme brát vážně to, o čem se domníváme, že o světě již víme. Na každý problém se musíme dívat z více úhlů „pohledu“.

Kulturní specifika a hodnoty, kterými oplývá každá společnost, jsou dle několika autorů (srov. Hvížd'ala – Přibáň, Toffler, Bárta, Zbořil) zdrojem konfliktů a antagonismu. Přesto jsme však v rámci globalizovaného světa a urychlení přenosu informací a vědomostních poznatků svědky toho, jak jedinci čelí tzv. odcizení, které je pro postindustriální éru typické (Weber, Fromm, Marx, Lawless, Mareš, Sutor...). Autoři jako Heywood, Keller, Růžička však popsali, jak si k sobě jedinci hledají cestu skrze subkulturní společenství. A to převážně v reakci na důsledky kapitalismu, který v sobě nese exploatační prvky a symptomy moderní doby. I v rámci tohoto základního poznatku proto nelze souhlasit s Fukuyamou, který soudil, „že napříště už se neprosadí žádná ideologie, jež by chtěla uměle dělit společnosti na třídy a hlásat drastickou sociální reorganizaci cestou revoluční změny namířené proti svobodnému trhu a liberální demokracii“, jak správně poznamenává Zbořil (2002: 23). Sociální hnutí a

s nimi spojené subkultury či přímo kontrakultury jsou vždy determinovány jimi zosobněnými vyššími cíli a iritovány podněty plynoucími ze společenských poměrů. V případech krajních se můžou reakce a vymezování vůči vzájemnému odcizování projevovat v odporu a občanské neposlušnosti namířené i vůči strukturovanému násilí, potažmo strukturálně podmíněné jednostranné rozdělení moci, statků a životních šancí. Ty jsou brány jako hlavní a účelové zdroje neklidu, proti nimž je třeba bojovat. „Pojem násilí však příliš snadno vyvolává pojem „protinásilí“ ospravedlňující cestu revoluce nebo aktivního odporu jako cestu změny.“ (Sutor, 1996: 71-72).

Vznik subkultur jako součástí dominantních kultur proto popíši v následující kapitole. Subkultura je hodnocena a všeobecně vnímána jako podkategorie kultury, přičemž její nositelé jsou segmentem populace daného národního státu. Ve mnou zkoumané subkultuře platí i další předpoklad, že v dnešní době funguje značný počet subkultur zároveň trans-nacionálně a svojí činností přesahují hranice kultur národních. Neoddiskutovatelnou úlohou v umožnění vzájemných interakcí je právě podstata a charakteristické rysy postindustriální společnosti, která je platformou pro přenos informací, šíření idejí a celkově globální povědomí o stěžejních otázkách subkultur či aktivizovaných sociálních hnutí. V rámci zkoumání subkultury skinheads, a to pak i v rámci deskripce jejích zpolitizovaných součástí pravicového a levicového křídla, můžeme subkulturní příslušnost chápat i jako životní styl mladých, který reflektuje odpovědi na jejich vlastní každodenní zkušenosti, jak je popisuje např. Stejskalová (in Kolářová, 2011) nebo Smolík (2010).

2. INTERAKCE SUBKULTURY A KULTURY

Kuras popsal člověka jako „Homo ideologicus“, který je k činům podněcován motivy ideovými, idealistickými a ideologickými, mezi které řadil vlastenectví, národní či civilizační kulturu, náboženské přesvědčení, úctu ke konvencím, k vědění, ke vzdělání, k zvykům či tradicím. S pomocí silných ideologických podnětů a pod rouškou kultury se prý proto člověk dá motivovat k činům, které jsou pro něho psychologicky nepřirozené i ekonomicky nevýhodné (2017: 78). Spengler uvažuje o kultuře jako o determinantu a motivačním prvku chování. Duch jednotlivých kultur je neopakovatelný a nepřenosný. Žádná z kultur nezaujímá výjimečné postavení. Jde o

oddělené světy. „Každá historická epocha je výrazem nepostižitelné a mystické duše toho národa, který v daném období vládne.“ A co je nejdůležitější – motivy (politického) chování jsou umístěny v jednotlivcích, kdy mají své biologické, sociální a individuální zdroje (Zbořil, 2002: 54). Jeník – Krejčí (1999) vidí náplň pojmu kultury obdobně, když jej staví proti vládnoucím ekonomickým zájmům a honbě za ekonomickými statky a výtobky. Kvalita života a životní moudrost by tak měly být více než pouhý homo oeconomicus. Urban (in Šubrt, 2008: 333) v tomto ohledu zmiňuje (sub)kulturu mezinárodních yuppies, kteří jsou sociálními kritiky nazýváni subkulturou flákačů, kňouralů, darmošlapů. Jde jim jen o dosažení rychlé kariéry, velkých peněz, úspěchu a sobecké sebelásky. Lidské potřeby je ale nutné řešit z hlediska humánní kultury. V regionech, kde není vysoká škola humanitního zaměření, je zřetelně obtížnější posilovat občanskou autonomii, projektivně myslet, zkvalitňovat ekologii životního prostředí a zvýšit intervenční politický charakter člověka (Jeník – Krejčí, 1999: 15). Tito zmiňovaní se tedy zabývají kulturou vzdělávací, která je podmíněna i kulturou politickou. Neboť vzdělávací politika určuje principy, priority, metody a rozhodovací funkce, které se vztahují a uplatňují ke společenskému vlivu na vzdělávání. Zároveň tito autoři vystupují jako kritici konzumního spotřebitelského stylu života. Za úspěšného platí ten, kdo vydělá více peněz. Proto se nedaří lidem vštěpovat soucit, ochotu pomoci a respekt před starší generací klesá. „Je nutno nasadit trhu etická pouta. Kultura je tedy prostředím, ve kterém se nacházíme, ve kterém žijeme. Jde o tzv. antropinum jako souhrn výtvorů předávaných z generace na generaci. Možnost se rozvíjet a podstupovat tak proces enkulturace. Veteška (2016: 31) připomíná antropogenetický trojúhelník jako vývojovou linii utváření a rozvoje osobnosti prostřednictvím enkulturace, socializace a personalizace. V rámci těchto tří kulturních vazeb se zkoumají aspekty vnějšího prostředí, především kulturní a sociální vliv na utváření osobnosti člověka. Výchova je zároveň nedílnou součástí kultury a je tím tak i napevno stanovené vzdělávání dospělých. Pokud ji budeme chápat jako prvek světový, nevyhneme se pojmu subkultura, který charakterizuje jednotlivé národní kultury, kultury vrstev a tříd, kultury teritoriální, etnické nebo rasové (tamtéž, s. 46). Jde tak o nejvšeobecnější definici subkultury v rámci základní kultury.

Na nutnost osvobození se jakožto na nutný krok sekularizace kultury od ekonomických grafů neustálého růstu a spotřeby poukazuje Bělohradský (2007: 65).

Modernost je asimilační mašinerie, která dělá ze všech kultur ozvěnu západní vůle udělat z každého člověka subjekt, který pracuje, myslí, konzumuje, a tak roztáčí kolečka růstu. Skrze různé diskriminační praktiky jde spíše o objekty než subjekty. Svoboda je pro formování kultury stěžejní. Proto Bárta varuje před narůstající byrokratizací, neprůhledností a impotencí systému. Lobbismem narůstá nepotismus, který ve svém důsledku vede k rozkladu společnosti, oslabení administrativního aparátu, ke krizi identity a legitimacy elit. Přílišná komplexita systému vede k tomu, že systém spotřebovává stále více energie na svoji údržbu. Ztrácí svoji identitu – víru, světonázor, etiku, jazyk, kulturu, zájmy i povědomí o společné minulosti (Bárta, 2015: 23). Zase zde narážíme na odcizení člověka, jak o něm ve spojitosti s prací přemýšlel Marx. Pracující lidé (homo faber) dle něho rozvíjejí své dovednosti, nadání a poznání v produktivní práci, ale ve skutečnosti „jsou odcizení od výsledků své práce, protože vyrábějí nikoli to, co potřebují, nebo to, co je užitečné, nýbrž „zboží“, které se má se ziskem prodat“ (Heywood, 1994: 96). Podle Mareše (1994: 79) je neustálé permanentní odcizování velkým sociálním problémem. Výzkumy prováděné ve Velké Británii ukázaly, že dělníci z odvětví a z území, kde dochází k velkému pohybu na trhu pracovních sil, jsou náchylnější k sociálně infantilnímu jednání a velmi často patří k militantním fotbalovým fanouškům. Odkazuje na růst delikvence a nekontrolovaného vzrůstajícího eruptivního násilí realizovaného v souvislosti s dlouhodobou nezaměstnaností a se vznikem nové třídy deklasovaných, kteří jsou nazýváni „underclass“. Buchtová ve své knize ze své pozice pojednává o nebezpečném hroucení se četných tradičních vztahů a hodnot, kdy vysoká osobní spotřeba učinila „z veřejnosti vyspělých zemí rukojmí zájmů globálního nadnárodního kapitálu. Protože spotřeba je podmínkou nutnou dalšího ekonomického růstu, všeobecné marnotratné plýtvání se skrytě stává obecně platnou normou lidského přístupu k přírodě.“ (2002: 30).

Kultury a její jednotlivé články se vzájemně ovlivňují. A to samozřejmě ne zcela pozitivně i dnes. Intenzivní kontakty mezi civilizacemi nebo kulturami provází lidstvo od počátků historie (putování kulturních vzorů, míšení rozmanitých životních stylů a slohů atd). „Soudobá globalizace tento proces díky moderní technologii a komunikaci pouze v neobyčejné míře akcelerovala.“ (Zbořil, 2002: 118). Nejen kultury, ale i subkultury jsou tak v neustále interakci. Pro Růžičku jsou právě subkultury a komunitní zázemí základem pro větší společenskou harmonii. Nutné je

vážít si různosti a osobních svobod druhých. „Vlastní odpovědnost, individualita a vnitřní svoboda vytvářejí bližší kontakty a tvoří společnost zralých a odpovědných lidí, kteří nemají potřebu spoléhat na ideologie, státní dotace a podpory“. (2006: 43). I když se subkultury vůči dominantní kultuře vymezují až na hranici kontrakultur, vůči dominantní kultuře zůstávají v podřízené pozici a subkulturní odpor nezmění třídní řád společnosti (Stejskalová in Kolářová, 2011: 21-27). K tématu subkultury se váže i pojem subkulturního kapitálu, který může jednak spočívat ve schopnosti se přizpůsobit například skrze tetování, oblečení, specifickou komunikaci nebo tanec, a druhak se tak může rozlišit insider od pozérů (poseurs). Vůči těm a jejich neoprávněnosti se vymezují skinheads i ve svých písních.⁶ Vyčleněním se z šedého davu podtrhují členové subkultury svoji autenticitu a staví se tak na odpor vůči nutkavé konformitě, kterou Fromm (1993) spojuje s nadosobní a stále více neomezenou mocí kapitálu, který přestal být služebníkem, ale stává se neohroženým pánem (s. 41), jak již bylo zmíněno.

2.1 PODSTATA SUBKULTURY

Toffler (1992: 130) se kriticky staví ke kultuře masové a varuje před přehlížením subkultur, které více než kultura masová vytvářejí a formují naše „já“. Lidé jsou paralyzováni nadměrným výběrem. Stávají se oběťmi dilematu. Demokratický ideál je stavem možnosti maximální volby. Je zde však nebezpečí, že se v rámci konzumu dospěje až ke standardizované masové kultuře, standardizovanému zboží a nucenému šedému způsobu života. Ten nevnímá jako šedý co do možností výběru. Ale jako šedý chaos, kde každý může všechno a v rámci extrémní diverzifikace dochází ke stádnosti a unifikaci. Nadměrný výběr činí lidi nesvobodnými, zoufalými a sklíčenými. Vytváří se proto sociální enklávy, sekty, klany nebo častěji subkultury. Jsme svědky „exploze subkultur.“ „Kde dříve bylo

⁶ Hudební skupiny jako např. dnes téměř legendární Combat 84 nebo Brutal Attack s písní *Weekend Warrior*. Nejnověji v letech minulých proti „pozérům“ vystoupili zástupci japonských skinheads – Yellow Side Crew – s hity či grafickými šablonami Rock against poseurs nebo Good night poseurs. Merchandise a zmiňované hudební nosiče jsou k nahlédnutí v nabídce na internetovém odkazu sunsjapan.com.

několik stálých subkultur, s nimiž se člověk mohl identifikovat, jsou nyní tisíce přechodných subkultur, které se rozpadávají, střetávají a množí. Mocné vazby, které spojovaly industriální společnost, se hroučí. Význam tohoto jevu nelze přecenit. Protože tyto subkultury, které si vybíráme, vědomě či nevědomě, abychom našli svou identitu, nás všechny hluboce ovlivňují a utvářejí naši osobnost (tamtéž, s. 148). Udává i příklady pomíjivosti subkultur, kdy se původní hnutí hippies posléze rozpadávalo a štěpilo na nové a podivnější, ale stále menší a tím i slabší subkultury. A hned poté se objevila zase další subkultura – skinheads – se svou charakteristickou výbavou – šle, vysoké boty, krátký sestřih – a znepokojující zálibou v násilí. „Klany a subkultury se stále rychleji navzájem vytlačují, mění se samy a mění vztahy mezi sebou“ (Toffler, 1992: 145-149). Této pomíjivosti jako znaku postindustriální moderní doby si všímají např. i Hvižd'ala – Přibáň, když reflektují na Nietzscheho neustálé přehodnocování hodnot jako na proces nejen společenský, ale také kulturní a myšlenkový daný prolínáním subkultur. „Co vypadá pevné, se v příští chvíli rozpadá, a co je zdánlivě prchavé a pomíjivé, stává se úhelným kamenem společnosti. Hranice mezi módou a moderností se stírají, základní kategorie se nejen zpochybňují, ale začínají být propustné.“ (2021: 21).

Bělohradský přibližuje Marcusovu myšlenku „autentické kultury“, která jako jediná je schopná nahradit materialismem zkaženou dělnickou třídu. Nositeli takové autentické kultury by měly v jeho očích být revoltující studenti. Budoucnost má být totálně jiná než aktuální konzumní Sodoma. Být má nahradit mít (2007: 63). „Pravděpodobnost, že se úspěšná kritická masa občanů zformuje, je tím větší, čím větší je kulturní a ekonomická různost společnosti – uniformita demotivuje a paralyzuje.“ (tamtéž, s. 196). Revolta a různé druhy odporu jsou vnímány jako pojistný ventil i proti pomyslně vzrůstající totalitizaci, o které se v souvislosti s myšlenkami Norberta Eliase zmiňují i Hvižd'ala – Přibáň (2021: 118): Elias popisoval, jak civilizačním procesem vznikala moderní kultura a politická společnost. Získáte mír a bezpečí výměnou za podřízení se jedné moci, která je svrchovaná a absolutně platná. Růstem moci se eliminuje násilí. Moc je politickým médiem. Stát chce ale regulovat a kontrolovat čím dál tím víc, až chce pohltnout celou společnost a stává se státem totalitním. I proti těmto tendencím mohou stát v opozici subkultury. Proměna práce i kultury je dle Lipovetského znakem hypermodernity, pro kterou jsou typické sociální prázdnota a pomíjivost. Místo sebekontroly a disciplíny jsou v takovém post-

disciplinárním prostředí vůči sobě v napětí požitků a úzkost. Tím ale také i větší odpovědnost ke které kontrastuje nevázanost. Místo jednorozměrného člověka dnes vidíme „labilního jedince bez hlubšího ukotvení, jehož osobnost i vkus podléhají neustálé proměně, ale který je zároveň pánem a vlastníkem svého života.“ Takže i tato hédonistická post-konzumní společnost módy a autentického prožitku vytváří svou vlastní formu odpovědnosti.“ (Hvíždala – Přibáň, 2021: 263–265). V jejích očích ještě není vše ztraceno. Vyhraněnějším pojem k subkultuře je pak kontrakultura, která už je definována větší politickou angažovaností a antagonismem k většinovému společenskému mínění nebo k plošně rozšířeným a přijímaným hodnotám či vůči tzv. mainstreamové “protlačované” kultuře (Stejskalová, s. 30, in Kolářová 2011). Bělohradský vidí v západní modernitě prvek, který umocňuje neoblomný proces „funkční diferenciací“. „Postupné rozrůžňování společnosti do specializovaných subsystémů, z nichž každý chce být nezávislý v dosahování svých cílů.“ (2007: 23). Kropáček (in Bárta – Kovář, 2015: 136) usuzuje, že si k sobě lidé opět hledají cestu, neboť tak reagují na „nezdárné společenské poměry, které „převládly v různých podobách všude až do té míry, že nekonvenčně svobodně smýšlejícím osobnostem nezbyvá jiná volba než osamění a vnitřní emigrace“. Šerák (2009: 26) podrobil deskripci touhu jedinců se setkávat, aby se proti osamění vymezovali. Exaktní vymezení tak chápe jako prostředek sociální intervence vedoucí k rozšiřování dovedností, naplnění sociálních funkcí, projev svobody a zlepšování stavu duše. Volný čas je pro něho povznášející svobodou, která se projevuje prostřednictvím aktivity. Subkultura tyto aktivity dokáže orámcovat a zastřešovat.

Jako zajímavou vsuvku bych zde podsunul studium subkultur z pozice Blažka, který vnímá venkov a městské části jako dvě skrytě antagonistické subkultury. Ve své publikaci (1998: 97-99) zmiňuje nutnost víkendového dialogu. Nalézá tak klíč ke smíru dvou subkultur, jejichž tenze eroduje základní lidskou solidaritu v naší zemi. Městské a velkoměstské prostředí nepopisuje jako „až tak riskantní, ale podnětově chudé a nevhodné jakožto model pro další životní fáze.“ Navzdory zjištění, že naprostá většina subkultur jsou subkultury městského prostředí. Kubátová (2010: 158) ale navzdory proklamovanému městskému upjatému a vyostřujícímu se individualismu líčí, že mnozí z amerických společenských kritiků dnes doporučují více společenství s větší sociální soudržností. Popisuje, že i Hillary Clintonová je autorkou knihy *K čemu je nám třeba vesnice*, v níž zdůrazňuje přednosti pevných vztahů a soudržnosti

v malých městech. Je to návrat starých komunitaristických myšlenek vyvolaný snahou stanovit meze radikálnímu individualismu a vrátit se k vazbám místních společenství. „Generace, která dříve hájila neomezené možnosti, se teď zarazila a zjistila, že cosi hledá. Jakoby vycítila, že za její nově nabytou svobodou je ztráta sounáležitosti s druhými a ztráta opravdových společenství.“

Subkultury tedy fungují jako tmelící prvek a generátor jisté soudržnosti a nad-individuality. Jaký možný potenciál skýtají městské subkultury při styku s ideologiemi a sociálními hnutími, přiblížím v podkapitole zabývající se tímto tématem.

3. SKINHEADS JAKO EXPORT MADE IN ENGLAND

Jakkoliv je nyní aktuální skinheadská subkultura politicky rozdělená, tak na tradičních skútr srazech koncem 60ých let nedocházelo mezi skinheads k žádným větším konfliktům. Skútr platforma se snažila skinheady sjednocovat a iniciovala návrat ke kořenům pod heslem „*If the kids are United, they will never be divided*“. Turner (1997: 29) popisuje tuto atmosféru tak, že „hudba zachycovala okamžiky nadpozemského klidu a touhy. Stejně jako sobotní večer, se všemi představami, které vzbuzuje, s touhou uniknout, s krásou i rozporuplností místa, kde se nacházíme, se měla stát zdrojem energie, napětí a síly.“ Velkým britským sdružením, který pokračoval v duchu tradice roku 1969, byl London Legion of Trojan Skins. Dalšími podobně orientovanými crews neřešícími politiku a mající schopnost se organizovat byly menší kluby v Cardiffu, Glasgow, Dublinu a Newcastleu. A právě na bázi apolitičnosti a touhy se dále vzdělávat v principech tvorby samizdatů a organizování akcí se myšlenka tradičních apolitických skinheads rozšiřovala postupně skrze celý evropský kontinent. Dále pak nejprve do USA, Jižní Ameriky, Asie a posléze i do Japonska (srov. Messics 2006 nebo Marshall 1994, 1997). Dělnická sounáležitost a dělnická pýcha byly těmi hlavními pojítky. Národnost, rasa, věk, etnicita ani náboženství nehrály takovou roli jako právě třídní vědomí. Třídní povědomí je citelné u skinheads i dnes. Mluví často se o duchu Working Class. Špaček – Šafr (in Maříková – Kostelecký, 2010: 82) naopak poukazuje v duchu U. Becka na to, jak se obdobné identické vědomí v průletu postindustriální společnosti mění. Životní styly se silně individualizovaly, neboť všeobecný společenský růst vedl

k úpadku subkulturní třídní identity spjaté s prací. Byl vystřídán nerovnými konzumními styly. Odstraněním státního dozoru nad kulturou se rozšířila kulturní produkce a zmnožilo se množství nejrůznějších subkultur. Životní styl se stal doslova skládačkou různých vkusů, preferencí, činností. „Tradiční kulturní hierarchie a estetická měřítko se podstatně rozmělnila či dokonce vymizela.“ Lidé, kteří střídají různé kulturní žánry, označují někteří sociologové za jakési „kulturní všežrouty“.

Tímto navazuji na fakt, že prolínáním a vzájemným obohacováním britských protestních subkultur se na scéně objevují i Oi! Punks, kteří jsou v rámci samotné subkultury též nazýváni a označováni jako streetpunkeři nebo zkráceně streetpunch. Z punkového a skinheadského undergroundu přebírají revoltu, styl oblékání a celkovou vizáž. Ovšem punk rockový underground či punková subkultura má mnoho tváří a neznalému jedinci by vše mohlo přijít jako unifikované. Oi! Punks se vyznačují odporem k drogám a stejně jako skinheads si zakládají na svém upraveném zevnějšku. Od skinheadů se liší především provokativními prvky oblečení či přemírou piercingu. A také zvláštními doplňky jako jsou například pyramidové pásky, potřhané džínové vesty s nášivkami a odznaky anebo s implementovanými tygrovanými částmi látek. Namísto ohrnutých džínů mohou nosit dvoubarevné kalhoty (povětšinou tartanové či kostkované) a místo holé hlavy mají uprostřed takzvané číro nebo též mohawk či čerokýze (Glasper 2010). Není to však pravidlo. Stejně jako se nedá říci, že místo tradiční skinheadské bundy – bomberu – nosí kožený svršek zvaný „křivák“. V letních měsících totiž skinheads i streetpunkeři nosí harringtony (tzv. „ska bundy“) nebo bundy džínové. Streetpunkeři nechtějí být spojováni s drogy požívajícími punkery z nádraží velkých měst ani s crust-punkery, kteří namísto upraveného barevného číra nosí obvykle dready. Ačkoliv se může zdát, že se s crust punkery ideologicky prolínají, není tomu zcela tak. Crust punkeři poslouchají crust punk a grind core nebo mince core, kdežto Oi! Punks mají zálibu v melodickém punk rocku, ve skinheadské hudbě Oi!, ve ska či v reggae. Samozřejmě jde o plošné zjednodušující pravidlo, které silně podléhá individualitě jednotlivé osobnosti, ale veskrze platí, že Crust punkeři jsou silně politicky orientovaní.⁷ Prosazují ideály anarchie, staví se kompletně proti veškerému společenskému zřízení, podporují levicové organizace jako např. mexické

⁷ Crust punkeři mají i svoji vlastní hudební alternativní scénu. Významnými kapelami v tomto ohledu jsou Crass, Conflict, MOB 47, Discharge, Disfear, Doom, Extreme Noise Terror, Nausea nebo Wolfbrigade.

Zapatisty z EZLN, jsou často vegetariány či vegany a sympatizují či přímo aktivně podporují antifašistické, antirasistické a antihomofobní či antisexistické organizace Antifa či AFA (Anti Fascist Action). V očích tradičních skinheadů či streetpunkerů se tak stávají zbytečně moc politicky aktivními. Mnozí o nich mluví pejorativně a s velkým despektem. Pokládají je za novodobé hippies uznávající volnou lásku, konzumaci drog či tendenčnost k podpoře staronových sociálních hnutí jako například LGBT/Q či feministických organizací a sdružení. Oproti tomu jsou antirasismus, anti-homofobie a antifašismus u Oi! Punkerů sice přirozené, avšak více latentní. Skrze tuto politickou vágnost mají tedy blíže k apolitickým skinheadům (viz Smolík 2010, Hebdige 2012). Vzestupnou tendenci individuální angažovanosti různých netradičních směrů popisují Lebeda – Vlachová (in Maříková – Kostecký, 2010: 290-291): „Konvenční formy politické participace jsou symbioticky doplňovány novými formami občanské angažovanosti orientovanými na postmateriální hodnoty jako mír, ekologie a práva zvířat. Bude přibývat forem politické participace, která byla dříve chápána jako nekonvenční,“ na což naváží v podkapitole zaměřené na sociální hnutí.

Punková móda nebo spíše punk rockový styl oblékání byl vždy nanejvíce šokující, extravagantní, vzdorující a provokující. Nejspíš proto, aby punkeři lépe vyjadřovali svoji revoltu, resistenci a nevraživost k systému a společnosti. Aneb „požadavek práva na rovnost se mění v požadavek práva na různost. Tendence mít se obrací v tendenci být. Požadavky nově se rýsující kultury narážejí na protikladnou logiku administrativních systémů, jež se snaží udržet integritu systému“ (Znebejáněk, 1997: 84). Nepísané pravidlo, že punk rockeři jsou zvenčí oškliví tak jako je společnost shnilá uvnitř, zde platí dokonale. K šokujícímu vzezření punk rockerů dokonale posloužily například řetězy s velkými visacími zámky uvázanými kolem krku, kožená bunda obohacená kovovými výstupky (pyramidami nebo dokonce ostny), zavíracími špendlíky propíchané uši, obočí a nos, kostkované tartanové kalhoty často potrhané, rozdílné barvy tkaniček v páru bot, roztrhaná trička s nápisy vytvořenými chlorem anebo nábojnicové pásy (Daniel 2016, srov. Gioia 2021, Michela 2021). Vlasy měli natužené, obarvené a postavené vzhůru uprostřed hlavy. O postupném pronikání punkového stylu oblékání do skinheadske subkultury svědčí i citát frontmana anglické Oi! punkové kapely Red Alert: „Každý skinhead je pankáč, ale ne každý pankáč je skinhead.“ Punkeři se stali neodlučitelnými soupeřnými skinheadů. „Byli tu. První na ráně, průhlední jak tehdejší denní tisk. Číra, zavírací špendlíky, „umělecky“ otrhaná

trika, zacvaknuté visací zámky na řetězech, „áčka“ v kruhu coby „anarchy“ divoce rozstříknutá po kožené bundě“ (Konrád – Lindaur 2010: 177). O splývání a vzájemném ovlivňování obou kultur píše i Novotná – Heřmanský (2015: 170-185). Pro obě subkultury byl vždy důležitý společný nepřítel, kterým byla vláda Margaret Thatcherové ve Velké Británii, kde se subkultury etablovaly, nebo totalitní režim bývalého Československa. Společnou fúzí vznikali i tzv. skunx, což je outfitová hybridní forma mezi skinheady a punkery. Daniel (2016: 67) dodává, že „sdílený antikomunismus a personální propojení obou subkultur přerušila až iniciativa části punkové scény se snahou vymezit se proti rasismu“, neboť směšování punkerů s rasistickými skinheady bylo nevráživě a odvetně vnímáno Romy i Vietnamci.

3.1 FOTBALOVÁ (SUB)MÁNIE

Co se subkulturních identických znaků týče, tak během deštivých jarních a podzimních dnů byly mezi skinheady, herberts a mods oblíbené kabáty crombies a donkeys. V letním období dávali zase přednost lehké pasové bundě s tartanovou podšívkou. Šlo o takzvané harringtony, někdy též nesoucí paralelní název „skabunda“. To proto, že byla velice rozšířená mezi fanoušky fotbalu a hudebními fandy holdujícími černým rytmům dvou tónové jamajské hudby zrozené koncem padesátých let – ska (srov. Foehr 2008, Hebdige 2012, Marshall 1997). Oblíbenou značkou stylových harringtonů byla sportovní edice boxerské oděvní značky Lonsdale. Dalším neodmyslitelným znakem pro skinheads byly ohrnuté džíny. To proto, aby vynikly naleštěné vysoké boty, na které byla většina street kids hrdá. Dalším neodmyslitelným skinheadským atributem se tak staly „těžké boty“ s ocelovou prošívanou špičkou. Prim hrála obuv značky Dr. Martens vyznačující se především odlehčenou podrážkou průhledné barvy a žlutým obvodovým prošitím (Marshall, 1997: 66). Nejoblíbenějším typem těžkých bot byl vzor 1460. Od roku 1960 firma Dr. Martens⁸ prodala více než 10 milionů párů a stále ve své oblíbenosti mezi příslušníky různých subkultur vévodí. Takzvané Marteny nosí metalisté (metalheads), punk rockeři, skinheads i HC fanoušci. Boty se vzhledem ke své dokonale zakamuflované ocelové špičce staly obávanou

⁸ https://www.drmartens.com/eu/en_eu/

zbraní a oblíbenou součástí subkulturní výstroje. Paralelním označením pro skinheads se proto stalo i synonymum Boot boys, které bylo odvozeno právě od těžkých bot. S postupným narůstáním násilných střetů iniciovaných hlavně během fotbalových zápasů, musela britská policie sáhnout k opatřením, kdy skinheadům zabavovala při vstupu na fotbalové stadiony tkaničky (srov. King 2009, Marshall 1994). V nezafixovaných botách skinheads nemohli způsobovat tolik výtržností a vyvolávat krvavé konflikty. Fotbal provázel skinheadskou subkulturu již od jejích počátků. Dokonce i barvy nápletů na tričkách nebo celkové barevné kombinace oděvů se barvám fotbalových týmů podřizovaly. Nevraživost mezi jednotlivými týmy ale postupně nabírala na obrátkách natolik, že se stávala neúnosnou.

Hooligans se začali stávat závažným společenským a sociálním problémem. Během vývoje hnutí skinheads se takovéto pojetí sportovní morálky rozšířilo do celého světa a na úrodnou půdu naráželo bez problémů prakticky ve všech zemích, kde se objevili i první skinheads nebo jejich sympatizanti - herberts. Fotbal nebo hokej v rámci své maskulinní soutěživosti totiž tvoří nedílnou součást mentality většiny národů. I vnitrostátní potyčky mezi jednotlivými národními týmy končívaly krutými zraněními a často bohužel i smrtí. Fotbaloví fanoušci podobného ražení se dají rozdělit do dvou základních skupin. První sekci jsou takzvaní Ultras, kteří chystají choreografie a burcují ostatní ke skandování chorálů a popěvků, k fandění a k pyrotechnické aktivitě. Soustřeďují se v tzv. kotlích, kde mají své rodové vlajkoře a bubeníky. Jsou to ti, kdo dělají zápasovou atmosféru a ženou mužstvo kupředu. Avšak ne pouze mužstvo, ale i část násilnických povah, které si říkají Hooligans, odvozených od problémové rodiny „Houlihanů“.⁹ Organizují se v uzavřených skupinkách, kterým ani zákaz vstupu na stadion nezabrání k tomu, aby se střetli se svým protivníkem a oponentem kdesi v podchodu nebo v parku či na jiném odlehlém místě (např. na dálničním odpočívadle nebo v lese). Skupinky si před střetem dohodnou přes mobilní telefon místo a čas a pak se jen snaží vyhnout policejním hlídkám, které by jejich záměr mohly překazit. Důležitým aspektem je také dohoda o

⁹ Odvození tohoto označení je podrobeno deskripci na CD *Hooligan Rock 'n' Roll* od britské streetpunkové hudební formace Control (STEP CD 180, 2009, STEP 1 MUSIC Records). O rodině Houlihan psali britské noviny v kriminálních kolonkách již v roce 1898. Rodina se dostala i do zlidovělých písní. Dále je na CD udáno, že v ruském jazyce znamená khuligan osobu generující problémy (troublemaker) nebo politického disidenta. Poslední možné odvození je podkresleno irským výtržnickým gangem, který vedl Barry Hooley z let 1890. Na policejních stanicích byl tento gang znám jako Hooley's Gang.

přiměřenosti útoku. Dohadují se o možnosti užití zbraní nebo o samotném charakteru zbraní. Mezi nejčastější předměty patří boxery, nože, nunchaky, baseballové hole, teleskopické obušky, ale i plynové pistole s pepřovými, slznými nebo akustickými náboji či světlicemi. Počet účastníků už tak významnou roli nehraje. Lepší je dle jejich pravidel ten, kdo nastupuje do boje sice v menším počtu, zato ale prakticky neohrožen. Trofejemi jsou pak zabavená potrhaná a zkrvavená trička, šály či vlajky.¹⁰ Mnozí z nich přebírají za své udatnost ze severských bájí a pověstí. Mezi takové můžeme zařadit FC Baník, SK Slavia, AC Sparta, SK Dvůr Králové nad Labem. Posledně zmíněný DKNL spadá do nižší soutěže, ale vazby fanoušků na ortodoxní kluby SK Slavia či FC Bohemians 1905 jsou opravdu vehementní. K pojmenování svojí posádky – tzv. crew – využili analogii na americkou boxerskou firmu Everlast. Pojmenovali se jako Everchlast team. Dále sem patří např. FC Bohemians 1905. V tomto zmíněném fanouškovském klubu hraje základní úlohu antifašismus a antirasismus a je útočištěm převážně pražských SHARP¹¹ a nepolitických skinheads a punkerů. Bohemians 1905 jsou vnímány jako jedni z nejnápaditějších na české scéně. V protikladu k jinak pravicovému a apolitickému modelu fanouškovské scény jsou hodnoceni jako radikálně levicoví (Šešín in *Urban people*, 2014: 467).¹² I ve fotbale se mnozí skinheads snaží rasismus eliminovat a kampaněmi spadající přímo do fotbalového podhoubí jsou například *Show racism the red card* anebo *Football against racism*. Největšinou protirasistickými fanouškovskými uskupeními v cizině jsou ultras a hooligans klubů FC Saint Pauli, FC Barcelona, FC Zagłębie Sosnowiec a FC Fortuna Dusseldorf. Ve fanouškovském jádru Fortuny Dusseldorf se organizují i silně protiněmecky orientovaní jedinci Rýnského státu – tzv. Rýnské republiky. Tento

¹⁰ Na internetu je doména www.hooligans.cz, která je propojená s facebookovým profilem, kam jsou přidávány příspěvky obdařené komentáři všech participujících stran. Chuligánský magazín nesoucí název *Football Factory*, který informoval o vzájemných střetech Hooligans českých klubů, již v tištěné podobě nevychází.

¹¹ Skin Heads Against Racial Prejudice – Skinheads proti rasovým předsudkům. Historie pražské SHARP crew – Bulldog Boot Boys je dokonale popsána v knize *Pod jednou střechou* od Jana Wernera (2023, D.I.Y.), který do knihy zařadil i paměti antifašistických skinheads proklamujících i levicovou aktivitu – Redskins.

¹² Protikladem k antirasistickému pojetí jsou např. AC Sparta Praha, Sigma Olomouc, FC Boby Brno. Aktuálně se však i v rámci Bohemians 1905 „scéna“ štěpí neboť mladší generace fungující pod názvem Berserk young se oproti svým starším hooligans a ultras předchůdcům orientuje na pravicovou část subkultury, což Šešín připisuje dávnému ne příliš férovému střetu Bohemáků s jádrem útočné jednotky neonacistického Národního odporu a ozbrojených Spartánů, kdy už šlo v jeho očích spíše o eliminaci politického protivníka a subkulturního rivala než o fair-play v rámci běžného domluveného střetu skupin hooligans.

klub je podporován i radikálně antifašistickou německou kapelou Stage Bottles, která na jednom ze svých raných alb v písni *Dead but not forgiven* napadá Iana Stuarda Donaldsona ze skupiny Skrewdriver za úmyslnou diskreditaci původně nerasistické skinheadské scény. Naopak vyhlášenými ryze pro-fašisticky či striktně rasisticky orientovanými fanouškovskými uskupeními jsou lidé rekrutující se z okolí týmů měst Madrid, Řím nebo Gdaňsk.

Mezi fanoušky obou skupin je nejznámější a nejrozšířenější značka Hooligan Streetwear pocházející z Německa.¹³ Tato oděvní firma je supportem streetpunkových a skinheadských kapel vycházejících převážně pod hlavičkou holandské nahrávací společnosti Rebellion records a taktéž financuje protirasistické fotbalové kampaně a shromáždění. Oblíbenými kluby mezi skinheads byly vždy Chelsea, Liverpool, Manchester United, Leeds Everton nebo West Ham United. Skinheads fandili Manchesteru po tisících a tvořili tak věhlasnou sekci Red Army (Marshall, 1997: 30). Smolík mluví o symbióze mezi subkulturou skinheads a fotbalových chuligánů od konce sedmdesátých let. Odlišnost této specifické části vidí ve skutečnosti, že fotbaloví chuligáni nejsou fixováni na jeden konkrétní hudební styl. Poslouchají vše od klasických skinheadských a punkových kapel přes black metal až po poslední aktuální hip-hop projekty různých interpretů (Smolík, 2010: 152).

3.2 HUDEBNÍ FÚZE

Novotná s Heřmanským v pojednání o hudebních subkulturách jakožto folklorní podstatě sociálního produktu (in Janeček 2011: 89-109) správně zmiňují, že ačkoliv jsou subkultury skloňované médii, málokdo zná celou jejich podstatu, se kterou se váže například otázka subkulturního kapitálu nebo jde o jejich pozice v rámci globalizovaného světa. Dodávají, že majitelé různých subkultur jsou nedílnou součástí naší každodennosti. „V důsledku globalizace, která je charakteristická proměnlivostí a nestálostí, se stírají jak hranice mezi samotnými subkulturami, tak mezi subkulturami a většinovou společností.“ Ačkoliv skinheads nejsou na ulicích již tak rozšířeným

¹³ Obdobou je taktéž německá streetartwork značka Troublemaker Germany, A.C.A.B. nebo Hoolywood Ost Berlin®.

jevem, stále tato subkultura existuje a v mnoha regionech o sobě dává sporadicky, leč při bedlivém pozorování velmi aktivně, vědět.

Díky černým interpretům z Jamajky vznikly skinheady dodnes oslavované hity považované za hymny subkultury, jejíž nedílnou součástí se staly (srov. Foehr 2008, Hebdige 2012). V roce 2023 vyšla kniha *Šéf Skinhead* pojednávající o králi skinhead reggae – Royi Ellisovi. Jde o písně složené primárně pro spolenectví všech ras v rámci popisované subkultury. Byly jimi mimo jiné například *Skinhead Moonstomp*, *Skinhead Shuffle*, *Skinhead Train*, *Skinhead Jamboree*, *Skinhead Girl*, *Skinhead Revolt* nebo *Skinhead Moondust*. V reakci na konzervativní politiku Margaret Thatcherové vznikaly okolo roku 1981 nové skinheadské kapely podkreslené v osmdesátých letech i znovuoživením původního černého ska z let padesátých, čímž se utvořilo 2-Tone ska. Hudebními uskupeními vzniknuvšími na této bázi byly například The 4 Skins, The Last Riot, The Business, Infa Riot, Cockney Rejects, The Oppressed či The Redskins (Johnson, 1982: 31). Dobových kapel, z nichž byla navíc většina aktivních ještě i v roce 2022, bylo samozřejmě mnohem více. Mnohé měly ve svých názvech zahrnuté i slangové výrazy. Pro představu poslouží například kapely jako Cock Sparrer, Red Alert, Red London, The Violators, Combat 84, The Crack, The Ejected, Angelic Upstarts, Peter and The Test Tube Babies nebo The Gonads. Mladí britští skinheadi se totiž ve svých černých vrstevnících zvaných jako Rude boys vzhlíželi a obdivovali nejen jejich styl chování, ale i akcent a etnický argot jakožto jedinečný styl vyjadřování, který oni sami taktéž posléze používali – tzv. cockney slang. Novotná – Heřmanský (in Janeček, 2011: 9) dále definují v tomto ohledu subkultury jako malé sociální skupiny, „jejichž členové navzájem interagují pomocí přímé, osobní a neformální komunikace.“ Ačkoliv bylo pro rastafariánské náboženství typické kouření marihuany a hašiše, tehdejší britské skinheady tento fakt obešel pomyslným velikým obloukem (Foehr, 2008). Hudba jako je reggae, soul či ska, kterou skinheads pojali za svou, se v té době orientovala spíše na lásku mezi mužem a ženou, na zklamaná srdce, na jízdu na Vespách a ostatních skútrech jako například na motocyklu Lambretta. Dvěmi známějšími kapelami zabývajícími se mimo jiné i scooter boys jsou Henry and the Bleeders (píseň *Scooter boy*) nebo ska/jazz skupina Harddiskaunt se stejnojmennou písní jako skupina předešlá. Konzumaci drog, omamných látek a zbožšťování Jáha zanechávala před dveřmi jednotlivých klubů a tančiren. Jak dodává Turner (1997: 114), „obě skupiny si zvolily cestu, která ještě zvýraznila jejich pocit odcizení“ vůči společnosti, ale měly tak blíže k sobě navzájem. Na první pohled dvě

neslučitelné a antagonistické skupiny daly vzniknout fenoménu spojenectví černých a bílých rebelů ulic velkých měst. Zde se dostáváme k odpovědi, jak město dokáže poskytnout vjem sounáležitosti. Kubátová (2010: 172) popisuje spřízněnost skrze vybudovanou individualitu takto: „Život ve velkoměstě je sice osamělý, ačkoliv se odehrává mezi velkým množstvím lidí, na druhé straně však člověka neutlačuje a netísni osobním dohledem druhých, takže poskytuje prostor pro utvoření individuality.“ Doplnuji E. Frommem (1991: 23), že vztah k druhým není vždy zcela totožný s fyzickým kontaktem. „Jedinec může být mnoho let ve fyzickém smyslu sám, a přece prožívá vztah “k ideám, hodnotám, sociálním vzorům, k vyšším cílům jako je pocit společenství či sounáležitost.“ Málokdo dnes ví, že i populární kapela Slade se po roce 1971 také ztotožňovala se subkulturou skinheads (Marshall, 1994: 61). Stejně je to i s populárními Madness nebo dnes již silně populárními německými Böhse Onkelz. Na propojení skupiny Madness se skinheads odkazuje například opět Marshall (1997: 31), ale fotografii frontmana multirasových Madness razících spojenectví „černých a bílých“ spolu se zpěvákem tehdy ještě punk rockových a ještě ne zcela zpolitizovaných Skrewdriver najdeme i v publikaci *Skrewdriver: The First Ten Years – The Way It's Got to Be!* od J. Pearce (1987)¹⁴. I takováto nevšední sounáležitost s četnými interakcemi je pod pláštíkem subkulturního světa zcela možná a hmatatelně reálná. Gioia (2021) popisuje potenciál hudby jako katalyzátor revolučních změn, které bývají téměř vždy dílem provokatérů a rebelů a nemají dopad pouze na písně, které zpíváme. Hudba všeobecně zpochybňovala konvence a předávala různým způsobem zakódovaná poselství. Hudební (undergroundová) rebelové často otřásají samými základy společnosti. „Pokud se na hudební scéně objeví něco skutečně nového a odlišného, lidé v mocenských pozicích se toho bojí a snaží se to potlačit.“ (s. 16-17).

Odpor k drogám se stal nepsaným pravidlem u všech subkultur korespondujících se skinheads a často se v subkulturní hudební produkci odrážel. V subkultuře nejsou tolerovány žádné tvrdé drogy, ale velmi oblíbené, rozšířené a opěvované je pití piva a vlivem inklinace tradicionalistických skinheads k černé hudbě jako je ska či reggae se můžeme občas setkat i s individuálním požíváním marihuany.

¹⁴ Skrewdriver byli britskou původně neracistickou a nepolitickou skinheadskou subkulturní kapelou. Pod názorovou infikací protiimigrační National Front začal frontman skupiny Ian Stuart Donaldson proklamovat ideály Třetí říše. Zemřel při dosud ne zcela vyjasněné autonehodě v roce 1993 a od té doby se stala skupina Skrewdriver, která stihla nahrát několik studiových alb a bočních projektů, doslova neotřesitelnou legendou.

Káva, cigarety ani alkohol nejsou brány jako látky a prostředky destruktivní. Avšak sebemenší toleranci k omamným látkám odmítají členové hnutí Straight X Edge, které vzniklo v USA. Ti často posilují, vzdělávají se v duchovní rovině a striktně odmítají cigarety i pivní mok. Kořeny tohoto hnutí sahají až do hardcore subkultury v New Yorku, kdy několika fanouškům hardcoreové muziky přišla tehdejší subkultura velmi dekadentní, že měli potřebu šířit mezi svými přáteli osvětu. Příčinou byla četná úmrtí fanoušků (hardcore kids) na AIDS kvůli přemíře promiskuity, selhání organismu díky otravám alkoholem anebo na předávkování drogami či na žloutenku spojenou právě s jejich aplikací. Průkopníkem vzdělávání soukmenovců skrze hardcore muziku byl Ian McKaye ze skupiny Minor Threat, která pocházela z Washingtonu. Právě jejich píseň *Straight Edge* dala podnět vzniku celého osvětového hnutí, které aktuálně nese i paralelní označení Drug Free Youth. Často se k názvu pojí ještě písmeno X nebo jeho triple motiv. To proto, že v amerických klubech byli takto označováni nezletilí kvůli zákazu konzumace alkoholických nápojů (Werner, 2023). Na zákeřnou žloutenku zemřel i propagátor myšlenky spojení skinheads a HC fans Raybeez z newyorské hudební skupiny Warzone (Skořepa, 2008: 57–61). Dnes myšlenku Straight X Edge (sXe) přebírají i některé neonacistické a ultranacionalistické hudební skupiny, jak je již v rámci takového subkulturně-ideologického „vykrádání“ zvykem. Například ruská kapela Kolovrat nahrála píseň *Pump the iron*, ve které nabádá prozřelé nacionálně socialistické skinheady k pěstování fyzické zdatnosti, čisté mysli připravené k finální bílé revoluci a k odmítání drog. Pražský internetový obchod Hate Core shop měl taktéž ve své nabídce oblečení s motivy sXe a implementací trojího loga XXX.

Straight X Edge se tak stal jakýmsi ideologickým poselstvím, takřka interním subkulturním náboženstvím. S religiozitou se v subkultuře ve spojení s hudbou nesetkáváme zcela vzácně. U nacionalistických a tzv. „identity“ rockových kapel je patrné směřování ke křesťanskému Bohu a poukazování na křesťanskou víru jako na pilíř evropské identity a ochranný štít vůči jiným (cizím) náboženstvím.¹⁵ Například

¹⁵ Zde se sluší náležitě v kontextu tzv. stylu „identity rock“ doplnit, že i v České republice a na Slovensku se pravicová scéna přizpůsobuje stále restriktivnějším podmínkám a nařízením. Doménou i nadále zůstává hudební produkce. Staré kapely se přetransformávají do akceptovatelnějšího hávu. Mění své názvy, často i hudební styl. Své texty zaobalují do líbivých frází a pro nezúčastněného pozorovatele je velice těžké, ba i nemožné, rozpoznat, zdali jde o upřímný patriotický projekt a apolitičnost nebo o takzvanou hru na schovávanou. Popravdě řečeno se však jejich produkci nedá žádná obsahová závadnost vytknout. Zdali jde o jisté prozření autorů nebo o tanec mezi paragrafy jako příznak doby, ukáže čas. Označení pro

Daniel Landa svého času zviditelňoval převážně protestantskou husitskou část křesťanské víry, avšak postupem času začal prosazovat vzájemnou spolupráci všech křesťanských subjektů pod hlavičkou svého řádu Ordo Lumen Templi. A to včetně církve katolické. Zpívající folkový písničkář Tomáš Hamet, který vystoupil společně i s plzeňskou kapelou Ortel, je silně věřícím katolíkem což je v jeho písniích náležitě promítnuto. Mimo Boha, katolicismu a částečné islamofobie opěvuje i kontroverzní osobnost českých dějin a zakladatele Národní obce fašistické Radolu Gajdu. Například i španělská Hammerskins kapela Estripe Imperial klade na katolickou církev pádný důraz, a to nejen v sepjetí s oslavováním amerického Ku-Klux-Klanu, který si výklad Bible vyložil po svém. Dalšími známými kapelami v těchto kruzích jsou američtí C.I.S. nebo italští Metal Church (bokový projekt italské skupiny Gesta Bellica, jejichž člen se stal vlivným členem městského parlamentu ve městě Verona. Gesta Bellica koncertovala v devadesátých letech i na Slovensku společně s tuzemskými leč světoznámými úspěšnými kapelami Buldok a Excalibur). U ostatních extrémně pravicových hudebních skupin je křesťanství veskrze odmítáno pro jeho napojení na judaismus a jako forma odporu je voleno pohanství. Smysl původních náboženství je tak proto různě promícháván a využíván dle situačního místa jednotlivých skupin. Nejrozšířenější a nejoblíbenější je severské vikingské náboženství Ásatrú nebo Odinismus, poté keltská mytologie, a nakonec tradiční slovanská víra. Odpor k podstatě křesťanství přijímá ve vyhocené formě podobu satanismu. Nárůst takového trendu je znatelný uvnitř scény zvané NSBM – Nacionálně Socialistický Black Metal. V žádném případě však nelze říci, že by šlo o téma, které by bylo synonymem pro neonacistické hudební skupiny. Náboženství a víra je u skinheadů všech politických vyznání stejně individuální záležitostí jako například výklad anarchismu jako

vlasteneckou hudbu jako Identity rock se stává velice rozšířeným fenoménem. Původně se toto označení poprvé vyskytlo v Itálii, odkud se rozšířilo do Spolkové republiky Německo. Odtud pak již byly přes distribuční sítě brány otevřeny do zemí celého evropského kontinentu.

Na indexu protiextremistických oddělení figurovala v novém miléniu i mladá skupina s názvem Project Vandal, jejíž aktivita spočívala ve vydání několika plnohodnotných CD. Po roce 2012 začal i tento zmíněný undergroundový band koncertovat legálně a plnit sály. Jejím prvním patriotickým projektem byl Posol Vlasti. V punk rockovém hávu se pak příležitostným posluchačům představili již jako rebelující a revoltující hudební skupina The Averzia, která jakoby kopírovala jejich anarcho-punkové krajany, legendární Slobodnou Európou.

takového u samotných anarchistů. Silně věřícími jsou i členové věhlasných hardcore kapel jako Agnostic Front nebo Madball, i když v americkém hardcore dominuje jako projev pozitivní energie a forma proti-utlačovatelského hnutí spíše hinduismus v sepětí s vegetariánstvím či veganstvím.¹⁶ Z antagonismu vůči majoritní kultuře nebo aktuálnímu dění se formují jednotlivé subkultury, které mají své vlastní znaky, svá autonomní pravidla a specifika. Subkultury jsou definovány jako varianty životního stylu s určitými hodnotami a postoji. Mohou sloužit jako iniciátor vzdělávání a výchovy zdola. Stejně jako protipól proti plošným předsudkům rozšířeným ve společnosti. Takovým příkladem v tomto pojetí je i subkultura skinheads, která vznikla vzájemnou kulturní interakcí dvou na první pohled neslučitelných společenských skupin. I tato subkultura byla následně v rámci ekonomicko-společenských změn zpolitizována a rozdělena na ideologické názorové proudy. Ve spojení se subkulturami se sluší ocitovat Gioia: „Účinnost hudby coby hybné síly změn je nesmírná. Písně se znovu a znovu stávají zbraněmi a jakékoliv dějiny hudby, které by tuto kapitolu pominuly, jsou zoufale neúplné.“ Doplnuje svoji tezi zjištěním, že německá revoluce nemohla být v letech 1918-1919 úspěšná, protože neměla svoji píseň. Naopak bolševici v Rusku měli svoji slavnou Internacionálu (2021: 294). V Německu byla aktivní křesťanská skinheadská hudební skupina Jesus Skins, jejíž členové byli napojeni na anarchistické organizace¹⁷. Proto jen doplním, jak se dá skloubit náboženství se subkulturou a jakou roli v rámci skinheadské subkultury hraje anarchie, která se pro nezasvěcené stala synonymem neřádu, chaosu, zmatku a špíny. Nejde zde až o takový rozpor, jak se na první pohled může zdát. Morální vize, která staví do popředí etický socialismus, vychází z humanistických a náboženských principů. Samotný socialismus v mnohém čerpal z křesťanství, z čehož vzešla i tradice křesťanského socialismu Velké Británie v popředí s představeným nesoucím jméno R. H. Tawney. Křesťanská morálka znamená lidské bratrství a úctu k lidem jako k dílu Božímu (Heywood, 1994: 123). Život dle Desatera se tak od raných vizí utopistů v mnohém neliší, pokud vůbec.

¹⁶ Mezi subkulturní kapely proklamující svoji víru patří například francouzští Hard X Times (židé), američtí The Jewdriver (judaismus), němečtí Jesus Skins (křesťané), Housemarteens (křesťané), The Templars (křesťanství), The Section (islám), Generation 69 (islám) atd.

¹⁷ Jesus Skins vydali své debutové LP *Unser Kreuz braucht keine Haken*, dále několik singlů, byli zúčastněni na několika mezinárodních výběrech a vyšlo jim i split-CD s americkými věřícími skinheady Jewdriver odkazujícími na původní nauku judaismu.

Když pomíneme extrémně pravicové prostředí, tak v samotné České republice vzniklo po vzoru amerických hinduistických hare krishna kapel¹⁸ i několik hudebních uskupení jako např. Eternal Fire, Kashmir 9:41 nebo Bagdad. Na jistou subkulturní religiozitou můžeme narazit již při jejím samotném utváření, neboť i tradiční rané ska písňe a později reggae songy jamajských mesiášů působících na britských ostrovech obsahovaly biblické vsuvky. Mnozí tak doufají, že se jejich myšlenky, stejně jako myšlenky sociálních aktivistů, často spojené s anarchistickými idejemi a představami o lepším světovém uspořádání rozšíří nikoliv cestou politických kampaní a demonstrací, ale „pomocí ostrého kontrastu mezi mírumilovností a spokojeností, která vládne v těchto komunitách, a „tichým zoufalstvím“, řečeno slovy Thoreaua, které je typické pro život v konvenční společnosti.“ (Heywood, 1994: 203). Politizací a ideovou náplní se tak subkultura dostává do interakce se sociálními hnutími.

3.3 SOCIÁLNÍ HNUTÍ

Sociální hnutí může sledovat jakoukoliv programovou platformu. Není zcela nutné, aby člen subkultury byl zároveň členem některého z podobných sociálních aktivních hnutí. Ale u politicky angažovaných skinheads nejde o vzácnost. Ideologie jako „verbálně vyjádřené rámce a myšlenkové zázemí politických aspirací nezanikly. Oslabují se, zanikají, reformují se a vznikají nové“ (Zbořil, 2002: 32). Bělohradský zmiňuje, že neposlušnost je od Norimberského procesu absolutní morální povinností každého jednotlivce, nejen jeho lidským právem. Povinnost rebelovat proti nemorálním zákonům, rozkazům a institucím plyne ostatně i z naší ústavy, v níž je zakotveno právo bojovat proti zločinnému politickému systému (2007: 43). Dodává, že levice přestala být nositelem alternativy ke globálnímu kapitalismu, což hodnotí jako jednu z největších ideových katastrof století. Navazuje na to, co Patočka nazývá totální mobilizací a přeměnou světa v energetický komplex (tamtéž, s. 64). Jak avizují Hvízd'ala – Příbáň, z globalizace nemáme prospěch všichni. Vytváří politické a sociální polarizace s důrazem na výkon a talent jako kritérium spravedlnosti, což zákonitě vede k nerovnostem a nespravedlnostem, „které by byly před desítkami let v Evropě nejen neospravedlnitelné, ale vůbec nemyslitelné!“ (2021: 236).

¹⁸ Například hudební formace Cro-Mags, Shelter, Kali Yuga.

Mansfeldová – Tuček (2002) doplňují, že sociální hnutí je jako skupina s neurčitým měnícím se členstvem a neformálně determinovaným vůdcovstvím, tedy stadiem mezi impulzivním a institucionalizovaným chováním. Musí proto balancovat na hraně, aby nezkostnatělo, ale zároveň si udrželo organizační vazby. Jednotlivci, kteří jsou součástí subkultur, které jsou apriori politicky orientované, jsou nejaktivnější obvykle během dospívání. V sociálním hnutí bývá prvotní pokus o dosažení určitého ideologického cíle a věk zainteresovaných nehraje zásadní roli. Ideologický směr bývá dlouhodobějšího rázu. Uvnitř subkultur bývají podstatné a pevnější vazby mezi jejich stoupenci a členy. Politické spektrum řazené od leva doprava obsahuje členy subkultur i sociálních hnutí. Subkultury tak poskytují sociálním hnutím členskou základnu, avšak interakce a vzájemné ovlivňování je zde oboustranné. Subkultura je vlivy sociálních hnutí formovaná, dosahuje celistvějšího systému přesvědčení a charakteristik. Bez reakcí na sociální podněty by se sama zřejmě ani nebyla schopna zrodit a vyvinout.¹⁹

Nejsem fundován k tomu, abych určoval potenciál a sílu levicové části subkultury či spíše jejich členů coby aktivistů sociálního hnutí v konceptu přeměny systému jako takového. Nicméně levicová součást skinheadské subkultury se proti globálnímu kapitalismu vymezuje velmi ostře. Antikapitalistické postoje jsou pro subkulturu, která má kořeny zasazené v identitě tzv. working class, zcela zřejmé. Reagují na urychlování majetkové diferenciaci, neoliberální doktrínu volného pohybu zboží, a především kapitálu, a na oslabování sociálního státu. Členové subkultury aktivní v sociálních hnutích jsou tím, co potvrzují Hvižďala – Příbání (2021: 66): „Každá většina je konformní a přizpůsobivá a ze všeho nejvíc se bojí „vzpourey deviantů“. U nás trpíme naopak nedostatkem deviantů a nadvládou onoho „démona souhlasu“. Vzděláváním a permanentní kulturní osvětou lze zamezit předsudkům a odsudkům. Sociální a kulturní rozdíly mohou být eliminovány a překlenuty posilováním soudržnosti a pospolitosti, s čímž se mnohdy komunity vyrovnávají lépe, než například vládní organizace a političtí představitelé, v jejichž jménu se kultura často kvůli moci podřizuje. Neoliberální ekonomický model zastřešovaný dříve thatcherismem a později globalizací zapřičiňuje v postindustriálním klimatu pro

¹⁹ Mimo jiné autory, z nichž zde několik věhlasných zmiňuji, se o roli sociálních hnutí jako hybatelů a neoddiskutovatelných determinantů a modifikátorů sociálního prostředí, zmiňuje ve spojení se vzájemným ovlivňováním se a prostupující modernitou i S. N. Eisenstadt ve svém díle *Multiple Modernities*.

mnohé dlouhodobou stagnaci životní úrovně a zavdává impuls k narůstání sociálního napětí a politickému neklidu. Nedochozí k vyššímu zdaňování kapitálu, nýbrž k větší míře zdaňování práce samotné. Tržní prostředí vytváří mikroklima rivality, se kterou se ne každý jedinec dokáže ztotožnit. Proto se takoví členové společnosti sdružují v komunitách více kohezních, solidárních a více empatických. Společnost ovlivněná výkonnostními hodnotami a vyostřeným individualismem funguje pro mnohé na úkor vztahů na rozdíl například od sociálního kapitalismu. Sociální koheze a komunikace mezi společenskými skupinami je narušována. Neoliberalismus je tak v extrémních případech asociován až s demokracií (Moree, 2014: 455-457). Ideologie mohou na jednu stranu hájit a podporovat určitý společenský řád a varovat před změnami. Tím je například konzervativismus. Liberalismus a sociální demokracie naopak prosazují „potřebu reform a sociálních změn“. Komunismus, fašismus a anarchismus „obhajují revoluci, svržení a výměnu samotného společenského řádu.“ (Heywood, 1994: 14). Komunismus a anarchismus se tak v rámci postindustriální doby staví proti neschopnosti vybrat si z nadbytku. V kontextu subkultur a sociálních hnutí můžeme připomenout specifika Maffesoliho (2002: 17), který skrze svoji specifikaci čtyř typů osobností, z nichž je každá součástí nás samotných, popisuje lavírování ve spárech postmoderního konzumu jako bloudění, které „dobře vystihuje pluralitu osoby a podvojnost existence.“ Jde pak o vyjádření zuřivé či naopak zdrženlivé revolty proti ustavenému řádu a je předpokládaným klíčem k pochopení rebelantství mladých generací, jehož důsledky se snažíme změřit. Toto vymezení neodkazuje k čistě politickému charakteru, může jít stejnou měrou o boj za svébytnou kulturu v prostředí unifikované masové zábavy, o hledání nových vazeb bez tržních principů, o tvorbu paralelní nezávislé společnosti (Růžička, 2006: 32). U levicově orientovaných skinheads tak dochází k fúzi identity subkulturní s identitou ideologickou. Aktivita členů je však závislá na tom kterém jednotlivci. V takovém kontextu narážíme na princip „Act locally – think globally“.²⁰ Může jít o názorově ne zcela homogenní členy, avšak svůj hlas mohou přirknout velmi hlasitému sociálnímu hnutí. „Subkultura se pak stává kontrakulturou, která počítá s apriorní a vědomou opozicí vůči systémům dominantní kultury a nebrání se násilným prostředkům protestu.“ (Šešín, 2014: 466).

²⁰ „Pionýry“ takovéhoho aktivismu byli členové antifašistické a ostře protirasistické britské subkulturní hudební skupiny Blaggers I.T.A. Slogan „jednej lokálně – myslí globálně“ umíst'ovaly na své bannery i na hudební nosiče, které se stále dají zakoupit např. u německé subkulturní firmy Mad Butcher Records. Ono I.T.A. je totiž zkratkou pro „in the area“, tudíž v bezprostřední blízkosti každého posluchače. V jeho vlastním okolí.

Například anarcho-syndikalismus představuje zvláštní směr v celosvětovém hnutí pracujících. Je tvořen revolučními svazy podle francouzského výrazu pro odbory, které vystupují a bojují za zformování bezstátní anarchistické společnosti se všeobecnou samosprávou a s absencí mocenské kontroly a třídní společenské stratifikace. Nelze na něj tudíž nahlížet jako na nějaký marginální jev, ale jako na hnutí celosvětové, které je zastupováno v zemích jako Španělsko, Rusko, Francie, Japonsko, Argentina, Německo, Švédsko, Itálie, Čína nebo Portugalsko (Damier, 2016: 13-15). Vytváření falešných potřeb, které se západní člověk snaží uspokojovat se stále se zvyšující spotřebou, neoslovuje a neabsorbují všechny vrstvy společnosti. Ne všichni se tedy podílejí na tomto blahobytu. „To platí zvláště o studentech, osamělých matkách, ženách v domácnosti a dalších okrajových skupinách obyvatelstva. Právě tato skutečnost musela být vměstnána a akceptována uvnitř nově se formujících sociálních hnutí.“ (Znebežánek, 1997: 36). Dle Fromma (1993: 43, 154) se navíc mocnou dějinnou silou stává idea tehdy, „když odpovídá naléhavým psychologickým potřebám určitých společenských skupin.“ Tyto nové ideje vyvolané změnami společenských podmínek působí změnu společenského charakteru a jsou s to určovat jednání člověka reagujícího na nově se vytvářené potřeby a potírání všemožných úzkostí.

4. MÉNĚ ZNÁMÉ ČÁSTI SUBKULTURY

Převážná většina knižních titulů i diplomových prací, se kterými jsem se setkal, se zabývá subkulturou skinheads velmi úzkoprofilově. Orientují se jen na neonacistické či ryze rasistické skinheads, tzv. white power skins, kterým dávala vždy velký prostor i senzacechtivá média. Moje diplomová práce je profilována zcela jinak. Ačkoliv v mém výzkumném vzorku figuruje pár jedinců identifikujících se jako extrémně pravicoví jedinci, převážnou část tvoří skinheads participujících v nepolitické, kališnické nebo levicové části subkultury. Proto je důležité, abych tyto méně známé části v teoretické části představil. Extrémně pravicové skinheads jsem nemohl zcela ignorovat, neboť netvoří cíleně uzavřenou skupinu vymezující se proti ostatním skinheads, nýbrž chodí na oficiální akce pořádané skinheady nerasistickými, vlasteneckými, oi!punkovými či ryze levicovými. Skrze celkové marginální množství

skinheadů ve společnosti a na hudebních a kulturních akcích dochází k čilým interakcím mezi jednotlivými součástmi, kdy se antagonismus 90. let pomalu stírá. Jednotlivá vymezení tak působí spíše jako prostředek k podpoře a utvrzení vlastní identity než jako atribut podmiňující vzájemnou netoleranci. Vše je samozřejmě v myslích a postojích jednotlivců, které se nedají plošně paušalizovat. Části subkultury jsou vždy důsledkem vyvolaným podněty a příčinami.

4.1 LEVICOVÍ SKINHEADS (R.A.S.H.)

Dle Z. Baumana je klíčovým znakem globalizace globální přerozdělování privilegií a bezpráví, bohatství a chudoby, moci a bezmoci, svobody a nesvobody, skrze což dochází k nové sociální stratifikaci. Stále menší skupina lidí koncentruje vyšší moc a bohatství, zatímco opačná skupina tvořená z chudých, bezprávných a bezperspektivních progresivně a nebezpečně narůstá (Kubátová, 2010: 150). Redskins a R.A.S.H., stejně jako individualističtí S.H.A.R.P., kteří často mívají levicové politické zaměření, nejsou tak viditelní jako jejich rasističtí protějšci a oponenti z řad extrémní pravice. Především je to způsobeno tím, že nikoho nediskriminují, fyzicky nenapadají, a tudíž nepřitahují pozornost médií často dychtících po senzacích. Levicovní skinheads jsou aktivní v pořádání demonstrací, benefičních akcí, osvětových přednášek či festivalů. Převážně o sobě dávají vědět požadavky za práva menšin, ať už sexuálních nebo etnických, za práva imigrantů a uprchlíků a neméně pak za práva zvířat a výtobytky ekologické. Ostře se staví proti rasismu, fašismu, neonacismu, kapitalismu, liberálně tržnímu systému a s ním spojené globalizaci. Velmi časté je též upozorňování na nebezpečí mocenské kontroly a veškeré druhy nerovnosti včetně genderové. K rasismu jsou obzvláště nekompromisní, neboť je část společnosti často pokládá za možný hromosvod svých problémů a přenáší na ně svá přání a tužby či představy o jakémsi spravedlivějším světě čelícím jejich vlastní frustraci, aniž by si uvědomovali či nějak připouštěli podstaty a základy subkulturních tradic. Jakkoliv můžeme v rámci tzv. ultrapravice najít zástupce ryziho konzervativismu, korporativismu, falangismu, fašismu, peronismu, klerofašismu, rasismu, antisemitismu, neonacismu, antikomunismu a antikapitalismu, můžeme i levicovou část subkultury považovat za ideologicky nejednotnou, neboť v ní nalézáme trockisty,

leninisty, ryzí socialisty, anarchisty, komunisty, anarcho-komunisty, anarcho-syndikalisty, eko-anarchisty, feministy, antikapitalisty a antifašisty (Pasák 1999). Na levicovém spektru jsou tak aktivní skupiny, které jsou anarchismem přímo inspirované. „Autonomie, dobrovolné sdružování, sebeorganizace, vzájemná pomoc, přímá demokracie – už nejsou jen organizační bází globalizačního hnutí, nýbrž působí v radikálních hnutích všeho druhu na všemožných místech“ (Graeber, 2004: 34). V nedávné době se levicoví autonomové ostře vyhradili proti útisku Kurdů v oblastech Rojavy ze strany ISIS a též podporují pro-palestinské demonstrace odsuzující vojenskou přítomnost Izraele v Gaze. Postindustriální kultura je ovlivňována sociálními aktéry a zoufalé pocity sociálního vakua ústí k odporu proti doposud více či méně legitimnímu řádu a státu. Opačnou reakcí na liberalismus „je utváření osobních a komunitních identit. Utopie, které tyto identity vytvářejí, jsou nezbytné, protože často ukazují cestu k novým zápasům“, míní Znebežánek (in Šubrt, 2008: 50-53).

Stejně jako SHARP, i RASH znamená v překladu „ostrý“. Navíc i tato součást subkultury vznikla v multirasovém prostředí Spojených států amerických. Symbolem určujícím příslušnost k této části subkultury jsou zkřížené sekery se zelenou ratolestí a třemi šípky deklarujícími ideu „*Volnost – Rovnost – Bratrství*“ nebo vyobrazení zeměkoule, před kterou je zdvižená pěst třímající francouzský klíč značící hrdost na dělnickou třídu. V Evropě prakticky neexistuje země, kde by nebyli R.A.S.H. přítomni a počet kapel hrajících a fungujících pod tímto logem je značný. Veliké zázemí našli R.A.S.H. v zemích se silnou odborovou tradicí nebo revolučním hnutím. V Itálii, Španělsku (doménou je Katalánsko a Baskicko), Portugalsku, Německu, Francii, ale i v Británii, Polsku, Bělorusku nebo v Rusku (Damier 2016). V zemích bývalého Sovětského bloku je často v logu nahrazován srp a kladivo umírněnější verzí rudé nebo černé hvězdy. Myšlenka R.A.S.H. je platformou pro všechny socialistické antifašistické skinheads. Jednotliví Redskins totiž mohou sympatizovat s více centrálním řízením a s mírně autoritativními praktikami, kdežto Anarchoskins ze své podstaty mohou naopak odmítat jakékoliv úsilí sdružení či stran získat politickou moc a participovat na systému jako takovém. Proto i barevná rudo-černá kombinace, kterou R.A.S.H. používají, demonstruje především ideu libertinského komunismu či anarcho-

komunismu.²¹ Anarchismus jakožto socialistický politický směr a filozofická politická doktrína vzniká v devatenáctém století a je velice ovlivněn ideou Rousseaua, že každý člověk je ze své podstaty dobrý. Věří v individuální svobodu a autonomii lidských bytostí. Navrhuje zrušení státu, mocenských uskupení, jakékoliv formy kontroly a nadvlády a odmítá i participaci v politických stranách. Je opozicí vůči vlastnickému monopolu. „Jestliže nebude více ani otrokáře, ani otroka, až hladový nebude závistivě pohlížet na sytého, až opět povstane přirozené přátelství mezi lidstvem, pak také nastane pro nás doba ideálních prožitků.“ (Kropotkin, 2021: 8). Maffesoli anarchismus přibližuje jako řád bez státu či jako jakýsi věčný řád, který je nevnucovaný zvnějšku, ale nacházející své uskutečnění ve vzájemné spontánní sladění jednotlivců. „Jeho ozvěna se ozývá v současné ekologické citlivosti, chovající minstinktivní odpor vůči jakékoliv manipulaci a vnější ekonomické, politické i vědecké moci“ a důvěřující přirozeným sklonům k solidaritě, lidského dobra a „přírodního, tak sociálního sebeuspořádávání“ (2002: 85). Tyto anarchistické pudy se dle Maffesoliho budou vyvíjet a vytvoří sílu, kterou nebude možno ignorovat (s. 176). Bohatství a chudoba je v klasické teorii stratifikace spojena s otázkou sociálních odměn a sociálních zdrojů. Jde o důsledek a výraz nerovnosti v přístupu k sociálním zdrojům, které jedinci získávají ve vzájemné interakci jako směnitelné odměny, kterými rozumíme peníze, prestiž nebo moc (Mareš, 1999: 24). Pomyslné nůžky reflektující příjmy společnosti se rozevírají stále více.

Anarchistické hnutí je také spojováno s ekologickými a odborovými požadavky, vizemi a cíli. Skrze různé platformy apelují na aktivisty, aby se vzdělávali. Obzvláště němečtí levicoví skinheads, jejichž portály se dají najít bez problémů na internetu, jsou velmi aktivní a nepochybně se informálním způsobem v rámci svých aktivit neustále vzdělávají a tím pak i lépe organizují. Adorace symbolů spojených s komunistickou ideou je zcela zřejmá a pro jasné vymezení svých postojů naprosto žádoucí. Není bez zajímavosti, že radikální pravice přebírá od anarchistů a socialistických skinheads mnohé strategické podněty. Například i kompletně černé maskování v rámci takzvaného Black Block nebo i zástavy či standardy, na kterých

²¹ Ruský anarchista Michail Alexandrovič Bakunin jakožto člen 1. dělnické internacionály, který oponoval Karlu Marxovi, za což byl později dokonce vyloučen, proslul svým citátem popisujícím vzájemnost svobody a idejí socialismu: „*Svoboda bez socialismu je výsadou a nespravedlností, socialismus bez svobody je otroctvím.*“

jen pozmění hesla, avšak barevnou kombinaci zachovávají. Levicoví aktivisté pořádají benefiční akce na podporu antimilitarismu pod záštitou Food Not Bombs (akce je zaměřená i na lidi bez domova), podporují uprchlíky (Refugees welcome), poukazují na zhoršující se environmentální podmínky, na domácí násilí nebo na útlak menšin (sexuálních, rasových, národnostních, náboženských). Podporují feminismus a antifašistické proudy. Nejzapřísáhlejším nepřitelem je pro ně však kapitalismus. Na tomto se ovšem shodnou i s extrémně pravicovými skinheady. Dnes pro radikální pravici též kultovní hudební skupina Brutal Attack s frontmanem Kenem McLellanem, jež sdílela pódium i se Skrewdriver, vyprodukovala několik textů přímo orientovaných na antikapitalismus a tematicky odsuzujících bratrovražedné války minulosti. Úryvek z refrénu písně *R.A.C.* z alba *As the drum beats*:

Rock against Communism

I fight for freedom just like my father did

Rock against Capitalism

the evils that the world have got to be rid

Velkými socialistickými německými vydavatelstvími, které šíří hudební nahrávky, tiskoviny i knihy, jsou Mad Butcher Records z Göttingenu a Fire and Flames Streetwear z Berlína. Skrze hudební skupiny jsou napojené i na Komunistickou stranu Německa (KPD) a na její podpůrnou frakci Rote Hilfe, v rámci níž se finančně přispívá na zadržené a souzené souvěrce a soudruhy (Messics 2006). Posledním velkým veřejným koncertem konaným na Rosa Luxemburg Platz uprostřed Berlína bylo vystoupení striktně komunistických kapel Attila the Stockbroker, Trio Scho, Betty Rossa nebo italské ska-skinhead-punk kapely Banda Bassotti pod záštitou Komunistische Partei Deutschland²² s označením Das Fest des Friedens und Solidarität²³. Členové posledně jmenované kapely vydali v roce 2021 své zatím poslední album *Avanti Uniti*, kterým přijeli vyjádřit podporu ruskému lidu na Donbasu. Od dob svých prvních alb se netají fascinací Sovětským svazem, Rudou armádou, Kubou, Zapatismem, Velkou vlasteneckou válkou a příklonem k autonomním republikám Doněcka a Luhanska (DLR a LLR). Její členové se v čele

²² <https://pressefest.unsere-zeit.de/musik/>

²³ Festival míru a solidarity.

s jejich manažerem Davidem G. zúčastnili solidární humanitární akce na Donbase a ve své zemi podporují stávkující dělníky a sabotážní akce ve jménu revolučních dělnických tradic a solidárních hodnot.²⁴ V České republice na rozdíl od zemí západních neexistuje žádný subkulturní hudební subjekt, který by pod hlavičkou již mimoparlamentní strany KSČM vystupoval. Přestože v rámci již nevycházejících Haló novin (deník Komunistické strany Čech a Moravy) byla každou středu do deníku zařazována Vize mladých, ve které se několikrát recenze na Redskin kapely objevily, žádný koncert tohoto typu však na našem území realizován nebyl. První Redskin kapelou na území ČSR byla skupina Opozice (Werner, 2023), jejíž člen posléze působil v anarcho-pacifistické formaci Voice of Anarcho-Pacifism (V.A.P). Dalšími již nefunkčními formacemi jsou Edelweiss Piraten, Zlá krev, Rude Guerilla, KPD, Pandemie A, ApolitA, DekastA. Dosud hrajícími kapelami, jejichž členská základna je provázaná se skinheadskou či anarcho-punkovou subkulturou a idejemi levicového sociálního hnutí, jsou Munícia, RozpoR, S.P.O.T.S., Thalidomide, Green Smatroll, The Chancers nebo Aculeos.

Výše zmíněná distribuční a informační síť, kterou mimo jiné právě levicoví skinheads aktivizují, spočívá i v permanentním informování členů i veřejnosti o nosných tématech. Jak i někteří respondenti sdělili ve svých odpovědích, hudba je motivuje k získávání dalších znalostí o dané problematice. Následující kapely se socialisticky angažovanými skinheads buď sympatizují nebo se jako R.A.S.H. či Redskins skrze své jednotlivé dlouhodobé členy takto přímo klasifikují. Mezi takzvanými pionýry osvěty můžeme zařadit tato nejaktivnější hudební tělesa rozvrstvená dle země působení:

- Německo: United Struggle, Commandantes, Stage Bottles, Kapelle Vorwärts, High Society, 84 Breakdown, Fontanelle, Produzenten der Froide, The Spartans, Resistenz '32, Enraged Minority, Sharp X Cut, Flag Smasher, Freiboiter, Eight Balls, The Detectors, Kommando Thälmann, Rouge Steady Orchestra, Scrapy, No Respect, Non Conform, Red Bricks a jiné.

²⁴ Více informací je možné získat na německém levicovém portálu deníku Junge Welt – Die Tageszeitung: <https://www.jungewelt.de/artikel/432732.gegenkultur-die-fahne-der-menschlichkeit-hochhalten.html?sstr=banda%7Cbassotti>

- Itálie: Los Fastidios, Erode, Atarassia Gröp, Ghetto 84, Banda Bassotti, Lumpen, S-Contro, Cervelli Stanki, Reazione, Klasse Kriminale, F.F.D., Talco, Youngang, Nabat, Derozer, The Gang, Brigatte Rozze, Inerdzia, Punkreas nebo 99 Pose.
- Francie: Action Sedition, Bolchoi!, Brigada Flores Magon, Hórs Controle, Obrint Pas, Los Foiros, Redkick, Redweiller, Tulamort, Resaka Sonora, Jeune Seigneur, Ska War, Cri d'Alerte, Les Gueules Noires a Les Partisans včetně Ya Basta!
- Španělsko: Opció K-95, Nucleo Terco, Non Servium, Inadaptats, Mossin Nagant, Noise and Oi!, The Pilseners, Suburban Rebels, Kortatu, Kaos Urbano, Negu Gorriak, Donec Perficiam, Los Flechazos, Skalingrado, Brigada Oi!, Fermin Muguruza, Oi! the Arrase, Betagarri, Skalariak, Oi! se Arma, Yakovlev 42, RPG-7, Suzio 13 atd.
- Velká Británie: Short 'n' Curlies, Attila the Stockbroker, Barnstormer, King Prawn, Blagger I.T.A., Fatal Blow, Red London, Steam Pig, Angelic Upstarts, The Oppressed.
- Kanada: Street Troopers, The Prowlers, Jeunesse Apatride, Fate 2 Hate, Class Assassins, Union Made, The Brat Attack nebo Generatorz.

A jako finální paradox bych vyzdvihl skutečnost, že ultrapravicoví rasističtí skinheads jsou jen odnoží, která nemá více stoupců než levicový proud uvnitř subkultury skinheads – tzv. Redskins nebo 'Rudí a Anarchističtí Skin Heads', marxisté či trockisté nebo i stalinisté či další antifašisté identifikující se se skinheadskými postoji dělnické třídy a skinheadským stylem jako cestou životem. Skinheadské hnutí není unifikované a od 80ých let naráží na problém své vlastní politizace. Dochází k prolínání subkultur i jejich idejí. Různé politické proudy lze rozeznat dle symboliky zhmotňující se například v nášivkách, odznacích (pinech), barvě tkaniček, symbolech a logách kapel nošených na tričkách a mikinách, tetování nebo částí piercingu. Specifickým prolínáním hudebních prvků vznikají i zcela nové hudební styly a odnože. Oi! má velký vliv na Punk rock a platí to i naopak, americký Hard Core byl vždy inspirován punkem a v počátcích i skinheadskou image, psychobilly a rockabilly se ukotvily skrze své fans i v subkultuře skinheadské a punkové, metal obohatil Hard

Core, stejně jako byl naopak úspěšně zmixován s rapem. Reggae se mimo doménu skinheads stalo oblíbeným žánrem i v punku (interpreti jako The Clash, Rancid, Booze and Glory apod.). Mezi skinheady probíhá mnoho krvavých střetů, kdy se znepřátelené frakce různých politických táborů berou jako političtí oponenti a na pomyslných pouličních bojištích zůstávají i mrtví. Politizuje se však i punk rock, uvnitř kterého narůstá kompromitace a diskreditace ve prospěch ultrapravicového proudu.

4.2 POSTMODERNÍ SPECIFIKUM - NAZI PUNK

Tak jako by bylo záhodné dementovat snahy jedinců prezentovat skinheadskou subkulturu jako od počátku rasistickou nebo dokonce neonacistickou, tak je stejně důležité postavit se snahám představovat punkovou subkulturu jako tolerantní nebo otevřenou fašismu jakéhokoliv druhu. Punk rock se vždy potýkal s nihilismem a dekadencí. Souběžně i s anarchií, kterou v počátcích své krystalizace nebral jako politický proud či jako cestu individualismu a kategorického sebeovládání, ale jako projev neřádu, chaosu a pouze individuálního zájmu. Také si za své přijal cestu šokování a opovrhování autoritou. Ono šokování jej však mohlo dostat na scesti, neboť v sedmdesátých letech se skutečně objevovali punkeři se svastikami (hákovými kříži) upravenými do říšských barev na tričkách. Zpěvák z legendární punkové kapely Sex Pistols, Sid Vicious, hákové kříže s oblibou skutečně používal.²⁵ Později se předávkoval heroinem. Je známá i fotografie frontmana věhlasné kapely The Exploited, Wattieho Buchana, jak má na sobě přehozenou německou nacistickou zástavu. Přes tyto excesy však zvítězilo původní pojetí pouliční subkultury a raději se vrátila ke svým zakroužkovaným áčkům (srov. Glasper 2010, Daniel 2016). Punk rock totiž je sám osobě vzdorovitý a nespoutaný. Jeho spoutání s jakoukoliv totalitní ideologií je nesmyslné a pro tuto subkulturu by bylo i více než kontraproduktivní. Stále častěji se v písních kapel začala objevovat sociálně kritická témata, odpor k válkám,

²⁵ Goia (2021) ve své knize popisuje setkání s punk rockem jako agónii a extázi. Hudba Sex Pistols, podobně jako raná hudba krále rock'n'rollu Elvise Presleyho, vycházela dle něho rovnou z jejich vnitřku. Vidět je hrát znamenalo být při tom, když vzniká nová kultura mladých. Nebyl to jen koncert; byla to událost, kus historie. Odrážela skutečně frustrace bezmocných lidí.

k rasismu, xenofobii a fašismu. Hudební skupina The Clash v čele s Joe Strummerem se netajila svojí náklonností k socialismu a stále častěji a vehementněji začala do svého loga zapasovávat rudou hvězdu, která se nakonec stala jeho nedílnou součástí. Benefičně koncertovali i pro kampaně Rock Against Racism a Anti Racist Action.

S postupnou represí ze strany státních orgánů a s chutí revoltovat však vznikají hudební uskupení volně navazující na excesy jejich předchůdců a inklinace k nacistické propagandě nabírá na obrátkách i uvnitř punkového hnutí. Mnoho skinheadů v 90ých letech na našem území se rekrutovalo právě z řady punkerů. Někteří vzešli samozřejmě i z řad běžného obyvatelstva nebo příznivců metalové hudby (Heřmanský – Novotná 2011). V celém Československu jsou známé minimálně čtyři punkové kapely s projevy nacionalismu nebo částečné xenofobie. Jsou jimi kapely Suicidal Commando, Kukavuz, I.P.B. a Celková impotence (Mareš 2003).²⁶ Kapela Suicidal Commando si brala za své vzory paradoxně crossoverové a levicově idealistické nizozemské Laerm. Severočestí punkoví Kukavuz do své tvorby zahrnují a na své první demo nahráli píseň namířenou proti romskému etniku. I.P.B. (Inkoust Pana Boučka pocházející z Českých Budějovic) se do této kategorie zařazují z důvodu jejich účinkování a presentace na dnes již pro sběratele kultovní skinheadské kompilaci z raných devadesátých let s názvem Skin's Songs vol. 1. Pražská kapela Celková Impotence ale byla 100% nazi(onal)-punkovou kapelou a jako taková byla jediná svého druhu v Československu. Její frontman byl později předsedou Národního frontu Castistů razící heslo Rovnost rovným. Po opuštění této organizace se postupně z několika řadových členů stali představitelé Vlastenecké fronty nebo Národní Aliance. Přesto však byla Celková Impotence provázána s českými Kališníky a proti fašismu i skrze svoji občasnou kontroverznost velmi hlasitě vystupovala. Německý nacionální socialismus striktně odsuzuje a odmítá. Během minulých let v rámci svého come-backu nahráli několik alb se silně patriotickými až nacionalistickými písněmi, které se vedle neoliberalismu a EU ostře vymezují proti totalitním ideologiím, jakými

²⁶ Na svém regulérním albu *Válečný území* vyšlém v raných 90. letech měla zařazenou píseň *Skinheadská noc* i punk rocková hudební skupina H.N.F. (Hrdinové Nové Fronty). Na své předchozí demo kazetě se představila posluchačům a fanouškům i kontroverzní písní *Dohola Oi! Oi!*. Jejich zmínky o Turcích a adorace skinheads však další autoři, kteří se zabírají podobným tématem, řadí do sféry chaotičnosti a specifičnosti tehdejší doby a hledání své vlastní identity. Nehledě na to, že dělicí čára mezi punkery a skinheady byla v předrevolučních letech opravdu téměř neznatelná, na což odkazují v textu skrze další fundované autory.

jsou komunismus a nacismus.²⁷ Taktéž více než vřelé spojení a provázání členů C.I. s kališnickými skinheady deklaruje samozvané označení této formace jako nazi-punk tak, jak je všeobecně chápán.

Počátky hudebního nazi-punku totiž spadají už do doby formování anglických subkultur punks a skinheads. Dokonce i dvě raná alba od pro neonacisty kultovních Skrewdriver byla pojatá punkově a stejně tak první nahrávky dnes již legendární neonacistické kapely Brutal Attack nebyly ničím jiným než neuhlazeným rebelujícím nacionalistickým punk rockem. Za průkopníka tohoto směru je ale neoddiskutovatelně považována švédská kapela Midgårds Söner, která byla svým složením čistě punková a vydala 3 dlouhohrající alba a jeden singl EP. Koncem 90ých let se rozpadla a na jejích troskách vznikla již nepoliticky pojatá skupina The Jinx, která se ovšem také těší veliké oblibě mezi tzv. politicky nekorektními punkery a skinheady. Midgårds Söner za roky svého působení ovlivnila mnoho dalších kapel a je jakousi nepsanou modlou. Mezi její následovníky se dají zařadit švédské kapely Steelcapped Strength nebo Battle Scarred, Pitbull farm a další. V Německu vznikají počátkem 21. století také četná uskupení jako například Punk Front či Angry Boot Boys. Stranou nezůstává ani Rusko s kapelami The Klowns nebo Russian Ghetto či Banda Moskwa. Pokud se vrátíme do ostrovní reality, tak již od 80ých let byla na neonacistické scéně velmi aktivní kapela English Rose, která se profilovala jako čistě skinheadská. Na přelomu tisíciletí však nejspíš s možností snazšího koncertování a většího ovlivňování rebelující mládeže přebírá výraz punkové formace, což vyeskaluje vydáním hudebního nosiče *The White album*, který nese podtitulek *Punk as Fuck*. Vzdávají na něm holt i mezinárodní organizaci Blood and Honour. V průběhu roku 2006 se kapela dále překonvertovala do streetpunkové formace Tattooed Mother Fuckers, která však i přes své zařazování do tzv. Grey zone nadále přetrvává na nepolitické bázi. I Ken McLellan jakožto frontman kapely Brutal Attack se vrací ke svým punkovým kořenům a v několika písničkách alb, které vyprodukoval převážně společně s maďarskou skinheadskou „white

²⁷ První CD nosič Celkové Impotence z roku 2017 s názvem „Nikdy se nevzdáme“ obsahuje vedle nových songů jako „Fuck off EU“, „Má vlast“, „Umělý svět“ nebo „Hate Punk“ i písně z let 1992 – 1995, kdy kapela nahrála pouze demo, na kterém byla i píseň „Nazi Punk“. Druhé CD „Nezapomeň!“ je věnováno obětem nacistické krutovlády páchané po dobu Protektorátu Čechy a Morava. Obsahuje například písně „Země mluví“, „Nový člověk“, „Lidice“, „Boleslav“ nebo „Měli jsme se bít – 1938“. Následující a zatím poslední CD bylo vydáno s titulem „Nacionalismus“ a je tematicky průřezem českou historií s analogií na české letce RAF (Neběští jezdci), husitství (Pravda; Ve jménu kalicha), české literární velikány (Karel Čapek, Viktor Dyk aj.) a antifašistický odboj (Obrana národa).

power“ kapelou Arrow Cross, vzdává holt spolenectví skinheadů a punkerů dělnického podhoubí. Internetová síť pak osloví další fans a oživí prodeje hudebních nosičů. Tyto kroky korespondují s oním blouděním, které popisuje např. Maffesoli (2002, 30-35): „Moderní člověk je blouděním prodchnut skrz na skrz. Mluvíme též o mobilitě. Skrze síť můžeme zažívat existenciální dobrodružství.

Možnosti „kyberprostoru“ jsou téměř nevyčerpatelné.“ Téměř stejnou rétoriku si zvolila belgická kapela Kill baby, kill, jejichž již zesnulý zpěvák byl obviněn z útoku na černošského turistu u skinheadskeho belgického klubu De Kastelein. Před nástupem do vězení spáchal Dieter de Samoy sebevraždu oběšením. Punk rock je svoji větší komercí pro společnost více přijatelný a nebudí na první pohled image násilného militantního proudu. Proto stále více mezi pravicovými kruhy nabírá na popularitě. Opět tím narážíme na myšlenky autorů zabývajících se postmodernismem. To „dobře vystihuje pluralitu osoby a podvojnost existence.“ Vyjádření zuřivé či naopak zdrženlivé revolty proti ustavenému řádu a je předpokládaným klíčem k pochopení rebelantství mladých generací, jehož důsledky se snažíme změřit (Maffesoli, 2002: 17). Stranou tohoto trendu v rámci nazi-punkové evoluce nestojí ani Spojené státy americké. V USA dostal nazi-punk své synonymické přívěsko hate-punk. Předními kapelami, které vtiskly hate-punku tvář jsou například Final War oslavující mimo jiné i Rudolfa Hesse²⁸, Forward Area, End Apathy, Spirit of the Patriot nebo Hell's your place, Bouncin' Betty a Powerhäus. Skrze snahu vyčnít, šokovat a odporovat se punks, ať už nazi či nikoliv, snaží čelit tomu, co Fromm nazýval nucenou konformitou. „Moderní člověk je automatem, který žije v iluzi toho, že je jedincem se svojí vlastní vůlí. Nevidí, že se stal obětí novodobé autority. Podlehl prostředkům konformity díky svému strachu z odcizení, individuality a svobody. Církev a stát tak byla nahrazena pocitem beznaděje, když jedinec vybočí.“ (1993: 133). Pro členy subkultur, zdá se, toto vyřčené varování ještě není všeobecně platné.

²⁸ Postava Rudolfa Hesse je mezi neonacisty velmi populární, neboť ho uctívají jako „posla míru“ a zachránce Evropy přes rozpínajícím se dobovým bolševismem. Do této postavy se stylizoval sám R. Hess, když měl po dobu 46 let svého věznění ve Spandau čas číst paměti a sepisovat své vlastní memoáry. Spoléhal na procitnutí západní Evropy, po kterém by měly západní země bojovat bok po boku s Třetí Říší proti nepřítelům z Východu.

4.3 KALIŠNÍCI JAKO ČESKÝ FENOMÉN

Masmédia toužící po senzaci někdy dopomohou k veřejné diskusi, někdy naopak k šíření dogmat. Kališníkům byl tak často přisuzován holý rasismus a bezbřehá xenofobie. Vždy však deklarovali a proklamovali své vlastenectví a striktní antifašismus. Toto nařčení bylo řešeno i soudně (Werner, 2023). Rekordní prodeje obou alb hudební skupiny Orlík odstartovaly v Československu doslova nefalšovaný skinheadský boom (srov. Novotná 2015, Vávra 2017, Daniel 2016). Zatímco jejich debutního alba *Oi! Oi!*, které je někdy také nazýváno *Miloš Frýba for president*, se pod hlavičkou firmy Monitor (dnes Warner Music) prodalo několik desítek tisíc, jejich druhý počín s názvem *Demise!* jejich tvůrcům zajistil Zlatou desku a účast v dobových hitparádách. Orlík se i po těch mnoha letech těší ve společnosti veliké oblibě a Monitor EMI již několikrát udělal repress vydaných vinylových desek a CD. Po sametové revoluci byl „hlad“ po řízném big beatu bez okolků. Orlík si svým projevem dokázal získat davy. Hlad po „odlišnosti“ je posledním zbytkem individuality. „Moderní člověk hladoví po životě. Protože je však automatem, nemůže život prožívat spontánně“, a tak sahá po různém náhražkách: po alkoholu, sportu, fiktivním vzrušení. (Fromm, 1993: 134). I přes svůj ryzí nádech nekompromisní pouliční reality a jakési latentní xenofobie v několika kontroverzních písních, vždy vyzdvihovali češství, husitství, vlastenectví, antikomunismus a antifašismus. I z několika záznamů jejich živého vystoupení je patrné, že hráli pro nefašistické skinheads a že na mládež apelovali prvořadě jakožto na Čechy. Na jednom z mnoha odehraných koncertů vymysleli i originální pozdrav „Čistý štít!“, který neměl kopírovat již zavedené a minulostí zkompromitované zdravice. Měl sloužit jako opositum vůči hajlování, které začínalo být mezi mladými skinheads značným a citelným problémem. Dokonce i kapela Braník, která vydala své album *Power Oi!*, za něž byla jako jediná skinheadská kapela formálně a pravomocně odsouzena k podmíněným trestům, se stále častěji stavěla proti hajlujícím hordám a snažila se s neustávající inklinací k fašismu mezi mladými skinheady něco dělat.²⁹ Vzhledem k jejich ostře rasisticky vyprofilovaným textům však tato snaha přišla vniveč a pomyslný roztočený kolotoč už se nedal zastavit. Ve velkém rozsahu začaly vycházet i samizdatové tiskoviny určené pro

²⁹ Autentický rozhovor s tehdejším frontmanem skupiny *Braník* (J.K.) vyšel krátce před jeho smrtí v samizdatovém fanzinu *Retro Skins zine*, 2017, č. 1.

skinheady, kde se taktéž vyjadřovaly různorodé politické postoje. Mnoho lidí si pletlo čerstvě nabytou svobodu a demokracii s totálním bezvládním a pouličním chaosem (např. Vávra, 2017). Proto v devadesátých letech přibývalo rasově motivovaných činů z obou stran. Mnozí skinheadi tak chtěli najít rychlé a radikálnější řešení, než nabízel Daniel L. s Davidem M. společně s jejich Orlíkem. Vznikaly nové hudební skupiny s důmyslnější orientací a často i propracovanější hudební kompozicí jako Diktátor, Valašská liga, Krátky Proces, Vlajka, Reichenberg, Conflict 88, Justícia, Útok, Revolvers, Legie nenávisti, Tornádo, Slovenská liga, Úder nebo Zášť 88.

Klipy Orlíku byly oficiálně přehrávány v hudebních televizních pořadech. I proto tento fakt na skinheady odrostlé na undergroundu tato kapela působila jaksi komerčně. Mladí lidé jsou lehce zmanipulovatelní a otevření extrémním řešením. Problém hajlování na koncertech způsobil nechuť pro tyto lidi hrát. Ve svém důsledku hajlování způsobovalo krvavé potyčky a konflikty na skinheadských koncertech, až nakonec vyústilo v rozpuštění hudebního uskupení Orlík. Daniel Landa se vydal na sólovou dráhu a na svém debutu *Valčík* děkuje kapelám Madness a 4-Skins za jejich existenci. Takto vyjádřil svá neměnná stanoviska i po zániknutí skupiny a dal existujícím Kališníkům příležitost a šanci následovat nefašistický směr i nadále. 4-Skins byli nepolitickou skinheadskou skupinou (Glasper 2010). Okolo roku 2000 zažívali svůj comeback, při kterém sdíleli evropská pódia s dalšími tradicionalistickými nerasistickými a nepolitickými kapelami. Madness byli naopak ska kapelou, která nahrála i několik písní proti politicky centralizované pravicové rétorice a politice Margaret Thatcherové. Daniel Landa se tak svým gestem v rámci úpravy bookletu svého prvního debutového alba distancoval od jakékoliv inklinace k totalitní ideologii. Kališníci si začátkem 90. let osvojili keltský kříž, který vyobrazovali společně s kalichem nebo s českým lvem. Už na prvním albu Orlíku je náznak znázornění tohoto symbolu. Dokonce i členské nášivky tento symbol obsahovaly. Později byl ale zprofanován neonacistickou odnoží skinheadů. Postupem času docházelo k takovému zneužití tohoto symbolu ultrapravicovými jednotlivci a skupinami, že na tento symbol Kališníci rezignovali. Z dobových zínů se dá vyčíst, že při přejímání tohoto symbolu vycházeli z keltského kmene Bójů, od kterých se odvíjí název české země – Bohemia. Taktéž byli Keltové bráni jako válečníci a duchovní s vyšší spirituální ambicí a manuální zručností než samotní Germáni, kteří po podrobení Keltů vrátili vývoj v českých zemích o několik desetiletí nazpět (Stewart –

Matthews 1996). Anti-německé postoje byli u Kališníků obsažené vždy. Kališníci se k symbolice Keltů dnes vracejí už jen velmi zřídka a zcela individuálně. Spíše setrvávají u českých státních symbolů a u samotného kalichu. Daniel Landa během svého turné v roce 2011, nazvaného příhodně Vozová hradba, kališnický symbol opět vyzdvihl a ke svým kališnickým souvěrcům promlouval. Orlík ovlivnil mnoho dalších následujících kapel, které hrály a koncertovaly pod kališnickou symbolikou. Ve srovnání s neonacistickou hudební undergroundovou scénou jde jen o malý počet skupin. Přesto však tyto kapely ovlivnily nefašistickou mládež, prohlubovaly zdravé nefanatické vlastenectví a postupem času se spojovaly s mezinárodní sítí tradičních nerasistických i protirasistických skinheadů. Můžeme jmenovat skupiny Kontrast, Walcer, Aréna, Obrana idejí, Celková Impotence, Walter Kraft nebo Jablonecký Protest později přetransformovaný do skupiny Patria. Aktuálně je dle nejnovějších informací získaných od respondentů činná nová kapela s názvem JihoStrOi!, která má ve svém repertoáru punkové a patriotické Oi! písně z raných 90. let. Žádné demo ani regulérní nahrávku však ještě nevydala. Do kališnického prostředí však 100% zařaditelná je. Dle neformálních výpovědí respondentů víme, že u několika z nich právě hudba a texty kapel aktivizovaly jejich touhu dále se vzdělávat a absorbovat další informace, ať už v sepětí s religiozitou, historií nebo vlastenectvím. Samozřejmě i touhu vzdělávat se v oblasti husitství, jehož znalost je pro identifikaci s kališnictvím naprosto zásadní. Husitství v sobě nese tři základní pilíře – sociální, národnostní a náboženský (Verney, 2021). Kapela Orlík je nepochybně kultovní českou kapelou a prim hraje už tím, že byla první kapelou tohoto druhu. Ve skinheadských kruzích se zřejmě nejznámějším vlastníkem jednostopého vozidla stal David Matásek³⁰, jenž byl kdysi společně s Danielem Landou zakládajícím členem této skinheadské hudební skupiny, na jejímž základě bylo později vybudováno občanské sdružení Vlastenecká liga. Před tímto krokem však Oi! kapela Orlík ovlivnila masové množství dospívající mládeže, z jejíž části se posléze rekrutovali tzv. Kališníci (srov. např. Daniel 2016, Smolík 2010, Kolářová 2011). Šlo o ryze českou záležitost a fenoménem vzniknuvším na bázi zformovaného názoru a hudební agitace. „Hudba je signifikantním znakem celé subkultury. Právě skrz hudbu se většina skinheads do prostředí subkultury dostane. Vzájemnou interakcí se hudba i subkultura vyvíjejí.“ (Kolářová, 2011: 170).

³⁰ Scooter boys a scootery (převážně značek Vespa, Lambretta) neoddelitelně patří ke skinheadskému stylu.

Kališníci vynikali svými autentickými postoji a často kontroverzními názory, neboť se politicky stavěli po vzoru svých předků prakticky proti všem a ideologicky obsáhli široké spektrum názorového pole. V tomto pojetí se ukázalo, že spojení sociálních a národnostních požadavků je mnohem účinnější než apel na holý nacionalismus, který je svojí působností omezen jen na nespokojenou nižší střední třídu (Honsbawm, 2000: 121).

Je zajímavé rozdělit písně z jejich dvou regulérních alb (*Oi! Oi! a Demise!*) a jedné výběrové undergroundové kompilace (*Skin' Songs vol. 1*) do základních dvou diskurzních témat dle zaměření na historii a národovectví spjatým s pilířem náboženským.

Historie: *My proti nám, Vozová hradba, Zrůdy, Zahrádka.*

Národovectví: *Faschos, Čech, Dudy, S.O.S., Praděda, Terror, Práce* (Skin' Songs vol. 1).

Na Slovensko se idea kališnictví nerozšířila. Nejspíš právě s ohledem na historická fakta. Po Sametové revoluci se pomalu a jistě rozbíjela idea Českoslovákismu a společného státu dvou národů, přičemž stoupala touha po autonomii na obou stranách hranice. Kališničtí skinheads založili v České republice v roce 1993 občanské sdružení Vlastenecká liga. Orientovali se mimo jiné na kulturní, společenské a sportovní akce. Čestným členem byl samozřejmě i zpěvák Daniel Landa a pod záštitou Vlastenecké ligy vycházel na profesionální úrovni i magazín *Gladius*³¹, v němž byla distribuována i oděvní značka stejného jména. Po roce 2000 byl zaznamenán útlum aktivit tohoto sdružení, avšak v několika posledních letech se v rámci historické osvěty bývalí i současní členové opět aktivizují a spolupracují se spolky jako Obrozenci 2.0, Zlatý špendlík a Fit via vi³². Spolu se známými osobnostmi, věhlasnými sportovci a úspěšnými herci „apelují na skryté síly národa probouzející se v těžkých dobách.“ Šubrt (2008: 9) klasifikuje postindustriální dobu i tím, že „okamžitý užitek a spotřeba, pomíjivé využití, relativnost, úloha hmotných statků nad nehmotnými, pragmatismus, posun v žebříčku hodnot, devastace tradičních hodnot“ a volání po konzumu upozaďuje kolektivismus a solidaritu. Zdá se, že subkulturní ryze patriotický a

³¹ V překladu značí „Gladius“ meč – mocnou zbraň gladiátorů i dalších historických válečníků v boji za spravedlnost a svobodu.

³² <https://www.zlatyspendlik.cz/>

přeneseně český kališnický underground za pomoci symboliky chce všemu zmíněnému předejít. V současnosti se výrobě oblečení s husitskými a potažmo i kališnickými motivy zabývají také firmy a webové shopy jako Drakkaria, Radical Wear, Česká krev nebo Punktura. Kališníci se tak v rámci skinheadské subkultury stali ryze českou specifickou záležitostí, která se od svého formování v raných devadesátých letech pomyslně přelévá až do dnešních dnů, což je s ohledem na celkově očividně slábnoucí počet členů subkultury skinheads ojedinělým až impozantním jevem. Velký vliv na ztotožnění se se subkulturou a vytváření pocitu sounáležitosti mezi jejími členy mají vedle hudby samotné i informace přenositelné způsobem undergroundových tiskovin. Tyto časopisy, též nazývány ziny, magazíny, skinziny, jsou vydávány samotnými členy subkultury v rámci tradice přenesené ze západního světa – takzvaného principu D.I.Y. (Do It Yourself - udělej si sám).

4.4 SAMIZDATY – SUBKULTURA SAMA SOBĚ

Undergroundové tiskoviny jsou někdy nazývány kulturou svépomocí nebo též kulturou D.I.Y. (Michela 2021) a tato práce by nebyla celistvá, pokud bych podstatu samizdatů nepřiblížil. Jsou totiž přínosným zdrojem informací. V současné době skinheadské samizdaty v tištěné podobě v České republice ani na Slovensku již nevycházejí, ale původně vydané ziny na své aktuálnosti a informační hodnotě nic neztrácí a je o ně uvnitř subkultury velký zájem. Do roku 2020 bylo aktivních ještě několik skinzinů, které vycházely sice nepravidelně, ale přesto byly svojí interakcí se subkulturou v sepětí. Výčtem těch nejhlavnějších se dostáváme k zinu Reggae Recipe mísící tzv. „streetculture“ – pouliční hudební kulturu všeho druhu: jazz, ska, reggae, Oi!, rocksteady a northern soul. Teritoriálně východočeský zine Skin-Read byl primárně orientován na apolitické a vlastenecké kališnické skinheads. Zaobíral se převážně hudbou ve stylu Oi!, Punk rocku, Hard Core a okrajově i metalem. Zároveň však proklamoval svůj striktní antirasismus a anarchistické tendence, skrze které se snažil svým čtenářům přiblížit v ČR málo známé politické skinheadské kapely. Obsaženy byly podrobné reporty z akcí (koncerty, setkání skinheadů a punkerů, pietní akty), detailní recenze na hudební nosiče hudebních stylů jako Oi!, Punk, Hard Core,

Metal, Ska, Reggae (CD, EP, LP a MC)³³, překlady textů méně známých a politicky orientovaných kapel, básně vlastní tvorby, tetovací obrázkové přílohy a fotky. Jedním z nejdéle vycházejících skinzinů byl také slovenský Real Enemy z Popradu, který nacházel oblibu v rozhovorech s kapelami hrajícími Hard Core, Oi! a Streetpunk. Dva posledně jmenované byly téměř vždy dvojjazyčně zpracované a byly distribuovány do celého světa v nákladu 200–300 kusů (Michela 2021). Legendárním českým fanzinem nefašistických skinheads byl pražský magazín Bulldog, který ke konci své existence dosahoval vysoké grafické a obsahové úrovně.

Každá informace, kterou člověk jako jedinec získá, může být užitečná. Může člověka formovat, nasměrovat a obohatit. Vzdělávání dospělých je založeno na jiných metodách, než je například výuka dětí a andragogika, která s tímto procesem souvisí, byla nazývána též „lidovýchovou“. Svým způsobem můžeme brát samizdaty a hudbu nejen jako informační zdroj, ale i jako umění. Jako projev undergroundového proudu. Nezávislý projev všech undergroundových scén, hnutí a subkultur. V rámci ČR fungují i anarchistická vydavatelství, která primárně apelují na vzdělávání občanů i anarchistů. Např. historický spolek Zádruha vydává knihy anarchistických teoretiků i brožury o počátcích anarchistického hnutí u nás. Nakladatelství Neklid se orientuje na protiválečné a osvětové publikace, stejně jako Nakladatelství Anarchistické Federace cílící mimo jiné i na radikální odborářské hnutí (Damier 2016). Dalším stále aktivním samizdatem je feministický fanzin Rota Zero, který útočí na kapitalismus jako na samotnou příčinu patriarchálních vztahů a asymetrického partnerského soužití. Popisuje i problémy domácího a sexuálního násilí, které bývá často přehlíženo a marginalizováno. Útočí též na ekonomické vykořisťování žen pramenící ze stále více se rozevírajících nůžek mezi bohatými a chudými (Renzetti – Curran, 2003). Feministky se také aktivizují v boji za záchranu přírody a proti kapitalistické

³³ CD je označení pro klasický CD nosič neomezený počtem písní nebo svojí délkou záznamu. EP je singl vylisovaný na asfaltovém nosiči čítající obvykle 2–4 písně v celkovém čase záznamu maximálně 6 minut pro jednu stranu. Lidově je nazýván i „sedmipalec“ – 7“ EP – a nahrazuje dávné nosiče SP, které známe například z doby Československé nahrávací společnosti Supraphon. LP je dlouhohrající deska, která je totožná s CD. Ale s tím rozdílem, že záznam na LP bývá analogický, tudíž v daleko vyšší kvalitě. Sběratelsky má tak LP povětšinou daleko větší hodnotu než CD. Ale nemusí to být pravidlem. LP se ještě dále dělí na „dvanáctipalce“ a „desetipalce“ (běžné označení jako 12“ a 10“), což je odvislé od rozměru i možné rychlosti přehrávání. LP může být realizováno v jakékoliv barevné kombinaci. MC je označením pro kazetu s magnetofonovým páskem. Tento nosič se vrací do povědomí lidí a je stále populárnějším. A to nejen v pojetí subkulturního sběratelství, ale i v tzv. mainstreamu.

exploataci přírodních zdrojů. Feministky a feministé „postavení žen ve společnosti mnohdy interpretují v terminologii marxismu a třídního boje“ (Jandourek, 2001: 82), což je od sedmdesátých let minulého století nazýváno či klasifikováno jako neofeminismus.

V současnosti není známo, že by v České republice vycházel nějaký tištěný samizdat. Při volných rozhovorech předcházejících výzkumu mně to potvrdili i jednotliví informátoři a přesvědčil jsem se o tom osobně i v brněnském Hardset shopu určeném převážně pro Streetkids³⁴. Občasnou výjimkou bývá nepolitický až patriotický skinzin Boots and Braces, který je vydáván v okolí Brna a pražský Pork Pie zine, jež je zaměřený více na tradiční ska a skinhead reggae a je orientován více doleva. Extrémně nacionalistické skinziny přestaly existovat, když opadl po roce 1998 skinheadský boom (Vávra 2017). Společenské i státní represe způsobily zánik několika stěžejních hierarchických organizací jakými byly Bohemia Hammer Skins nebo Blood and Honour Division Bohemia. Následovaly pokusy o politickou participaci v rámci Národní Aliance či Národní strany, aby byly vystřídaný opět pololegálními aktivitami Národního Odporu. U našich západních sousedů se například hudební aktivity soustřeďující okolo aktivit nacionalistických hudebních skupin zastřešují pod označením Rechtsrock nebo Identity rock, o čemž jsem již informoval v předchozí podkapitole. Poslední velkou mezinárodní akcí, při které na sebe nejuzavřenější a nejmilitantnější skupina několika stovek účastníků v podobě Hammerskins z celé Evropy a USA upozornila, byl Hammerfest konaný poblíž Štrasburku roku 2019.

Jednotlivé aktivity členů velmi pestře diferenciované skinheadské subkultury tak mají velmi silnou undergroundovou podstatu. Jaký status subkultura skinheads vlastně zaujímá a kam může v budoucnu směřovat, se pokusím slovy jejích členů zodpovědět skrze empirický výzkum zveřejněný na následujících stranách.

³⁴ Takto začali na konci 90. let nazývat současní majitelé obchodu Hardset všechny tehdy nefašistické „dětí ulice“, kam zapadali skinheads, punkeři, fanoušci hardcore, sympatizanti jamajské hudby ska či reggae nebo rockabilly a psychobilly fans. Pod hlavičkou labelu Rabiát records, který spadá pod Hardset shop, vyšly dokonce i 3 kompilační CD mapující celou tehdejší nefašistickou scénu „dětí ulice“. Byly na ní obsaženy též i některé v této práci již zmiňované kališnické skinheadské hudební skupiny.

EMPIRICKÁ ČÁST

V teoretické části jsem podrobil deskripci subkulturu skinheads, která je součástí dominantní kultury více než pětapadesát let a která si skrze kulturní interakci vytvořila své typické identické prvky a příslušné znaky. Knižní tituly renomovaných sociologů nám umožňují vhled do charakteristiky postindustriální éry, ve které se současně všichni nacházíme. Jako individuality můžeme aktuální dobu a její stav vnímat diametrálně odlišně. Teoretickou částí se jako pomyslná červená niť táhne rámec subkulturní solidarity kontrující neustále prostupující vzájemné společenské odcizování. Pokud je tento trend opravdu typický pro celou lidskou společnost postindustriální epochy, měl by zasahovat i skinheadskou subkulturu. Proto pouze skrze sociologický empirický výzkum dokážeme získat informace, které nám dokáží poznat a pochopit, jak současnou žitou realitu vnímají a prožívají členové dané subkultury. Jak se v jejich očích jeví subkultura, jejíž jsou sami členy. Jak ji vnímají, jaký na ni mají názor. Jak nahlížíjí sami na sebe a na své subkulturní kolegy. V neposlední řadě mě také zajímalo, jestli je dle našeho výzkumného vzorku získaných informátorů subkultura schopná přežít a jakou podobu by mohla v budoucnu mít. Následující empirická část na tyto otázky nabízí odpovědi.

5. CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

V jakém stavu se nachází subkultura skinheads očima jejich členů?

Další výzkumná otázka:

Jak vidí čeští skinheads následující vývoj vlastní subkultury?

Jednotlivé dílčí otázky, na kterých byla koncipována struktura rozhovorů s informátory, uveřejňuji zde:

K jaké odnoži skinheads se hlásíš?

Jak dlouho jsi členem/členkou subkultury (od jakého roku)?

Jaký je Tvůj věk?

Změnilo se něco v souvislosti s „býti skinheadem/skinhead girl“, když jsi do subkultury pronikl/a a nyní?

Od dob svého vzniku subkultura stagnuje či se nějak vyvíjí? Pokud ano, tak v jakých ohledech?

Jak bys aktuálně svými slovy zhodnotil/a subkulturu skinheads?

Je něčím subkultura ovlivňována? Případně čím?

Jsi Ty sám/sama v subkultuře nějak aktivní (pořadatel, vydavatel, kapelník...)?

Dá se v budoucnu předpokládat něco, co by mohlo nějaké změny v subkultuře vyvolat?

Jaké další subkultury znáš?

Jakou pozici zauímají skinheads mezi ostatními subkulturami?

Je skinheadů z Tvého pohledu více nebo méně v porovnání s dobou, kdy jsi do subkultury či scény pronikl/a?

Čím je to způsobeno?

Je něco, co bys chtěl/a na subkultuře změnit? Pokud ano, tak proč?

Jak hodnotíš různé, často zpolitizované odnože skinheads?

Odráží se nějak aktuální společenské změny v subkultuře, jejímž jsi členem/členkou?

Vedly dle Tebe společenské změny a sociální otázky v minulosti k nějakým změnám uvnitř subkultury?

Jací jsou skinheads, které znáš, z Tvé perspektivy?

Participují na subkultuře stále i ženy (renees)? Jde o běžnou věc nebo o „nестandard“? Jaký má tento jev dle Tebe trend?

Jsou znaky subkultury (móda, postoje) stále stejné a tradiční jako v minulém století?

Změnily se nějak hudební styly a texty skinheadských kapel?

Vidíš nějaký rozdíl v subkultuře skinheads mezi ČR a zbytkem světa?

Jak bude dle Tebe vypadat subkultura skinheads za cca 10 let?

Jak bys svými slovy definoval/a a popsal/a subkulturu skinheads dneška?

Jednotlivé pomocné otázky se váží buď k hlavní nebo k druhé výzkumné otázce napomáhající splnit výzkumný cíl, přičemž jejich počet je vyvážený (10: 10).

Po přínosné diskusi s vedoucím mé DP a jeho cenné zpětné vazbě se ještě v jejím rámci ukotvil podnět doptání se politicky se identifikujících skinheads na důvod jejich ideové inklinace. Ne všichni informátoři byli ochotni se k takovému jistým způsobem velice osobnímu tématu vracet. Nicméně se mně podařilo u jisté části z nich odpovědi získat, a to v tomto směru od těch nejaktivnějších jedinců řadících se do levicové části subkultury. Otázky jsou cílené přesně na vytyčenou problematiku politického ideového zaměření, přesto však nejsou návodné ani zkreslující. Otázky bylo nutné koncipovat velmi přesně a detailně. Vybraní informátoři tedy v několikátém kole odpovídali na tyto jednotlivé otázky:

Co bylo hlavní příčinou Tvé politické inklinace v rámci subkultury skinheads?

Byla to reakce na nějaký podnět nebo např. vyústění Tvé sociálně-ekonomické situace?

S postupujícím věkem a s různými společenskými změnami se Tvé politické přesvědčení upevňuje nebo se stává naopak latentnějším?

Je Tvá momentální politická orientace reakcí na aktuální dobu?

Získané dodatečné odpovědi jakožto emické výpovědi informátorů, které napomohly analýze stávajících informací, byly zakomponovány do částí kapitol identifikace participantů, analýzy a interpretace.

5.1 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU

Stěžejním krokem k realizaci výzkumu a naplnění empirické části této diplomové práce bylo získání důvěry komunikačních partnerů splňujících daná subkulturní kritéria. K pochopení nepsaných pravidel žitých subkulturou a k osvojení si různých lokálních a terminologických zvláštností mi paralelně s knižními tituly ve velmi znatelné míře napomohly primární subkulturní zdroje jakými jsou samizdatové magazíny orientované na scénu Oi! a Punk (tzv. ziny) a undergroundové hudební nosiče CD, EP a LP. Podařilo se mi svým pobytem a často až kontinuální přítomností v přirozeném prostředí participantů zčásti prolomit subkulturní uzavřenost a s příslibem malé odměny za participaci na výzkumu ne nikterak extrémně složitě získat pomocí „sněhové koule“ další informátory. A pomocí kódování a kategorizace jsem skrze induktivní postup získával cenná nosná data vhodná k relevantní interpretaci. Velkou výhodou k získávání takových dat pak byla nepochybně možnost (a vlastně i etická nutnost) anonymizace všech participantů, kteří se na výzkumu podíleli zcela dobrovolně. Proto jsem naprosto ctil, respektoval a zachovával soukromí subjektů výzkumu, jejich bezpečnost a anonymitu. „Prvním krokem anonymizace dat je z datových souborů odstranit či nahradit anonymními kódy (třeba pseudonymy, čísla, písmeny atd.) všechny informace přímé, ale i nepřímé.“ (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019: 79). Výzkum v sociálních vědách má mnoho specifických rysů, kdy se v něm uplatňuje i osobní zkušenost a také intuice badatele, jak přibližuje Buriánek (2008: 32–33). Klade důraz na významnost dodržování etických zásad jako je „respektování osobnosti zkoumaných osob, důsledné dodržování zásady důvěrnosti získávaných údajů, anonymity.“ Je více než nutné a záhodné dbát na pozitivní a humanistické využití získaných výsledků plynoucích z výzkumné práce.

Na žádná úskalí znemožňující výzkum jsem nenarazil. Byl jsem naopak překvapen kohezí panující uvnitř subkultury a širokou škálou názorových a ideových proudů skrze různé lokální scény, které však zřejmě vzhledem k marginálnímu postavení skinheads nejsou překážkou pro jejich koexistenci. Jednotlivé lokální subkulturní scény jsou podrobeny zevšeobecňující anonymizaci, jak již bylo zmíněno výše. Novotná, Špaček, Jantulová (2019) se o lokalizační anonymizaci zmiňují v tomto tónu: „dále (se) doporučuje další vybrané informace, které by mohly vést k identifikaci, zobecnit/agregovat, tzn. upravit je tak, aby byly méně specifické (...),

např. odstranění konkrétního názvu místa bydliště/lokality a nahrazení obecnějším označením.“ (s. 73). Mým úmyslem bylo přímým a konkrétním kontaktem s realitou v dané specifické situaci zvýšit validitu výzkumu.

5.2 KÓDY

Vzhledem k analyzování získávaných dat prakticky po celou dobu výzkumu bylo nutné narace po transkripcích segmentovat a opatřit výstižnými kódy. Kódy tak určují vždy nějakou hlavní podstatu orientovanou buď na aktuální stav subkultury očima jejích členů anebo na vizi jejího budoucího směřování a vývoje. Takovéto definování pak napomohlo k analýze a k výsledné interpretaci. Došlo k tematickému rozklíčování. Kódy byly utvořeny na bázi získaných dat. Níže uvádím soupis jednotlivých kódů:

Code book (kódy s vysvětlujícími přibližujícími popisky):

Revize	Subjektivní porovnání aktuálního stavu subkultury s dřívější dobou, po kterou v ní informátor setrval.
Definování	Charakteristika subkultury očima jejích členů.
Hodnocení	Nekomparační bezprostřední emický vhléd participantů do subkultury.
Pozice	Jak se samotní skinheads v rámci společnosti a jiných subkultur vnímají. Jakou pozici zaujímají.
Indikátory	Vlivy, které se podepisují na situování a genezi subkultury.
Témata	Hlavní nosná společenská témata á la diskurz, která generují možné subkulturní změny.
Členové	Jak participanté hodnotí své známé a přátele, kteří jsou též členy subkultury skinheads.

Skigirls	Presence příslušnic subkultury v lokálních scénách.
Stylovost	Zdali se nějakým způsobem proměňují subkulturní tradiční atributy.
Texty	Jestli je textová stránka undergroundových kapel reakcí na vnější podněty nebo je konzistentně neměnná.
Přání	Revize stavu subkultury a definování případných kýžených a žádoucích změn.
Budoucnost	Jakou budoucnost predikují subkultuře její členové.
Příští dekáda	Zdali dojde k nějakým změnám v blízkém desetiletí. Jaká subkultura dle jejich jednotlivých aktivních členů bude.
Radikalizace	Co bylo příčinou k osvojení si politických idejí.
Postoje	Reflexe vlastních postojů a názorových stanovisek; zdali jsou konstantní nebo se jakýmkoliv způsobem mění.

Jak zmiňují Novotná, Špaček, Jantulová (2019), při postupu induktivním kódujeme primárně právě s ohledem na data. Vytváříme kódy z dat. „Nemáme tedy kódy dopředu připravené, ale snažíme se v průběhu analýzy vždy vytvořit takový kód, který by daný segment nejlépe vystihoval.“ (s. 431). Teorie je i zde přítomna v podobě „brýlí“, které nám umožňují „zaostřit“, jak titíž autoři tamtéž dodávají. Osvojení si takovýchto vědeckých a empirických přístupů koresponduje s nutností se učit po celý život. Sebevzdělávání tohoto typu je nazýváno informálním učením, při kterém učící se jedinec nemá bezprostřední možnost si formálním způsobem ověřit nabyté znalosti a dovednosti, což ale nikterak nesnižuje jejich úroveň. Na rozdíl od všech institucionálních typů vzdělávání je informální učení neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované (Veteška, 2016: 98). Přesto je však pro postindustriální dobu každodenní a zcela nezbytné.

6. METODOLOGIE

Jako metoda výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup. Technikou sběru dat se poté staly polostrukturované rozhovory, které byly zarámovány do designu IPA. To z toho důvodu, abychom mohli snáze pochopit prožívání reality každého člena popisované subkultury. Abychom byli s to zjistit, jak chápou žitou realitu a jak ji interpretují. Interpretativní fenomenologická analýza je schopna podrobit popisu jednotlivé barvitě zkušenosti respondentů a svým charakterem zakládajícím si na bázi indukce tak znemožňuje existenci jakékoliv jedné pravdy. Důraz je tak kladen na subjektivní prožívání jednotlivých respondentů. Vliv výzkumníka je v IPA součástí interpretativně-analytického procesu. Jeho zkušenosti a přesvědčení jsou nedílnou součástí a předpokladem pro analytickou práci (Gulová & Šíp 2013, s. 107). Podstatou a kýženým cílem interpretativní fenomenologické analýzy je pochopení žité zkušenosti daného člověka. Je cestou, jak pochopit interní svět a nabyté zkušenosti lidí. Neméně pak poznání, jak vnímají svět okolo sebe, jak hodnotí realitu, která je obklopuje.

V případě mého empirického výzkumu bylo mým hlavním záměrem zjistit, jak současní skinheads aktuálně vnímají stav své subkultury a v jakém stavu dle jejich soudu bude v čase budoucím. Zda se bude vyvíjet, stagnovat nebo jakkoliv jinak reagovat na potenciální trendy či nastalé skutečnosti. Pomocí kvalitativního výzkumu tak mohu interpretovat názory jednotlivých účastníků jakožto informátorů empirického výzkumu na zkoumaný jev. Snažím se porozumět datům a zjištěným významům v širším sociálním kontextu. Jelikož jsem do počátku realizace své diplomové práce nenarazil na žádný obdobný výzkum, který by se zasazením skinheads do současné postmoderní doby zabíral, rozhodl jsem se přispět svojí troškou do pomyslného mlýna a obohatit tak možný diskurz. Jako výzkumník jsem si zvolil téma, které koresponduje s mojí bývalou vysokoškolskou prací a které mě opravdu baví. O vybraném tématu vzhledem k subkulturním aktivitám zasazeným do mého blízkého okolí mnoho vím. Ačkoliv by se mohlo zdát, že jde ohledně skinheads o pevně semknutou až uzavřenou komunitu členů a přívrženců, opak je pravdou. Byl jsem mile překvapen, jak otevřeně a pozitivně reagovali na můj výzkumný záměr a s jakým přístupem mně jednotlivci napomáhali k získání dalších informátorů. Byl

jsem proto opravdu neskonale rád, že jsem v (mnohdy nelehké) cestě ke svému vytyčeném cíli mohl pokračovat a přinést tak snad i nové poznatky ze sociálního prostředí, které je často zkoumáno jen skrze svoji svázanost s extremismem či radikalismem. Zkušenost jednotlivých členů tohoto výzkumu je skrze jeho metodu, jakou je interpretativní fenomenologická analýza³⁵, popisována skrze jejich vlastní konstituci žité zkušenosti a potažmo i každodennosti. Pomáhá nám k celistvému pochopení a vysvětlení zkoumaného. Umožňuje nám soustředit se na detaily a hloubku, přičemž k této interpretaci dochází skrze osobu výzkumníka. (Gulová & Šíp, 2013: 105–106). V této souvislosti mluvíme o takzvané emické (vnitřní) perspektivě informátorů. „Výsledkem fenomenologických analýz pak bývá popis zkušenosti jedince tak, jak ji nahlédl, porozuměl a interpretoval badatel, případně identifikace témat, která se s ohledem na danou zkušenost vynořila jako významná ad.“ (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019: 275). Inspirativními a cennými podklady mi v tomto ohledu byly vedle publikací³⁶ zaměřující se na emickou projekci žité reality nepochybně i samizdaty, které buď vlastním nebo mně byly zapůjčeny. O subkulturních samizdatech vyšla samostatná publikace *Dělej něco!* a nejen proto jim věnuji samostatnou kapitolu v teoretické části.

6.1 TECHNIKA SBĚRU DAT

Způsobů pro provedení interview, kterým mohla být data získávána, se nabízelo více. Od nestrukturovaných rozhovorů po naraci či koncept orální historie. Polostrukturovaný rozhovor mně jako výzkumníkovi dovoľoval držet se základní struktury určující koncept a ohraničující téma. S daty se pak lépe pracuje, neboť se drží základní osnovy a skrze segmentaci textu a následné kódování v code-booku se pak lépe nalézají struktury a pravidelnosti, na kterých se pak formulují předběžné závěry vedoucí k pochopení sociálních situací (Disman, 2002: 287–289). Zároveň mně polostrukturované schéma rozhovoru umožňovalo tuto osnovu činit flexibilní a provádět ji různými variacemi například v podobě doptávání se kvůli verifikaci

³⁵ Interpretative phenomenological analysis – dále už jen IPA.

³⁶ Například: Daniel (2016), Glasper (2004), Kolářová (2011), Messics (2006), Smolík (2010), Vávra (2017), Werner (2023).

zjištění (member checku). S několika respondenty jsem si proto sjednal schůzku opakovaně.

Zkušební rozhovor jsem uskutečnil se svým bratrem, který byl kdysi zainteresován v subkultuře punk a posléze skinheads. Velmi mně to pomohlo s ohledem na správnost zakomponovaných otázek, ale i jejich pořadí. Rozhovor tudíž nezačíná nejzajímavějšími podněty či otázkami vedoucími k hlubokému zamyšlení. To by mohlo informátory doslova vyčerpat hned ze začátku. Tím byl zvolen opačný trend, než tomu bývá například u dotazníků. Otázky polostrukturovaných rozhovorů byly navíc koncipovány tak, že se v nepatrném množství svým způsobem jakoby dublují. To proto, aby měl informátor větší možnost si ještě případně vzpomenout a doplnit své vjemy. Dalším přínosným zjištěním bylo skrze zkušební rozhovor to, že mezi v pořadí první otázky by měly být zařazeny body takzvaně zahřívací. Ty jsou nejen přínosné v rámci utvoření si jisté představy o výzkumném vzorku, ale zároveň slouží k postupnému uklidnění participanta a k navození pocitu a potvrzení faktu, že výzkumník chce participanta mít v rovnoprávném postavení. Vnímat ho, navázat s ním kontakt a rozumět mu. Nikterak jsem nemohl ovlivnit přirozenost každého jednotlivce, tudíž výsledkem jsou co do objemu odpovědí či množství zpovědních vět nesourodé celky. Výmluvnost jednotlivého participanta byla vždy originální, tudíž u každého vždy zcela jiná. Při několika opakovaných doplňujících rozhovorech jsem se přesvědčil, že skrze zkratkovité odpovědi nešlo původně jen o momentální negativní rozpoložení zapříčiněné například špatnou náladou nebo indispozicí či časovým presem. Šlo o běžné vyjadřování takového informátora.

Vím, že mnozí předešlí výzkumníci se potýkali s averzí vůči podobným výzkumům ze strany skinheads, ale jak jsem již zmínil, s ničím takovým jsem se nesetkal. Rozhovory probíhaly buď v přirozeném prostředí informátorů, jakými byla jejich obydlí nebo v předem domluvených restauracích v případě, když si chtěli takoví participanti uchovat své soukromí se vším všudy ve všech ohledech. S každým z nich jsem předem sepsal etický souhlas a znovu jim vysvětlil cíl výzkumu. Zaručil jsem se za stoprocentní anonymitu i za právo kdykoliv z výzkumu odstoupit. Několik oslovených participantů přislíbilo účast, ale posléze se po několikerém připomínání decentně omluvili, že ve výzkumu aktivní nebudou, a to z důvodu časové tísně. Napomohli mi však získat pomocí projekce pomocné techniky snow-ball sampling další kontakty. S pořízením zvukového záznamu měla většina informátorů kategorický

problém, ale po upřesnění, že budou po využití k potřebné transkripci smazány, souhlasili a souhlas stvrdili podpisem na připraveném formuláři, kde byly podmínky jejich participace detailněji nadefinovány. Ve všech případech jsem jejich přání bezmezně akceptoval. Nechtěl jsem sebe ani participanty vystavovat zvýšenému prahu nervozity či dokonce nekonformnosti hraničící až s nevstřícností. Všem participujícím jsem se odvděčil uplacením útraty v případě, že se jednalo o posezení v restauraci. Těm, se kterými jsem rozhovory realizoval v jejich soukromí, jsem přislíbil kompenzaci v co nejbližším termínu. Nejlépe pak skrze pozvání na oslavu svých úspěšných promocií. Do rozhovorů jsem mimo doptávání se nezasahoval ani je nijak neovlivňoval. Nechtěl jsem, aby jakkoliv docházelo ke zkreslení výsledků výzkumu skrze influence dotýkající se jednotlivých interpretací.

6.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Všichni participanti museli splňovat podmínku být součástí subkultury skinheads. Museli se tak sami identifikovat a s onou identifikací a daným kritériem se ztotožňovat. Ačkoliv genderová příslušnost nehrála žádnou roli, nepodařilo se mi do výzkumného souboru implementovat žádnou dívku či ženu. V rámci subkultury je otázka pohlaví jejích členů stále více upozadována a ženy i muži mají v rámci ní zcela rovnoprávné postavení. Stejná nepsaná pravidla tvořící podstatu subkultury více než 50 let jsou pro všechny stejně vymezená. Skinhead girls, stejně jako muži, na koncerty nebo festivaly chodí, ale v rámci mého pozorování šlo vždy o něčí přítelkyně. Když jsem je oslovil, ve všech případech mě odkázaly na svého přítele nebo kamarády. Samy neměly chuť se k situaci v subkultuře vyjadřovat, což jsem s jistým politováním musel respektovat. Celkem se mi podařilo realizovat rozhovory se 13 participanty. Jelikož mají skinheads ve společnosti marginální zastoupení, musel jsem zacílit na situace, kdy jsou kumulováni. Naštěstí se skinheads v mém blízkém okolí schází relativně často. A to pod záštitou hudebně kulturních akcí pořádaných zdejší skupinou Zewl Gang, která je též iniciovaná skrze fotbalové ultras, částečně i náchodské a okolní hooligans a skinheads. Outfit členů subkultury skinheads může být v běžném životě mírně přizpůsoben, ale ohledně akcí se toto pravidlo stírá, tudíž pro mě nebyl sebemenší problém skinheady jako takové definovat a oslovit je. Vzhledem k tomu,

že jsem se záměrně nevěnoval extrémně pravicovému spektru subkultury, nemusel jsem pronikat do jakýchsi zakázaných zón. Všechny akce, kterých jsem se mohl zúčastnit, byly veřejně přístupné a jediným kritériem a nutnou podmínkou bylo zaplacení vstupného, ať už se jednalo o koncert hudebních skupin anebo o fotbalové zápasy. Skinheads s ostatními subkulturami fúzují. Objevují se mezi fotbalovými ultras a hooligans, na velkých a poměrně již komerčních festivalech či po boku punkových nebo hardcore hudebních skupin. Subkultura se tak jmenovitě s punkovou subkulturou či kontrakulturou sblíží jako na konci osmdesátých a začátku raných devadesátých let. O tom pojednává například Jantulová (2015) nebo Ondřej (2016) či Werner (2023).

Abychom mohli zodpovědět základní otázku výzkumu a naplnit tak výzkumný cíl, musíme disponovat základními znalostmi o subkultuře, abychom se v ní dokázali alespoň základně orientovat. A to platí i o termínech, které jsou členy subkultury často používány. K tomu poslouží knižní zdroje, již sepsané diplomové či bakalářské práce, ale také primární subkulturní prameny, jakými jsou samizdaty nebo hudební nosiče (CD, LP, MC, EP). Nutným a primárním předpokladem k úspěchu je pak získání informátorů. Na jednu stranu jsou pro běžně pozorujícího člověka skinheads jako subkultura pravděpodobně na ústupu. Například novinové zprávy již neinformují o nějakých excesech, vzájemných nevráživostech, problémech nebo o demonstracích. Kulturní akce subkulturního typu a vymezení jako by neexistovaly. Toto téma v médiích skutečně již prakticky nefiguruje. Pokud se budeme orientovat dle vizuálního vnímání jakéhosi daného outfitu, tak potom skinheads na ulicích už prakticky též nepotkáváme. Na stranu druhou se ale konají koncerty, kde dochází k fúzování s jinými subkulturami. Například v Pardubicích v RC Ponorka probíhají koncerty, kde např. Krkonošské Matky (rocková hudební skupina ze Dvora Králové n. Labem vystupující s již vyhlášenými rockovými hvězdami) sdílí pódium i s undergroundovými kapelami jako je například NápOi!ka.³⁷ Další undergroundová subkulturní hudební skupina Lupara odehrála ve stejném klubu koncert s Motörhead revival. V RC Ponorka se pořádají i subkulturní večery zvané Oi! Spring, jichž proběhl

³⁷ Kapela vydala 2 regulérní alba (digipack CD) a jedno LP *International Pride* vydané u zahraničního labelu. Na svém druhém CD *Další Doušek* je zařazena i píseň *Vlastenecká Liga*, která odkazuje na duch původního kališnictví a pomalu se stává nepsanou hymnou Kališníků jakožto nikterak organizovaného subkulturního zázemí národoveckých a zároveň často sociálně kriticky uvažujících skinheads.

již několikátý ročník. Skinheadské prvky pronikají i do módní trendy kultury. Vychází tištěné časopisy na téměř profesionální úrovni, které mapují proběhlé subkulturní akce anebo avizují akce plánované (např. Břitva mistra Lazebníka, Retro Skins nebo Boots and Braces). V Bohuslavicích nad Úpou je aktivní hudební klub Noi!se bar, kam jsou zvané kapely s mezinárodní účastí a žánrově jde o velmi různorodý mix. V Jaroměři je aktivní hudební klub Bastion situovaný v ravelinu starého opevnění Josefov. V Novém Městě nad Metují je nově zřízený rockový klub Pod Zámkem. V Náchodě je již dlouhou dobu provozován hudební multižánrový klub Basswood, který nahradil již nefungující bar Sfinga, kde byly subkulturní koncerty pravidelně pořádány. V porovnání s Prahou, kde se většina subkulturních akcí odehrává ve strahovském klubu 007, případně v zázemí klubu Buben nebo v Besedě, jde tedy, co se týká Východních Čech, o velmi aktivní lokalitu. Jeden z největších tuzemských letních hudebních festivalů s názvem Obscene Extreme³⁸ před několika lety absorboval mezi výběr grindcore a gore grindových či thrash nebo death metalových hudebních skupin i skotské Oi Polloi nebo rumunské Scandals. Obě kapely fungují na undergroundové, potažmo skinheadské subkulturní bázi. V zahraničí sdílí s metalovými hvězdami velká pódia například němečtí skinheads Stomper 98, rakouští Frei Wild nebo švédští Perkele. Dochází tedy k jisté implementaci skinheadského hudebního stylu Oi! do velkých a částečně již komerčních sfér. Tento trend můžeme vidět i na poli skinheadského hudebního stylu vznikuvšího v osmdesátých letech v USA – u hardcore kapel jako Agnostic Front nebo Madball.

Zacílil jsem proto na místa subkulturního setkávání. Okresy Trutnov a Náchod měly již v devadesátých letech renomé velmi aktivních lokalit (Mareš 2003). Toto podhorské prostředí Krkonoš rozprostírající se na pomezí blízkých Sudet skýtalo velké množství skinheadů, kteří byli velmi aktivní. Působily zde hudební skupiny, které nemůže vynechat žádná práce, jež se orientuje na budování tzv. scény, ať už jde o scénu ultrapravicovou, kališnickou nebo později nepolitickou. Scénou pak rozumíme

³⁸ Festival Obscene Extreme je světoznámým unikátem, který by si zasloužil svůj vlastní empirický výzkum. Každý rok se v místě jeho konání setkává několik tisíc lidí až ze sedmdesáti různých zemí světa, aby se společně bez jakýchkoliv předsudků bavili a pod hutnými tóny navenek „drsné a tvrdé“ muziky vytvářeli mírumilovnou a neopakovatelnou atmosféru. V dobách svého vzniku byl tento festival žánrově orientován převážně na grind core, avšak postupně si vyčleňuje prostor nejen pro další odnože extrémního metalu jako je thrash či death metal, gore grind či mince core, ale i pro punk rockové nebo Oi! stálice, které zapadají do festivalového konceptu, který je striktně antifašistický, antirasistický a ponejvíce pak antihomofobní a antisexistický.

část subkultury, která je velmi aktivní a svými činy se často podílí na aktivitách jednotlivců i v rámci sociálního hnutí. V roce 1993 zde byla založena pobočka mezinárodní organizace Bohemia Hammer Skins, jejíž činnost byla ukončena až zásahem Policie ČR v roce 1998. Konalo se zde několik koncertů, a to i s mezinárodní účastí několika set lidí.³⁹ Vycházelo zde několik samizdatů a místní organizace Vlastenecké ligy zde měla situované své aktivní členy i včetně hlavního centrálního pokladníka. Kališníci jakožto členové občanského sdružení Vlastenecká liga zde vydávali a distribuovali svůj samizdat Hron. Okolo roku 2000 zde měli své působišťe též vydavatelé dvojjazyčných samizdatů Skin-Read a původního Boots and Braces. V Hradci Králové a v Pardubicích bylo aktivních několik subkulturních skupin, tzv. crews, i skupin hudebních.⁴⁰ Využil jsem periodicky se opakujících akcí, na něž bylo avizováno skrze letáky na veřejných vývěškách. Festivaly jako Czech Death Fest, Chelsea Fest, Obscene Extreme Freak Friendly Festival se projeví jako ideální prostřední pro počátek záměrného výběru účastníků výzkumu pro jeho co největší reprezentativnost, neboť se zdejší lokalita stává jakousi spádovou oblastí, kam vždy zavítají skinheads z mnoha různých směrů a měst ČR. Vybrané osoby tak splňovaly podmínku potřebných vědomostí a znalostí či zkušenosti z daného prostředí (Gavora, 2010: 183). Tím mohl být podán co nejbohatší a nejrealističtější obraz bez jakýchkoliv nechtěných povrchních impresivních postřehů. Má osoba jako osoba výzkumníka dala skrze výběr význam respondentům, kteří posléze dali význam danému tématu. Gulová & Šíp to nazývají realizací dvojí hermeneutiky (2013, s. 107). Vzhledem k zachování anonymity nebudu uvádět jednotlivá menší města, ze kterých jednotliví partcipanti pochází. Ale ve výzkumném souboru jsou určitě zastoupena tato (jim nejbližší) větší

³⁹ Koncerty Big Wood 1-3 se konaly bez zájmu policie a jejich atmosféru mohou dodnes přibližovat reporty z dobových fanzinů. Vystupovaly zde mimo téměř domácích hudebních skupin jako Buldok nebo Diktátor či Excalibur i zahraniční skupiny. Výčetem například: Krátky Proces nebo Biely Odpor ze Slovenska, Battle Zone a No Remorse z Velké Británie nebo Konkwista 88 z polské Wroclawi. Koncert konaný o pár let později v malé obci Jívka již byl policií monitorován. Ačkoliv jde o ultrapravicové akce konané stejně či obdobně zaměřenými skinheads, kterými se tato diplomová práce nezabývá, přesto pokládám důležité se o nich zmínit, neboť k jistému renomé zdejšího kraje přispěly a zavedly impuls pro formování jakési opozice, která byla pokračovatelem aktivního ražení subkultury, ačkoliv v pozměněných intencích (tradicionalističtí nerasističtí Oi!skins, skinheads proti rasismu (S.H.A.R.P.), Kališníci nebo jednotlivci hlásící se k levicovým idejím – Redskins, R.A.S.H., individualisté).

⁴⁰ V Hradci Králové šlo o Knights of the Streets a DFS crew, kteří vydávali svůj fanzine Anti-Hero. V Pardubicích byla subkultura orientovaná více na hardcore nebo naopak na tradiční klasické reaggae. Hudební skupiny v této lokalitě působící jsou často doposud aktivní. Např. Street Machine, Jedna Krev, PrOi!ekt, Region B, P.L.H., BootBoi!s, Lupara a další.

česká města: Pardubice, Hradec Králové, Dvůr Králové nad Labem, Kralupy nad Vltavou, Praha, Náchod, Trutnov, Broumov, Ostrava a České Budějovice. Kumulativní výběr byl ukončen v okamžiku, když už mi nebyli participanti s to dát kontakt na někoho dalšího, kdo by se chtěl výzkumu dobrovolně zúčastnit. Snowball sampling tak byl pro tento výzkum ukončen.

Berlínské intermezzo

Jelikož jsem s přípravami na získávání informátorů pro moji DP začal hned po schválení tématu svým panem vedoucím, tato aktivita mě přinutila vycestovat i za hranice ČR. Jeden participant hlásící se k Redskins jakožto k levicové části subkultury, mi sdělil, že v Berlíně proběhne jednadvacátý ročník UZ Pressefestu, na kterém vystoupí mimo další interprety spjaté se subkulturou i italská komunistická Redskin kapela Banda Bassotti. Zprostředkovaně jsem se tam měl setkat i s dalším informátorem, který měl zájem na výzkumu participovat. Levicoví skinheads jsou v České republice minoritou a já jsem je chtěl do výzkumného vzorku zařadit. Měl jsem zrovna pracovní volno, a proto jsem neváhal tento Volkfestival navštívit. Byl jsem přesvědčený, že bude pro moji práci přínosem v otázce autentičnosti a originality. Pozorování jako takové by totiž mělo být nedílnou součástí mapování terénu. Nehledě na to, že o levicové skinheadské subkultuře neexistují prakticky žádné informace. Využil jsem volného pracovního víkendu a vyrazil vstříc pomyslnému dobrodružství do čtyřmilionové metropole.

Návštěva tohoto dvoudenního festivalu konaného pod záštitou Deutsche Kommunistische Partei (dále jen DKP) mi výrazně pomohla k pochopení dalších souvislostí i k získání dalšího cenného informátora. Setkání všech komunistických a striktně levicových stran a jejich mládežnických organizací se konalo 27. – 28. srpna na náměstí Rosy Luxemburgové v samotném centru Berlína. Na tomto náměstí mají svůj centrální obchod autonomní levicové organizace Die Linke, Junge Linken, Sozialistische Deutsche Arbeiterjugend (SDAJ) a ústředí zde má situované i DKP, která v okolí zajišťuje chod několika knihoven. V jedné z nich jsem si zakoupil i německy psanou knihu *Skinheads – Antirassisten oder Rechteschlaegern?* a byl jsem celkově velmi překvapen pestrou škálou nabízených knižních titulů. Celé náměstí bylo

lemováno stánky jednotlivých komunistických stran z celého světa, v nichž se prodávaly či přímo rozdávaly propagační materiály. Zaregistroval jsem přítomnost komunistické strany z Chile, Kolumbie, Turecka, Kurdistánu, Kuby, Íránu, Palestiny, Španělska (Partido Comunista de los Pueblos de España pro tuto příležitost vydali svůj informační občasník v německém jazyce), Řecka či Itálie. K dispozici byly tiskoviny, knihy či oblečení za tzv. solidární ceny nebo symbolické poplatky. Svůj vlastní stánek s názvem „Communist Queers“ měli i homosexuální členové DKP, které lidi podporovali vzhazováním příspěvků do přistavené kasičky anebo přímo koupí duhové vlajky s implementovanou rudou hvězdou uprostřed. Na oplátku zájemcům dávali útlou brožurku vypovídající o postavení homosexuálů v antikapitalistické revoluci. Sloupy veřejného osvětlení byly ozdobeny rudými vlajkami s modifikovaným srpem a kladivem a přítomny byly i billboardy a transparenty s vyobrazeným V.I. Leninem či Karlem Marxem spolu s jeho souputníkem Friedrichem Engelsem s přidávanými podtitulky o solidaritě a míru. Mnoho řečníků z obou instalovaných pódíí vyjadřovalo nesouhlas s vměšováním se do záležitosti konfliktu Ruska a Ukrajiny a apelovalo na mírotvornou politiku. Na jednom z pódíí vystoupil i manažer Redskin kapely Banda Bassotti David Cacchione, který zájemcům přiblížil organizování solidárního Antifašistického karavanu na vzdálený Donbass, kam již dvakrát dovezli humanitární prostředky potřebným. Řečníky střídali hudební interpreti ať už jen s doprovodnými kytarami či s doprovodem celých hudebních těles. Namátkou šlo o skupiny Compania Batalclan, Betty Rossa, Alles.Scheizse aka Culcha Bandera nebo Attila the Stockbroker, který v osmdesátých letech na půdě Velké Británie působil společně i s hudební skupinou The Redskins.

Vstup byl zdarma a po dobu celé akce jsem nezaznamenal žádný incident. Pro zájemce byly připraveny další kulturní programy v podobě přednášek, debat či divadelních vystoupení a příležitostní gurmáni mohli ochutnat národní speciality jednotlivých komunistických světových partají. Zdarma byly také rozdávány tiskoviny Unsere Zeit a deník Junge Welt. Přítomno bylo i několik jedinců s ryze skinheadskými outfit atributy či skinheadským tetováním. Pod heslem a bannerem „Arbeiter aller Länder, vereinigt euch!“ se sešlo několik generací. V ten samý den se konala berlínská Love Parade a návštěvníci měli možnost navštívit muzeum kapitalismu v nedaleké autonomní čtvrti Kreuzberg, která je obývaná převážně squattujícími punkery a skinheady. Respondent, na kterého jsem v ČR získal kontakt, se na festivalu opravdu

objevil, zkontaktoval mě pomocí mobilního telefonu a rozhovor jsme skutečně realizovali.

6.3 IDENTIFIKACE PARTICIPANTŮ

Participant v rámci rozhovorů specifikovali, k jaké odnoži skinheads se v rámci subkultury hlásí nebo s jakou se přímo ztotožňují. To se následně ukázalo jako důležitý fakt ohledně relevantnější a validnější vypovídající hodnoty participujících skinheads. Dva z nich se identifikovali jako Redskins, jeden naopak jako Nazi Skin a jeden, který byl determinován oblibou v Black Metalu, jako Satanic skinhead. Zástupci tradiční nerasistické odnože byli celkem čtyři a vlasteneckých skinheads, kam jsem zařadil jak individualisty, tak Kališníky, bylo celkem pět.⁴¹ Přirozeně se tak výzkumný soubor stal zástupcem všech kontrakultur a součástí dané subkultury a jejich samotné zastoupení koresponduje s jejím aktuálním zastoupením a rozdělením. Vlastenci a tradicionalisté zaujímají v ČR majoritní postavení. Převážná většina mnou oslovených skinheads jsou členy subkultury od 90. let minulého století, přičemž čtyři z nich (DusBaba, Metlák, Mrazík a Škodovák) se členy stali již v rozmezí let 1990–1992. Věkový průměr informátorů čítá 41 let. Nejmladšímu bylo v době realizace rozhovorů 33 let a nejstaršímu 51 let. Průměrný počet roků strávených jako člen subkultury čítal 26. Nejkratší dobu setrvání jako členové subkultury zastupují Mára a Hátle – 16 a 17 let.

Předzívky jsem informátorům vzhledem k nutnosti zachování anonymity přiděloval mnemotechnicky sám. Všem jsem ji posléze sdělil pro případ, že si budou chtít své výpovědi zkontrolovat. Pseudonymy vznikaly způsobem, že buď nejvíce zrcadlily nějakou jejich typickou vlastnost nebo pracovní pozici či jejich originální aktivitu, kterou vynikali. Do schématu rozhovoru jsem zařadil pro bližší představu o fundovanosti jednotlivých členů i otázku, zdali jsou sami v rámci subkultury nějak aktivní. Mára již 12 let vydává webový fanzine, vydal také 2 čísla vytištěného samizdatu a začal hrát v hudební skupině. Hátle je členem Oi! kapely a nahodile

⁴¹ To neznamená, že by Kališníci byli oproti běžně vlasteneckým skinheads nějak důsledně organizovaní. Kališníci jsou však v rámci subkultury skinheads specifickou skupinou, která si v mých očích zasluhuje vzhledem k historicky sociologickému pojetí daného tématu samostatnou zmínku, proto jsem jí věnoval i vlastní kapitolu v teoretické části.

pořádá koncerty spřízněných kapel. Sabbath je zpěvákem a zakládajícím členem Oi!Punkové kapely. Andreas pořádal koncerty a „pouštěčky“.⁴² Zbytek informátorů se situoval do podporovatelů subkultury tím, že podle svých možností „jak jen to jde“ navštěvují koncerty nebo kupují samizdaty či hudební nosiče.

Pro přehled jsem zařadil další otázku, která měla přiblížit znalost o jiných subkulturách či alespoň jisté povědomí o nich. Mezi nejvíce zmiňované a skloňované patřily tyto subkultury: levicový a pravicový punk, extrémně levicová a pravicová skinheadská subkultura, metal, rock-a-billy, grindcore, hardcore, emo, techno, gothic, rap, rastafari, country, hooligans, psychobilly, Rude boys, hipsters, trampové. Andreas pak zmínil i vznik stále nových subžánrů. Může se tedy konstatovat, že skinheads přehled o jiných subkulturách mají a nežijí v nějakém vzduchoprázdnu či mikrosvětě. Předpokladem je, že je to dáno vlastní identitou a vymežováním se vůči často antagonistickým nebo naopak velice spřízněným sub a kontrakulturám. Tradicionalisté a vlastenečtí skinheads, Kališníci, se vůči více politicky zainteresovaným frakcím či součástem subkultury vyjadřovali dosti pejorativně. Hátle: „*Tahle země dostala na prdel z obou stran a jen tupec může sympatizovat s něčím takovým.*“ Další Kališník s pseudonymem Škodovák shrnul své postoje následovně: „*Pohrdám jimi a vymezuji se vůči nim. Má rodina si s oběma režimy v minulosti užila své.*“ Stejný postoj doplňuje Metlák: „*Pro mě je to hnůj. Tohle má být o třídním boji, o revoltě, odporu, a hlavně o hudbě, kamarádství.*“ Silně vlastenecký a proevropský patriot Kačerelli zpolitizované součásti neřeší ani nehodnotí. Řidič jakožto jediný zástupce extrémní pravice ostatní ideologicky zabarvené součást subkultury nehodnotil, neboť má „*jednu politiku jako nazi a šlus*“. Mrazík jakožto zástupce minoritní větve Satanic odpověděl, že „*pokud chceš, tak si můžeš najít dobrý věci kdekoliv. Záleží, jak to máš nastavený uvnitř.*“ Mára jako představitel levicových skinheads se negativně vyjádřil směrem k rasistickým a fašistickým skinheads: „*Fašismus nevyžaduje hlubší rozbor společnosti, tak jako levice, fašismus staví na síle a právu silnějšího na autoritě a davu,*

⁴² Jde o situaci, kdy si dotyčný pronajme prostor, kde následně reprodukován přes zesilovací DJ sound system soustavu použít oblíbené písně všech různých žánrů od Oi! přes Punk rock, Hardcore až k reggae a ska. Některé songy se již staly doslova evergreeny. Soudě dle oblečení návštěvníků koncertů se stali velice oblíbenými například Operace Artaban, Haymaker, Evil Conduct, Booze and Glory, Smegma, Los Fastidios, Perkele, The Oppressed, Stomper 98 nebo Scharmützel. Legendami či minimálně stálicemi v tomto ohledu jsou pak The Clash, The Exploited, Symarip, 4 Skins, The Business, Blitz, The Last Resort, Cock Sparrer, Infa-Riot, Cockney Rejects, Discipline, Oxymoron, Boehse Onkelz, Angelic Upstarts, Loikaemie nebo Stage Bottles.

na rychlých řešeních, na všech těch animálních pudech, které v sobě člověk stále má...“. Levicové skinheads hodnotí takto: *„Punk a vše na něj navázaný má v sobě kontrakulturní podtext, a to mě na tom vždy oslovovalo, že to v člověku pěstuje kritické myšlení a rozhled. Z toho samozřejmě vychází, že levicové skins hodnotím pozitivně až na část RASH slepě věřící v bolševické nesmysly...“.* Obdobný názor má další Redskin zvaný Soudruh: *„Extrémní pravici nemám rád. Respektive ať si dělají, co chtějí, rovnováha musí být, ale ať nikoho nenapadají, neuráží. To je svinstvo. Na levicové scéně mám rád smysl pro spravedlnost, mír, respekt, solidaritu. Ale štvou mě různé neshody typu „ty seš moc komunista, ty moc nacionalista, ty seš leninista, ty moc anarchista...“.* Přes různé diverzifikované pohledy na politickou angažovanost je překvapivé, že dokáží koexistovat a užívat si společně hudebně kulturních akcí.

Jako důvod své identifikace jakožto levicových skinheadů uvedl Mára se Soudruhem souhlasně reakci na politickou krizi, kterou přičítají nefunkčnosti kapitalismu a laxnosti pravicových politiků. Byli jediní, kdo chtěl podrobněji téma své světonázorové orientace rozebírat. Soudruh vzpomíná na složitý start a finanční podhodnocení, když byl coby čerstvý absolvent a premiant otcem. Aktuálně se jeho přesvědčení vlivem současné vládní pětikoalice opět ostře radikalizuje a svoji zlost směřuje *„přímo proti kapitalismu a neoliberální tržní disharmonii. Nosím i hodně rudý symboly a vůbec se za to nestydím. (...) Tahle doba ze mě dělá opravdu komunistu, Redskina.“* Mára začal skrze texty reggae interpretů o světě přemýšlet kriticky a po vypuknutí světové ekonomické krize se *„jasně vrhl doleva“*. Dle jeho slov nemůže být apolitický, když je situace pod taktovkou *„ekonomickým fundamentalismem zaslepené ODS horší a horší“*. Nesouhlasí se sobeckým individualismem a vymezuje se vůči nacionální pravici, která *„se chopila sociální agendy“*. Sám sebe označuje jako radikálního socialistu.

Vzhledem k poměru návštěvnosti koncertů a fotbalových klání ze strany osob ženského pohlaví vůči mužské entitě mě zajímalo, jak vnímají absenci ženského prvku v subkultuře její členové. Proto jsem do výzkumu zakomponoval otázku, která taktéž dokázala přiblížit podstatu a vnímání toho kterého informátora. Do interview jsem se snažil zanést i „nastolení raportu, jakožto příjemného a uvolněného ovzduší“ (Gavora, 2010: 202), které jsem pak notně využíval mezi členy subkultury.

7. ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Pro větší přehlednost a autenticitu jednotlivé citace informátorů uvádím psané kurzívou a dávám je do uvozovek. V rámci ještě lepší orientace jsou za citacemi zveřejňovány i jejich přidělené přezdívky. Uvědomuji si, že „analýza a interpretace dat jsou přímo závislé na povaze dat a teoretickém zázemí výzkumu. Proto prostupují celý proces kvalitativního výzkumu – v souladu s interaktivní povahou výzkumu neustále zvažujeme, o čem data ve vztahu k teoriím vypovídají.“ (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019: 277). Bylo tak umožněno vytipování hlavních témat. Kódování se stalo nezbytnou součástí získaných rozhovorů. Pro zpracovávání jsem nepoužil žádný specializovaný software, ale vystačil jsem si s tabulkovým a textovým editorem pod správou MS Word a MS Excel. Po vyhledání nadřazených témat při opakovaném porovnávání s původním textem jsem přistoupil k hledání společných specifik napříč všemi rozhovory (Gulová & Šíp, 2013: 109). Skrze tento přístup jsem mohl přistoupit k interpretaci. V IPA neexistuje žádná jediná pravda a je reflektován názor a postoj informátorů. Jak podtrhuje Buriánek (2008: 26), tak je v zájmu principu zachování vědeckosti a komplementarity, která je vnímána jako vzájemné doplňování obrazu na základě mnoha určení, aby používané postupy umožnily empirickou kontrolu a byly objektivní, tedy nezávislé na osobě badatele. Aby byly dále cílevědomé, systematicky zaměřené, heuristicky plodné a objevitelské ve smyslu přínosu nových originálních či nevšedních poznatků. Veteška (2016) navíc dodává, že cílem kvalitativního výzkumu je porozumět lidem a událostem v jejich životě. Porozumět člověku a pochopit jeho vlastní hlediska. Soustředí se proto na subjektivní svět těchto osob. Nástrojem zkoumání jsou pak vyčleněné výzkumné metody a potažmo i nabyté zkušenosti výzkumníka (s. 244). Zde je důležité zmínit, že především subkulturní příslušnost určuje samotné postoje, jak o tom referuje Toffler (1992: 150). Styl života není tolik ovlivňován příslušností ke třídě, ale svazkem se subkulturou. A volba životního stylu ovlivňuje budoucnost každého člověka. Zavádí totiž řád, kritéria a soubory principů, skrze které člověk dělá každodenní rozhodnutí.

7.1 AKTUÁLNÍ STAV SUBKULTURY SKINHEADS

K tomuto tématu se váží pomocné otázky koncipující obsah polostrukturovaných rozhovorů a pomocí příslušných kódů toto nosné téma můžeme rozdělit do několika stěžejních částí. Nejprve se zaměřím na charakteristiku subkultury z pohledu jejích členů. Jak ji vnímají i v porovnání s předchozími roky. Vzhledem k vysoké míře přehledu a povědomí jejích členů jakožto informátorů o dalších subkulturách přikročím k definování pozice, kterou dle nich skinheads mezi ostatními subkulturami zaujímají. Pokusím se najít spojitost mezi zaujímáním pozice se stylovostí, která může být buď tradiční nebo ustupující jistým moderním trendům. V poslední části analyzující aktuální subkulturní stav budu analyzovat subjektivní vzhled. A to emickým subjektivním vnímáním. Jak skinheads hodnotí ostatní členy subkultury, se kterými jsou v interakci. Také se pokusím zanalyzovat presenci skinhead girls neboli renees.

Skrze náš výzkumný soubor je aktuální subkultura skinheads definována jako stárnoucí, umírající, generačně stagnující, s absencí nové krve, mizející a vysoce věkově nadprůměrná a doslova mizející. „*Stárne a už cca 8 let nepřichází žádná mladá krev, nejmladším skinům je dnes 28, v době kolem roku 2005 byl člověk v tomto věku pomalu veterán scény.*“ (Mára, s. 1, ř. 33-35). Soudruh ještě dodává, že ke všemu je navíc i politicky se radikalizující s ohledem na nahrazování extrémně pravicových pozic levicovým elementem. „*Naopak se začal zvedat počet těch levicových, které formuje idea Antifašistické akce a nenávisť proti narůstajícímu rasismu a nesnášenlivosti. Takže těch nepolitických a neracistických zůstala teď jen hrstka. Prostě se to přeměnilo na boj rasistů opravdových či latentních proti antirasistům.*“ (Soudruh, s. 1, ř. 20-24). Doplňujícími otázkami bylo zjištěno, že se levicovní skinheads Mára a Soudruh skutečně ostře ohrazují proti krokům aktuální české vládní koalice v čele s pravicovou stranou ODS. Zkušenosti s předchozími lety, kdy byla tato strana taktéž ve vedení země, je utvrzují v antagonismu. Ačkoliv tyto informátoři nevyjmenovávají přesně definované ideologie, ke kterým se hlásí, k latenci jejich přesvědčení nedochází a míra odhodlání a radikalizace přímo koresponduje s ekonomickou situací a celosvětovým děním.

Pokud jde o porovnání aktuální subkultury s jejím stavem v předchozích letech, tak je více než evidentní, jakými proměnami prošla. Část participantů výzkumu uvedla, že je subkultura nejednotná, rozdělená a ideově či názorově rozdílná. Vyskytly

se i poznámky, že vyprchává její dávná radikalita a zpupnost. Všech pět vlastenecky orientovaných skinheads výzkumného souboru zároveň dokládá, že extrémně pravicová součást subkultury již prakticky neexistuje. Že dříve byla subkultura a s ní související scéna více radikální. Řidič zdůrazňuje, že Nazi skins už prakticky nejsou. „*Bud' toho nechali, nefungují a nebo jsou v kriminále.*“ (s. 1, ř. 12). Kačerelli to přikládá tlaku ze strany státního aparátu a dlouho trvajícím represím, skrze které se skinheads s radikálnějšími postoji snaží být méně viditelní, tudíž více nenápadní: „*několik dekád pronásledování, zavírání a domovních prohlídek. Jsou lidé více opatrní a méně viditelní.*“ (s. 2, ř. 32-34). Metlák předchozí sdělení doplňuje takto: „*Jiný lidi zestárli, bojí se o sebe, nemaj čas, nechtěj, maj rodiny, splátky. Nechtěj se zviditelňovat, mít problémy.*“ (s. 1, ř. 22-23). Současně odkazuje na přesun subkultury na úroveň abstraktnosti sociálních sítí: „*ty mladí lidé tráví teď většinu času na sociálních sítích a na drogách. Dřív to byla masová záležitost, něco nového. Do lidí pronikla obrovská energie po vydání prvních skinheadských kapel.*“ (s. 2, ř. 6-8).

Hlavoun s Márou také ještě poukazují na její extrémní jinakost, kdy se z ulic přesunula do virtuálního světa, kde se vytrácí úcta, respekt, živelnost a opravdovost. „*Sociální síť a youtube to vše smrskly na určitou verzi subkulturního konzumérství...*“ (Mára, s. 1, ř. 26). „*A pro mladé už není zajímavá, protože je zbytečně drsná a zbytečně reálná – nese totiž břemeno odpovědnosti za vlastní činy. Je to subkultura, která nevyhovuje dnešnímu pohodlnému světu.*“ (Hlavoun, s. 3, ř. 29-31). Novotná – Heřmanský (2015: 181) popisují, jak se skinheadská subkultura stává slábnoucí a mizející z důvodu nástupu moderní mainstreamové kultury. Subkultura se musí potýkat s politickými, sociálně-ekonomickými a kulturními transformacemi a neustálými společenskými přerody.

V rámci celkového zhodnocení si Hanýs s Řidičem kladou otázku, jestli vůbec nějaká subkultura existuje. Naopak Hátle se Škodovákem ji pokládají za nejlepší na světě a Metlák ještě dodává, že jde o „*věrnou základnu přeživších*“. „*Lidé se scházejí na koncertech, které si většinou dělají sami. Často mívají k sobě blízko, tak pořádají různé výlety, oslavy narozenin, zajdou na fotbal, na pivo.*“ (s.1, ř. 23-31). Třetina participantů subkulturu vnímá jako politicky rozštěpenou, rozkročenou od extrémního leva po marginální extrémní pravo, zpolitizovanou a extrémně ideologicky roztržštěnou a nejednotnou. Tento stav deklarují plošnými nebo osobními případy. Andreas reflektuje situaci citátem svého oblíbeného autora: „*Když někdo moc žere náboženství, nebo nějakou politickou směr, dřív nebo později se z něj stane idiot.*“ (s. 2,

ř. 41-42). Ačkoliv politické roztržštění subkultury popisuje v tomto duchu a přirovnává ho k vykonstruovaným mikrosvětům, na celkovém zhodnocení a na následném setrvání v subkultuře to pro něho, stejně jako pro ostatní, nic nemění.

Pozici mezi ostatními subkulturami zaujímají skinheads dle jejich vlastního zhodnocení z převážné části jako velmi nevýraznou a slabou. DusBaba, Mára a Řidič toto přitom stále ještě připisují jisté kompromitaci ze strany neonacistů, se kterými jsou i dnes často skinheads v jejich pohledu zaměňováni. Viz Mára (s. 2, ř. 1-3): „*Dnes už bych řekl, že se to hodně zlepšilo z pohledu ostatních z punku vycházejících subkultur a s tím, jak po roce 2005 začali mizet aggro naziskini v bombrech, tak se na skinheads nedívá s takovou nedůvěrou.*“ Řidič přirovnal oblíbenost skinheads tímto způsobem: „*Jak kamioňáci mezi osobákama – každé je na ně nasranej.*“ (s. 1, ř. 33). Hanýs, Škodovák, Soudruh a Metlák se vyjádřili naopak ve smyslu, že skinheads jako subkultura zaujímají pozici vůdčí a plnou respektu. Předposledně zmiňovaný odpovídá na otázku následovně (s. 2, ř. 16-19): „*Stále mají asi pozici takovou tu silnější. Skrze pověst a renomé rváčů a drsnáků. Ale už se nad tebou nikdo nepozastaví. Spíš si v těch hadrech připadám čím dál častěji jako dinosaur. Jako chodící exemplář. Ale bez těch hadrů si zase připadám jako trol, kterej nikam nepatří.*“ I ti, kdož ji hodnotí jako extrémně zpolitizovanou, stárnoucí, mizející a nekohezní, ji v rámci jejího statusu dokáží zhodnotit jako stále viditelnou. V tomto ohledu jde o velmi nekonzistentní hodnocení a v jistém smyslu se dá předpokládat, že byly tyto odpovědi ovlivněné vlastními představami, touhami nebo lucidním sněním narátorů. Dá se částečně předpokládat i jistá dávka ironie a nadsázka či sarkasmus.

Nakolik souvisí ona „viditelnost“ se stylovostí či konzervativním lpěním na tradicích, analyzuji v následujícím odstavci. Téměř všichni informátoři se shodují na faktu, že styl daný subkulturou je neměnný, lpící na tradicích, konzistentní a konzervativní. Pouze zástupci krajně nacionalistických proudů (Kačerelli jako zástupce evropského patriotismu a nacionalismu a Řidič jako minoritní zástupce sudetských Nazi skins) podtrhují, že se styl stal více individuálním (například nošení sportovních tenisek namísto těžkých bot s ocelovou špičkou) a poněkud skrytějším a méně nápadným. Ostatní zastoupení vlastenečtí skinheads, levicoví skinheads, nepolitická tradicionalisté a Oi! skins vnímají subkulturní znaky jako neměnné a resistantní vůči jakýmkoliv vnějším či vnitřním změnám. Styl tvoří identitu participantů a skrze něj utváří povědomí o vlastní existenci mezi dalšími mnohými subkulturami, byť ne vždy tak intenzivní, jako v dekadách předchozích.

Jak souvisí veškeré předchozí reflexe s hodnocením ostatních členů, kteří obklopují participanty našeho výzkumného souboru, rozeberu na následujících řádcích. Výčet charakteristik je široký a pestrý. V žádném případě ale nejde o jakékoliv pejorativum, pesimismus, zaváhání nebo nejistotu. Naopak jde o zásadní superlativy. Na otázku „Jací jsou skinheads, které znáš, z Tvé perspektivy?“ odpovídají výčtem takto: „*Aktivní, ne blumy jako všichni ti okolo*“ (DusBaba). „*Inteligentní, sečtělí, spolehliví, bezproblémoví, ne rváči ani opilci*“ (Hanýs). „*Inteligentní, sečtělí*“ (Mára). „*Citliví, nezmanipulovatelní*“ (Hátle). „*Silní, styloví, sečtělí, kamarádští*“ (Soudruh). *Věrní, srdcaři, krásní, hodní, leitií a dobří chlapi, usedlí a nejlepší*. Tato skutečnost opravdové soudržnosti byla zaznamenána i mnou, v rámci možnosti srovnání atmosféry několika skinheadských koncertů s chováním účastníků rockových festivalů. Dne 14.12.2023 jsem navštívil legendární festival v KD Barikádníků ve Strašnicích, kde vystoupily 2 rockové kapely a 1 metalová kapela – Aleš Brichta Project, Hattrick a Törr. Atmosféra byla naprosto odlišná od undergroundových subkulturních vystoupení, které jsem doposud absolvoval. Tzv. „kotel“ pod pódiem nebyl prakticky žádný. Nekonal se tanec pogo proslulý svojí divokostí, ale zároveň vzájemným prokazováním si úcty a respektu, jak je známý z akcí skinheadských. Návštěvníci se nevíтали nadšeným stiskem rukou ani vřelými přípitky, jako jsem běžně zaznamenával na akcích skinheadů. Hudebníci nesdíleli pódium s příležitostnými laickými zpěváky a interakce s publikem nebyla tak přímočará. Nikterak rozšířené nebylo oproti skinheads ani tetování. Bylo spíše výjimkou. O společném stylu tvořeným jasně viditelnými vnějšími znaky se taktéž nedá hovořit.

Vzhledem k takovému zhodnocení je nakonec třeba ještě poodkrýt presenci či absenci skinhead girls, která může korespondovat dle informátorů s celkovou redukcí členské základny. Dle postřehů našich informátorů skinhead girls stejně jako skinheads ubývají. Jsou spíše výjimkami s nepatrným procentem zastoupení a nejde o běžně rozšířený jev. Na tom se shodnou opět naprosto všichni stejně jako v případě hodnocení skinheads jako takových. Metlák s DusBabou vnímají skinhead girls jako fanynky kapelníků nebo partnerky skinheadů, nikoliv jako autonomní single návštěvnice koncertů, akcí nebo členek subkultury. Hanýs, Mára a Soudruh výskyt renees neboli skinhead girls prakticky neregistrují, ale poznamenávají, že v cizině jde o jev daleko rozšířenější. V ostatních zemích se i dle ostatních skinhead girls vyskytují častěji a ve větší míře.

7.2 BUDOUCÍ VÝVOJ SUBKULTURY

Aby mohl být analyzován možný vývoj subkultury vyřčený jejími členy, musí se nejprve podrobit analýze stávající stav, což bylo provedeno v předchozí podkapitole. Se subkulturou však souvisí i indikátory a témata, která ji jistým způsobem modifikují, ovlivňují a determinují. Nelze v tomto ohledu pominout například změnu textové stránky undergroundových hudebních skupin ani nelze ignorovat či opomíjet silná společenská témata. To všechno jsou indikátory, které reagovaly na minulé faktory, z nichž některé na subkulturu stále působí a ovlivňují ji. Bez takového rozboru témat zakotvených v postindustriální době se jednoduše nemůže přejít na čistou predikci existence subkultury a jejích forem v budoucnu. Na závěr této analýzy jsem přidal ještě kód „Přání“, který zrcadlí směr a možnosti, které by mohly být z pozice skinheads implikovány či indikovány, pokud by její stav měl být stabilizován nebo dokonce co do počtu členské základny zlepšován.

Vlivy, které se podepisují na situování a genezi subkultury, vyhodnotili participanti velmi pestrým výčtem. Největší váhu přikládají politické nebo ekonomické situaci a společenským tématům. Následují média, internet a sociální síť. Velkou váhu připisují prakticky neomezeným možnostem, schopnosti užívat si konzumního spotřebního života a pohodlí. Okrajově se zmínili i o omezování svobody, kdy o ní mluví jako o demokracii „na oko“ a o restriktivním politickém systému. Subkultura tak neexistuje ve společenském vakuu, jak již bylo popisováno a deklarováno v teoretické části. Vzájemnou interakcí se společností je silně ovlivňována a determinována. „Technologicky vyspělé společnosti jsou tak rozsáhlé a jejich komplikovanost se natolik vymyká chápání každého jednotlivce, že si pocit identity nebo kontaktu s celkem udržujeme jen připojením k jedné nebo více jejím subkulturám“ (Toffler, 1992: 152).

Zmíněná nosná společenská témata a veřejný diskurz, který se na subkultuře podepisuje, je vyjmenován následovně: Mezi nejnovější témata, na která subkultura reaguje, zařadili vojenskou operaci Ruská federace vs. Ukrajina, konflikt mezi Izraelem a hnutím Hamás a setrvávající ekonomickou krizi. Mimo stálá témata jako jsou imigrace, islamizace, otázka globalizace, odpor k politice EU, aktuálně zařadili ještě otázku sexuálních menšin LGBTQ a uprchlickou krizi. Taktéž neopomněli

pandemii Covid 19 a útok na WTC ze dne 11.9.2001. Mrazík uvedl čistě jako nosné téma politiku a Škodovák mimo již zmíněných válečných konfliktů uvedl postřeh interních subkulturních afér, jako je například otázka politické angažovanosti legendární slovenské punk rockové hudební skupiny Zóna A.⁴³

Nakolik se reakce jednotlivých členů na společenská témata propisuje i do textů hudebních skupin, si vykládají informátoři takto: Téměř polovina participantů je přesvědčená, že se texty nijak nemění a že jsou přebírány i do jiných hudebních stylů, hlavně pak do metalu. Jako pozitivní vidí fakt, že se zvuková stránka neustále zlepšuje (tzv. upgrade). Stejný počet participantů tvrdí, že texty naopak měknou, zjemňují, přizpůsobují se době a že nejsou tak přímočaré. Zde je tedy vyváženost mezi stabilitou textové stránky a reakcí na nově přichozí vlivy velmi nerozhodná. Jedna skupina totiž říká, že reflektují stále stejné problémy, načež druhá skupina popisuje, jak se do nich aktuální témata propisují a jak se sdělují jemnější formou. Odpověď na danou otázku je tak složitá, že by se jí dal věnovat celý sociologický výzkum či na ní postavit případová studie. Skrže pozorování a možnou analýzu hudebních nosičů a samizdatů v průletu předchozích let konstatuji, že se aktuální témata do textů subkulturních hudebních skupin propisují, nicméně jsem vyjma extrémně pravicových hudebních skupin žádnou změnu ve stylu projevu co do přímočarosti veskrze nezaznamenal. Odstavec ukončím parafrázovanou myšlenkou Gioia: I když hudba třeba žádnou kmenovou příslušnost nevyjadřuje, fanoušci si ji stejně vytvoří. Hudební vkus je

⁴³ Frontman skupiny Zóna A Peter Schredl alias Koňýk čelí ze strany spíše levicově angažovaných punkerů a skinheads kritice, že se aktivně podílí na politické činnosti spadající pod nacionalistické, silně pravicové a konzervativní politické strany. Titíž mu vytýkají i jeho osobní vazby na čelní slovenské neonacisty, ať už bývalé nebo současné. Koňýk uveřejnil několik pamfletů ve snaze se očistit a rehabilitovat, nicméně koncerty Zóny A jsou v rámci části punk rockové a Oi! scény bojkotovány, mařeny či ignorovány. Zóna A se tak skrže tento přístup stává stále populárnější v kruzích více vlastenecky orientovaných a neantifašistických. Stává se tak živoucí legendou, ať už nenáviděnou nebo naopak vzývanou a obdivovanou. Je tak pro mnohé ztělesněním pranýřovaného ideálu razícím podstatu toho, že punk rock je (či by měl být) především o svobodě, a to i o svobodě slova, vyznání, názorů a politického přesvědčení. V prosinci roku 2023 byl na sociálních sítích uveřejněn plánovaný koncert Zóny A v Hradci Králové, kde má vystoupit thrash metalová skupina Sadistic Hannibal z Jičína, punková skupina Barkas z Hradce Králové a Pardubic a skinheadská skupina Violent Station z Děčína, která byla presentována i na ultrapravicovém výběru Skins´Songs vol. 4, který je pokračováním dnes již legendárních a velmi raritních a sběratelsky ceněných výběrů 1 – 3, na kterých participovaly největší extrémně pravicově orientované hudební skupiny své doby.

zdrojem skupinové identity, jež nalézají vyjádření v nesmírně intenzivních projevech solidarity a sounáležitosti (2021: 41).

Budoucnost vidí skinheads i skrze status v jejích očích umírající, mizící a stárnoucí subkultury optimisticky. „*Přijdou noví, nezemře to, lidi nebudou jen u TV, ale budou chtít být s dobrou muzikou.*“ (DusBaba). Andreas sděluje, že „*přijde nová krev, kterou osloví hudba s názorem.*“. Zde navážu na Zbořila, který předkládá vlastní vizi názorové soudobosti takto: „Sociální a příjmové rozvrstvení se prohlubuje, stát ztrácí legitimitu kvůli své snížené schopnosti ovládat ekonomiku a realizovat účinné sociální programy. Mizí důvěra v etablované politické síly.“ Doplnuje, že korupční skandály jsou stále četnější, rozmáhají se pravicově populistické proudy, ale i nové síly na levici jako jsou antiglobalizační hnutí (2002: 143), což bylo evidentní u zповědí našich informátorů radících se k R.A.S.H. / Redskins. Hátle, Metlák, Soudruh a Sabbath jsou přesvědčeni, že tu v budoucnu subkultura stále bude, byť samozřejmě se stárnoucí členskou základnou (Sabbath ji přirovnává k budoucí „skupině gerontů“ a Hátle mluví o „stárnoucích dětech ulice“). Mrazík s Hlavounem se dle jejich vlastních slov „nechají překvapit“ a podle Máry a Škodováka se vlivem globalizace rozšíří do dalších zemí, kam bude doslova expandovat: „*že se to přesunulo do jiných částí světa, kde to žije mnohem víc a láká to i tamní mládež a tím místem je především Jihovýchodní Asie a řekl bych, že i pár zemí v Latinské Americe a Mexiko.*“ (s. 2, ř. 41–43), nebo „*...domov si to našlo v zemích jako Indonésie, Malajsie, Singapur, v Barmě např. hodně punks, takže spíš tam bych se díval, jak se to bude vyvíjet, jestli se to taky vyčerpá či ne*“ (s. 6, ř. 12-15). Ulice je pro skinheady stále reálným živoucím prostředím sociální teatrality, které je predisponováno k dobrodružství a evokuje vření a vitalitu, jak ji popisuje Maffesoli (2002: 116). Hanýs si myslí, že se subkultura odpolitizuje a že se lidé budou chtít primárně dobře bavit. Kačerelli a Řidič jako zástupci vyhraněnějšího nacionalismu si již tradičně myslí, že žádná scéna a potažmo i subkultura nevydrží a že zmizí. A to především díky restrikcím a teroru státních institucí.

Co se týče výhledu do následující nejbližší dekády, tak ta se zdála informátorům více nečitelná než budoucnost neorámovaná. Pro Metláka, Hanýse a DusBabu bude subkultura stejná jako dnes, tj. drsná, reálná, nechtěná, vymírající. Hátle, Mrazík a Škodovák následující desetiletí neumí predikovat. Dle Andree tu bude, ale bude na ni pohlíženo jako na přežitek („pravěk“). Mára se Soudruhem její

vývoj vidí jako více levicově orientovaný, ale zároveň s vyšším stupněm nepokory, nesoudnosti a větší mírou rozhádanosti. Sabbath ji pak vidí ujařmenou nadnárodní totalitou kapitálu a globální politikou. Kačerelli a Řidič ji pak připisují všeobecný zánik, čímž vyjadřují stejný závěr jako v kontextu budoucnosti neohraničené. Jelikož převážná většina informátorů s existencí subkultury počítá, analýzu zakončím kodifikací vizí či vyřčených přání, které mně participantů sdělili ve svých naracích.

Přesná půlka informátorů by v subkultuře neměnila vůbec nic. A to buď z důvodu, že jde o reálný odraz vývoje společnosti anebo o taktickou nutnost, kdy se „odděluje zrno od plev“ a zůstávají jen ti nejvěrnější. Hanýs, Mára a Řidič si přejí, aby subkultura povstala „jako Fénix z popela“, aby „chytla novou krev“ a aby „vznikaly nové kapely“. Aby všude „dokola bylo zase více skinheadů, bombry, marteny...“. Zbývající čtyři si pak přáli (čímž završují třetí okruh „vizí“), aby se projevovala mezi členy větší míra tolerance, touha se spojovat, tmelit a jednotit a neřešily se malichernosti.⁴⁴

8. INTERPRETACE DAT

V jakém stavu se nachází subkultura skinheads očima jejích členů?

Interpretace je stěžejní aktivitou pro holistické pochopení daného tématu. Proto je zdrojem pro „vlastní analytický proces cíleným pronikáním do hloubky problému“ (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019: 278). Z pohledu skinheads, kteří byli součástí našeho výzkumného vzorku, je skinheadská subkultura postupně stárnoucí a tím pádem mizející. Nepřibývají noví subkulturní členové a s věkovým průměrem informátorů, který činí 40+, se jen s pochybnostmi dá diskutovat o subkultuře dětí

⁴⁴ Na svém CD *Na hraně* (Rabiát Records, Brno: 2018) mezi skinheads velmi populární hudební skupina Operace Artaban v písni *Skinheads Forever* popsala duch jednoty a kamarádství pro mnohé informátory vyčerpávajícím stylem: „Desítky let zpět – úplně jiný svět – a skinheadům patří ulice – kdo by to tehdy řekl, že budem tu i teď – kamarádi co drží pozice (...) Můžeš být vážný morous, mít smysl pro legraci – nejvyšší hodnotou zůstává kamarádství – pro tohle všechno žijem, já, ty a další kluci – skinheads neumírá – jsme volní jako ptáci. Oi!“. Na tomto CD je i píseň *Spojme síly* odkazující na legendární a cizími vojsky nikdy neporažené husitské bojovníky.

ulice, o tzv. Kids of the streets, Streetkids, či o Teenage warning. Skrze tento úbytek a redukcii počtu členů dochází úměrně k tomuto faktu i k mizivému zastoupení žen, které nyní tvoří jen nepatrné procento. V cizích zemích jde co do zmiňované subkultury naopak o více rozšířený a četnější jev. Částečně si však skrze svůj nezaměnitelný styl, který spoluvytváří i jejich vlastní identitu, dokáží skinheads a skinhead girls mezi ostatními subkulturami svoji pozici udržet, byť je dle jejich soudu už ne tolik výrazná a její tendence jsou spíše slábnoucí. Tato schopnost být stále v povědomí, se dá především přičítat onomu renomé, které subkultura v minulosti získávala a které se váže na dávný masový boom v letech 1990-2000, částečnou radikalitu, soudržnost a schopnost být vidět, ať už v médiích nebo na demonstracích a podobně. Někteří přičítají nepopulárnost subkultury stále přetrvávajícímu společenskému trendu zaměřovat skinheady s neonacisty. Tato kompromitace subkultury rasismem a extrémně pravicovými prvky je i důvodem, proč se některé módní prvky ze subkultury vytrácí a sama se tak stává méně viditelnou, nenápadnější a konformnější. Tento způsob menší kontrastovosti vůči majoritní společnosti razí především právě zástupci nacionalistických a pravicových pozic, což je v aktuální době jisté sociální nestability více komfortní a méně rizikové.

Subkultura je nejednotná a rozdělená, což je zapříčiněno jejím politickým roztržštěním. Ačkoliv ztrácí svoji radikalitu pramenící v minulosti z extrémně pravicových pozic, je tento element v reakci na narůstající palčivé sociální problémy a společenskou stratifikaci nahrazován pozicemi spíše levicovými. Názorová nekonzistentnost a rozšiřování hádek a umocňování rozporů je způsobena i přesunem dialogů a polí subkulturní působnosti na sociální síť. Prostor internetu je více anonymní, není tak zranitelný a osobní, tudíž se při vzájemných názorových střetech vytrácí míra respektu a koheze je tím tak stále více nabourávána.

Přes všechny tyto faktory jsou v subkultuře převažující tendence soudržnosti a subjektivního kladného vzájemného hodnocení jednotlivých členů. Čím více marginální se subkultura stává, tím větší vzájemnosti a tolerance s nutností koexistence se uvnitř ní dostává. Skinheads tak k sobě mimo virtuální svět tak typický pro postindustriální věk mají blíže. Jejich vzájemnost je tvořena i kontrastním stylem, který je spojuje a zároveň od majority odlišuje. Dávají jí na odiv svůj vzdor i proti době, která se nese ve znamení nekonzistence, nestability a přelétavého nomádství.

A jak vidí čeští skinheads následující vývoj vlastní subkultury?

Subkultura je, stejně jako tomu bývalo i v minulosti, ovlivňována a determinována politickou, ekonomickou a přeneseně samozřejmě i vygenerovanou společenskou situací. Členové subkultury citlivě vnímají veškerá nosná témata veřejného diskurzu, jakými jsou válečné konflikty, otázka imigrace, politika Evropské Unie, ale i otázka osobních svobod spjatých především s pandemií Covid 19, oslabováním demokratizačních ústavních prvků či prorůstání cenzury. Tyto faktory ovlivňují nejen následné rozdělování subkultury do různých ideových frakcí, ale například i textové náplně jejich hudebních skupin.

Členská základna subkultury se v budoucnu dle našich informátorů nebude zvětšovat. Postindustriální éra totiž nabízí paralelně s neomezenou možností lákavého konzumního postoje i širokou škálu možností vyžití, kdy může být jednotlivec členem několika různorodých skupin najednou. Subkultura je poziční zakotveností existenčně závislá na dominantní kultuře a módní trendy společnosti se na ní podepisují. Je jimi determinována. Výdobytkem postindustrialismu je především zvyšující se komfort, nestabilita, přelétavost a nomádství sociálních rolí. Pokud se noví členové subkultury náhodou sporadicky mezi staršími souputníky objevují, do několika málo let mizí. V očích informátorů subkultura skinheads přetrvává v podobě její apolitické tradiční větve a v období levicového proudu Redskins či R.A.S.H. Pravicová součást subkultury doslova vymizí nebo se stane zanedbatelně minoritní, a to již do 10 let. Jako budoucí pilíře ukotvování subkultury vnímají asijské a jihoamerické země, kde se subkultura stává stále živějším fenoménem. Informátoři vyjádřili souhlasně v obdobných podobách přání, aby se mladí vymanili ze spárů komfortu a módních trendů a vystoupili z řady šedivé masy. Zároveň si přejí, aby došlo k většímu sjednocení, utužování a možnému comebacku, který je spíše ale na úrovni jejich projektovaného snění.

Navzdory a skrze všechny zmíněné podněty, se kterými se subkultura potýká, se skinheads našeho výzkumného vzorku neinklinující k extrémní či nacionalistické pravici shodují na tom, že subkultura jako taková nezmizí, nýbrž že nadále přetrvá, byť ne jako dominantní element, jak tomu bývalo dříve.

9. ZÁVĚR

Postindustriální doba je mimo jiné též popisována jako materialistická, konzumní, definovaná spotřebním životním stylem, tržní ekonomikou, rychlým životním tempem a vysokou dynamičností spočívající v jejích sklonech k vlastní nestabilitě. Navíc je srovnávána také s citelnou mírou konfliktnosti, nemožností jasných predikcí a extrémní proměnlivostí společenských hodnot. Ačkoliv skrze svoji dynamiku, a zvláště pak proměnlivost stylů komunikace a diferenciaci kultury diskuse, nepochybně generuje jisté vzájemné odcizování lidí, stává se paralelně i platformou pro přenos informací, které napomáhají sociální až mezinárodní propojenosti jedinců. Přenos informací pak slouží jako předpoklad k možnosti sdílení odporu jako potenciální cesty změny, a to i na bázi subkultur.

Subkultura jako nedílná součást dominantní kultury potom v reakci na proklamovanou chaotičnost doby zastřešuje své členy v očekávání možnosti existence jiného systémového uspořádání. Styl a subkulturní identita se stávají pojítkem individualit. Subkultury se vyznačují resistencí proti alienaci a odosobnění. Skrze subkulturní identitu se mezi jejími členy utváří soudržnost, která následně vyústí v buď v individualitu solidárního ražení nebo v politickou angažovanost, často levicového zaměření, jež je v kontra postavení právě k postindustriálním hodnotám konzumního prožitku, kapitalismu, oslabování idejí a převaze hojnosti.

Přestože je subkultura skinheads dle zhodnocení jejích členů v rámci našeho výzkumného vzorku na ústupu a má charakter stárnoucí, mizející a slábnoucí subkultury, dá se předpokládat její expanze do mimoevropských destinací. Subkultura přetrvává, nicméně jako velice marginální a se stagnujícím počtem vlastních členů, jejichž průměrný věk se neustále zvyšuje vlivem absence nově příchozích mladších členů, kteří by se jako skinheads identifikovali. Nadále se však i přes malý počet jejích členů nedá předpokládat její definitivní naprosté vymizení. Skinheads sami sebe vzájemně hodnotí v superlativech a mimo touhy subkulturu omladit a tím znovu aktivizovat by na jejím stávajícím stavu neměnili nic. Vyřčená navíc byla četná přání o znovu sjednocování, vyšší míru koheze, soudržnosti, jednoty a vzájemné tolerance. Vzhledem k marginálnímu počtu skinheads vůči dominantní kultuře je jejich víra vzájemnými interakcemi utužována a subkulturní prostředí působí jako tmelící faktor.

Subkultura odráží stav společnosti a zrcadlí společenská témata, což se odráží i v postojích jednotlivých členů a další následné možné individuální politizaci. Tento stav se podepisuje i na textech subkulturních hudebních skupin. Dle jejích členů se jedná o přirozený vývoj, ve kterém se bezprostředně promítají specifika postindustriální éry.

Na základě zjištěných dat se nabízí otázka, zdali je možné na principech subkulturní vzájemnosti budovat například participativní ekonomiku nebo aktivizovat lokální komunitní hospodaření v opozici ke stávající struktuře společnosti, vůči níž se skinheads vymezují. Bude v budoucnu subkulturní identita mezi jejími členy iniciovat a prohlubovat nějaké formy disentních aktivit?

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2010. ISBN 978-80-87112-44-1
- BÁRTA M., – KOVÁŘ M., – FOLTÝN O. *Povaha změny. Bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-641-3
- BARTÁK, J. – DEMJANENKO, M. *Sociální andragogika. Andragogika v procesu socializace člověka*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-247-3997-7
- BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. Praha: SLON, 1998. ISBN 80-85850-59-1.
- BUCHTOVÁ, B. a kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8
- BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2008. ISBN 978-80-7373-028-4
- DAMIER, V. *Dějiny anarchosyndikalismu*. Dvůr Králové n. Labem: AF, 2016. Bez ISBN.
- DANIEL, O. *Násilím proti novému biedermeieru. Subkultury a většinová společnost pozdního státního socialismu a postsocialismu*. Praha: Pistorius a Olšanská, 2016. ISBN: 978-80-87855-90-4
- DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7
- EISENSTADT, S. N. *Multiple modernities*. Abingdon: Taylor & Francis Ltd, 2017. ISBN 9781138528482
- FOEHR, S. *Jamajka a její bojovníci*. Brno: Vaněk, 2008. Bez ISBN.
- FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*. Staré Město pod Landštejnem: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9
- FROMM, E. *Strach ze svobody*. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0290-9
- FUCHS, F. *Kytary a řev aneb Co bylo za zdi: punk rock a hardcore v Československu před rokem 1989*. Brno: DIY, 2002. Bez ISBN.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0
- GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4

- GIOIA, T. *Hudba. Podvratné dějiny*. Brno: Host, 2021. ISBN 978-80-275-0588-3
- GLASPER, I. *Burning Britain*. Praha: Volvox Globator, 2010. ISBN 978-80-7207-759-5
- GRAEBER, D. *Fragmenty anarchistické antropologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-87259-19-1
- GULOVÁ, L. – ŠÍP, R. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4368-4
- HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin, 2012. ISBN 978-80-7272-197-9
- HEITLINGEROVÁ, – A. TRNKOVÁ, Z. *Životy mladých pražských žen*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998. ISBN 80-85850-56-7
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-262-0219-6
- HEŘMANSKÝ, M. – NOVOTNÁ, H. *Hudební subkultury*. In: Janeček, Petr (ed.): *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní museum a FHS UK, 2011, s. 89-110.
- HEYWOOD, A. *Politické ideologie*. Praha: Victoria publishing, 1994. ISBN 80-85865-10-6
- HONSBAWM, J. E. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-55-0
- CHMELÍK, J. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha: Armex, 2000. ISBN 80-86244-14-8
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0
- JANDOUREK, J. *Čítanka sociologických klasiků*. Praha: 2010, Grada. ISBN 978-80-247-2934-3
- JARKOVSKÁ, L. a kol. *S genderem na trh. Rozhodování o dalším vzdělání...* Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-030-8
- JENÍK, Z. – KREJČÍ, J. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*. Krnov: Open Education a Sciences, 1999. ISBN 80-901974-7-7.
- JOHNSON, G. *Oi! a view from the dead-end of the street*. Manchester. Babylon books, 1982. Bez ISBN.
- KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-41-5
- KELLER, J. – TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-78-6
- KING, J. *Skinheadi*. Praha: BB/art s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7381-660-5

- KOLÁŘOVÁ, M. (ed). *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: SLON, 2011. ISBN 978-80-7419-060-5
- KONRÁD, O. – LINDAUR, V. *Bigbít*. Praha: Plus, 2010. ISBN 978-80-259-0023-9
- KOSTELECKÝ, J – MAŘÍKOVÁ, H. (ed.) *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe...* Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-025-4
- KRAUS, W. *Kultura a moc*. Olomouc: Votobia, 1993. ISBN 80-85619-43-1
- KROPOTKIN, P. *La Conquete du pain – Blahobyt všem*. Praha: Zádruha, 2021. Bez ISBN.
- KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2456-0
- LAWLESS, R. *Co je to kultura*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-106-0.
- LIESSMANN, P., K. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-1677-5
- MAFFESOLI, M. *O nomádství. Iniciační toulky*. Praha: Prostor, 2002. ISBN 80-7260-069-9
- MARE, M. *Česká moderní kultura*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0674-3
- MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, 2003. ISBN 80-86598-45-4
- MAREŠ, M. *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti*. Praha: MVČR, 2006. Bez ISBN.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901424-9-4
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3
- MARSHALL, G. *Skinhead nation*. Dumfriesshire: S.T.Publishing, 1997. ISBN 1-898927-45-6
- MARSHALL, G. *Spirit of '69. A skinhead bible*. Dumfriesshire: S.T. Publishing, 1994. ISBN 1-898927-10-3
- MATOUŠ, O. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2
- MATTHEWS, J. – STEWART, B. *Keltští vojevůdci*. Brno: Jota, 1996. ISBN 8085617897
- MESSICS, M. *Skinheads. Antirassiten oder „rechte Schläger“?* Berlin: Lit Verlag, 2006. ISBN 3-8258-9359-6

- MICHELA, M. – LOMÍČEK, J. – ŠIMA, K. *Dělej něco! České a slovenské fanziny a budování alternativních scén*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1314-9
- MOREE, D. 2014. *Lidé města – Urban People 16*, 2014, 3. *Být perfektní, nebo dospělí?* Pp. 439-462. FHS UK: Praha.
- MOTT, T. *Skinhead: An archive*. London: Ditto Press, 2015. ISBN 978-0-9567952-7-4
- MYERS, G. D. *Sociální psychologie*. Praha: Albatros media, 2016. ISBN 978-80-266-0871-4
- NOVÁK, T. *O předsudcích*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 1081-232-2002
- NOVOTNÁ, H. – ŠPAČEK, O. – ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, M. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3
- NOVOTNÁ, H. – HEŘMANSKÝ, M. *Shared enemies, shared friends: The relational character of subcultural ideology in the case of Czech punks and skinheads*. In: Worley, M. (ed.): *Punk, politics and resistance: Fight back!: punk, politics and resistance*. Manchester: Manchester University Press 2015, s. 170–185.
- PASÁK, T. *Český fašismus a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2
- PEARCE, J. *Skrewdriver: The First Ten Years-The Way It's Got to Be!* London: Skrewdriver Services, 1987. Bez ISBN.
- PELÁN, J. (ed.). *Na cestě k humanitě*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1264-1
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1
- RENZETTI M. C. – CURRAN J. D. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2
- RŮŽIČKA, V. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-859-X
- SKOŘEPA, D. *Asi jsme byli z jinýho těsta*. Tarantino a čert, 2008. Bez ISBN.
- SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže – uvedení do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7
- SUTOR, B. H. *Politická etika*. Praha: Oikumené, 1996. ISBN 80-86005-17-8
- ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6
- ŠEŠÍN, P. 2014. *Lidé města – Urban People 16*, 2014, 3. *Proč Bohemák napadá Bohemáka?* Pp. 463-477. FHS UK: Praha.
- ŠUBRT, J. a kol. *Soudobá sociologie III*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1486-1.
- TOFFLER, A. *Šok z budoucnosti*. Ostrava: Práce, 1992, ISBN 80-208-0160-X

TURNER, S. *Touha po nebi. Rock'n'roll a hledání spásy*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-61-9

URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-24735-627

VEDRAL, J. *Roy Ellis – The Boss Skinhead*. Praha: Optio CZ, 2023. ISBN 978-80-88011-13-2

VERNEY, V. *Boží bojovník. Jan Žižka a husitská revoluce*. Praha: Pavel Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-7593-087-3

VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky. Úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1026-9

WATSON, G. *Skins*. Shropshire: Independent Music Press, 2008. ISBN 978-178-6060-198

WERNER, J. *Pod jednou střechou*. Praha: JaS, 2023. ISBN 978-80-87654-38-5

WINOCK, M. (ed.). *Historie extrémní pravice ve Francii*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0711-3

ZBOŘIL, Z. a kol. *Žhavé sondy deseti autorů. Střet civilizací?* Praha: ELK, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

ZNEBEJÁNEK, F. *Sociální hnutí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-31-1

11. PŘÍLOHY

Ukázky transkripce rozhovoru (...):

Soudruh:

Co bylo hlavní příčinou Tvé politické inklinace v rámci subkultury skinheads?

Nepochybně moje ekonomická situace a status nezaměstnaného hned po dokončení studií na gymnáziu počátkem nového milénia. Tržní systém a neviditelná ruka trhu neměla zájem o študovaného premianta. Přišlo mi to nefér, že stát nezajistí adekvátní místo kvalitním mladým lidem, kteří chtějí pracovat! Nabízeli mi pár míst, ale za směšný plat. Lidé ve fabrikách, často bez vzdělání, brali 2x i 3x tolik. To mě opravdu radikalizovalo. Že ten start je fakt strašně moc stratifikovanej!

Byla to reakce na nějaký podnět nebo např. vyústění Tvé sociálně-ekonomické situace?

No, bylo to umocněný taky ještě tím, že jsem čekal rodinu a ty začátky pro otce – živitele jsou fakt nezáviděníhodný. Do toho bylo všude ještě dost nacistických skinheadů, kteří nepřímou ten kapitalismus a jeho zvrácenou fašistickou formu nepřímou či přímo podporovali. Takže jsem se stočil na úplně opačnej pól. Striktně doleva.

S postupujícím věkem a s různými společenskými změnami se Tvé politické přesvědčení upevňuje nebo se stává naopak latentnějším?

Je to jako na houpačce. Léta jsem se měl dobře, bral jsem slušný plat, neměl jsem vysoké nároky. Ideály jsem trochu upozadil. Ale s nástupem covidu, akce na Ukrajině, vládní pětidemolice a výmyslů Evropské unie, se vracím do starých radikálních kolejí. Neřeším neonacisty a nějaký fašismus, ale moje zlost je namířená přímo proti kapitalismu a neoliberalní tržní disharmonii. Nosím i hodně rudé symboly a vůbec se za to nestydím.

Je Tvá momentální politická orientace reakcí na aktuální dobu?

100 % ano! Kdybych byl synáčkem nějakého podležavého byrokrata nebo zajištěného podnikatele, těžko bych věřil v lepší uspořádání společnosti. Neměl bych důvod se tím vůbec zabývat. Tahle doba ze mě dělá opravdu komunistu, Redskina.

Mára:

(...)

Jaký je Tvůj věk?

33 roků.

Změnilo se něco v souvislosti s „býti skinheadem/skinhead girl“, když jsi do subkultury pronikl/a a nyní?

Mraky věcí, v době mého pronikání, tj. od roku 2006 se toho změnilo opravdu hrozně moc. Sociální sítě a youtube to vše smrskly na určitou verzi subkulturního konzumerství, ale málokdo chce něčím přiložit ruku k dílu, ale především nepřibývá mladá generace, která by to nesla dál, a tak zhruba od roku 2015 scéna, alespoň v českém prostředí, stárne a generačně stagnuje.

Takže scéna spíš stagnuje či se nějak vyvíjí? Pokud ano, tak v jakých ohledech?

Tak pokud se bavíme o našem domácím prostředí tak určitě stagnuje, stárne a už cca 8 let nepřichází žádná mladá krev, nejmladším skinům je dnes 28, v době kolem roku 2005 byl člověk v tomto věku pomalu veterán scény. Generace narozená po roce 2000 vyrůstala a hlavně dospívala v naprosto odlišném světě. Jsou tu sociální sítě, youtuberství a podobně. Jinak než my a kulturní vzorce, které platily cca do roku 2010 a nesly s sebou dozvuky 90. let, pro tuto generaci neplatí a tudíž je subkulturní vymezování úplně minulo.

Jak bys aktuálně svými slovy zhodnotil/a subkulturu skinheads?

Politicky rozkročená od radikálního leva, antirasismu po apolitismus, příklon konzervatismu až po koketování s radikální pravíci. Neustále bojující o svoje jméno a definici toho správného skinheadství, viz. spory SHARP versus zbytek, kdy každá jednotlivá podskupina, ať už jde o SHARP, RASH, apolitiky, RACKy, bude vždy tvrdit, že jen oni jsou reprezentantem toho správného skinheada a ti ostatní ne. Přitom už od dob svého vzniku v sobě skinheads zahrnují tolik vzájemných protikladů, které logicky postupem času musely vést k rozdělení dle politických názorů, protože dohromady to nemohlo existovat. Takže vlastně každá odnož je relevantní, jen představuje jednu z těch dohromady neudržitelných politických tendencí, které v sobě zahrnovali první skini v roce 69. Jako příklad těch rozporů, bych uvedl skutečnost, že skini v 69 chodili na reggae, kamarádili se s černochy z Jamajky, jejich otcové byli dělníci v odborech, ale přitom neměli problém zmlátit pár Pákistánců a podporovat Enocha Powella.

Je něčím subkultura ovlivňována? Případně čím?

Skinheadi? Ano, jednoznačně politikou a dříve médii, kdy dnes už jen historický relikv v podobě existence naziskinheada v bomberu, postupná fašizace kultu koncem 70. let, která na sebe poutala mediální zájem, postupně vedla k vymezování se a distancování se od nich, jinými nefašizujícími skinheady, což vedlo k SHARP, Redskins a podobně. A všechny ty kecy o tom, že skinheads nemá nic s politikou společného, jak se furt snaží prosazovat „přední český skinolog“, je naprostá hovadina, protože není politicky víc rozštěpená subkultura, než skinheadi (...).

Hlavoun:

(...)

Jak bys aktuálně svými slovy zhodnotil/a subkulturu skinheads?

Vymírá.

Je něčím subkultura ovlivňována? Případně čím?

Opět se odkáží k té předešlé odpovědi. Jinak ovlivňována je určitě i dalším aktuálním společenským vývojem, válkou na Ukrajině, rozšiřováním LGBT+ myšlenek, globalizací, politikou EU, ekonomická krize...

Jsi Ty sám/sama v subkultuře nějak aktivní (pořadatel, vydavatel, kapelník...)?

Nejsem.

Dá se v budoucnu předpokládat něco, co by mohlo nějaké změny v subkultuře vyvolat?

Společenská krize. Krize společnosti vede k její radikalizaci, což se promítne v subkultuře.

Jaké další subkultury znáš?

Různé, nechceš po mě taxativní výčet, doufám. Pokud bych vzal v potaz jen skinheads, je jich spousta. Tímto způsobem je možné dělit i punks, emo, metal...

Jakou pozici zaujímají skinheads mezi ostatními subkulturami?

Nemám prozkoumané názory jiných subkultur. A i skinheads v sobě skrývá spousta subkultur (a SHARP Ti třeba řekne, že nácek není skinhead, co potom s tím, je nebo není? ...) Pro jednoho punkáče je kališník nácek, pro jiného není... A to je jen střípek obrovského ledovce, nemohu Ti dát svůj názor na takto položenou otázku.

Je skinheadů z Tvého pohledu více nebo méně v porovnání s dobou, kdy jsi do subkultury či scény pronikl/a?

Jednoznačně méně.

Čím je to způsobeno?

Dobou – kluci, holky, nechodí ven, nevychovává je ulice, ale sociální síť.

Je něco, co bys chtěl/a na subkultuře změnit? Pokud ano, tak proč?

Nechtěl bych měnit nic, je to tak, jak to je, je to důkaz vývoje společnosti.

POUČENÝ SOUHLAS RESPONDENTA VÝZKUMU S POSKYTNUTÍM ÚDAJŮ A ÚČASTÍ NA VÝZKUMNÉ PRÁCI

Autor práce: Mgr. Petr Jakubčanin

Kontakt: tel.: 724 012 208; e-mail: kung_fu@centrum.cz, bydlištěm Úpice

FHS, Univerzita Karlova

Cíl výzkumu: DP o subkultuře skinheads

SKINHEADSKÁ SUBKULTURA V POSTINDUSTRIÁLNÍ DOBĚ A JEJÍ MOŽNÝ VÝVOJ OČIMA JEJÍCH ČLENŮ

Poučení respondenta:

Hlavní etické zásady

A) Anonymita respondenta – v prepisech rozhovorů nebudou uvedeny identifikující údaje

B) Mlčenlivost tazatele ve vztahu k osobním údajům respondenta – s daty bude pracovat pouze autor práce

C) Dobrovolnost - účast na výzkumu může respondent kdykoliv zrušit; do dat má právo kdykoliv nahlédnout

D) Získaná data (transkripce rozhovorů) budou uchována na externím disku v zaheslované složce. Nebudou poskytnuta žádné další osobě / třetí straně. Původní zvukové záznamy budou po přepisu posléze smazány.

Výhody a rizika výzkumu:

Svou účastí ve výzkumu získáte novou zkušenost s účastí na výzkumné práci, což je pro Vás příležitost více poznat sám/sama sebe a podívat se na své dosavadní zkušenosti z jiné perspektivy. Jako jediné riziko, které by Vám mohlo během účasti ve výzkumu hrozit, je možnost, že se během interview dostaneme k určité citlivé oblasti Vašich zkušeností a zážitků.

Prohlášení respondenta:

Prohlašuji a svým níže uvedeným vlastnoručním podpisem stvrzuji, že dobrovolně souhlasím s publikací dat ve výše uvedené práci a že jsem měl/a možnost si řádně a v dostatečné míře zvážit všechny relevantní informace vztahované k dané práci. Byl/a jsem seznámen/a se způsobem principu důvěrnosti, s povahou i veškerými případnými důsledky své participace v roli respondenta na této práci. Na své otázky jsem dostal/a jasné a srozumitelné odpovědi. Souhlasím kvůli ulehčení práce s dočasnou audionahrávkou a jejím prepisem a citacemi jejích částí ve výše uvedené práci.

Poučený souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, z nichž jeden obdrží respondent a druhý bude součástí dokumentace tazatele.

V....., dne2023

Podpis tazatele

Podpis respondenta